

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**MALATYA' DA GENÇ SEÇMENLERİN LİDER
ALGISI: RECEP TAYYİP ERDOĞAN' IN LİDERLİK
İMAJI ÜZERİNE BİR ÇALIŞMA**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman Hazırlayan
Doç. Dr. Mevlüt AKYOL Mehmet SAĞDIÇ

MALATYA-2023

T.C
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLETİŞİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

MALATYA' DA GENÇ SEÇMENLERİN LİDER ALGISI:
RECEP TAYYİP ERDOĞAN' IN LİDERLİK
İMAJI ÜZERİNE BİR ÇALIŞMA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Mehmet SAĞDIÇ

Danışman
Doç. Dr. Mevlüt AKYOL

MALATYA-2023

ONUR SÖZÜ

Doç. Dr. Mevlüt AKYOL'un danışmanlığında yüksek lisans tezi olarak hazırladığım **“MALATYA’ DA GENÇ SEÇMENLERİN LİDER ALGISI: RECEP TAYYİP ERDOĞAN’ IN LİDERLİK İMAJI ÜZERİNE BİR ÇALIŞMA”** başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın tarafımdan yazıldığını ve yararlandığım bütün yapıtların hem metin içinde hem de kaynakçada yöntemine uygun biçimde gösterilenlerden oluştuğunu belirtir, bunu onurumla doğrularım.

Mehmet SAĞDIÇ

TEŞEKKÜR

Çalıőmamın bütün aşamalarında yol gösteren ve her türlü desteği sağlayan tez danıőmanım Doç. Dr. Mevlüt AKYOL'a ve bu zorlu süreçte benden desteğini esirgemeyen aileme teőekkürü borç bilirim.

ÖZET

Genç seçmenlerin siyasi parti ve lider imajı algısı, birçok faktöre bağlı olarak değişkenlik göstermektedir. Ancak genel olarak, genç seçmenlerin siyasi tercihleri, toplumun genelindeki siyasi tercihlerden dolayı farklılaşmaktadır. Bu nedenle, genç seçmenlerin siyasi parti ve lider algısı, toplumun diğer kesimlerine göre daha esnek ve değişkendir. Genç seçmenlerin siyasi parti ve lider algısını etkileyen faktörler arasında, eğitim seviyesi, yaşam tarzı, medya kullanımı, sosyal ve kültürel faktörler gibi birçok etken saymak mümkündür. Ayrıca, genç seçmenlerin siyasi tercihleri ve algıları, lider kişilikleri üzerinden de şekillenebilir. Genç seçmenler, liderlerin karizması, vizyonu, samimiyeti, gençliğe ve yeniliğe açıklığı gibi özellikleri değerlendirirler. Aynı zamanda liderlerin siyasi vaatlerinin gerçekçiliği ve tutarlılığı da genç seçmenler için önemlidir.

Yapılan bu çalışmada, Malatya ilinde bulunan partilerin genç seçmenlerinin lider algısı ve Recep Tayyip Erdoğan'ın lider imajı algısını belirlemek amacıyla anket çalışması yapılmıştır. Analizler neticesinde, genç seçmenlerin büyük çoğunluğu olan %49.3'ü Recep Tayyip Erdoğan'ı lider olarak gördüğü bulgusu elde edilmiştir. Ayrıca katılımcıların siyasi parti liderlerinin imaj algılarının incelenen demografik özelliklere göre farklılık gösterdiği görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Lider İmajı Algısı, Genç Seçmen, Siyasi Parti.

ABSTRACT

Young voters' perception of political party and leader image varies depending on many factors. However, in general, the political preferences of young voters differ from the political preferences of the society in general. Therefore, young voters' perception of political parties and leaders is more flexible and variable compared to other segments of the society. Among the factors affecting young voters' perception of political parties and leaders, there are many factors such as education level, lifestyle, media use, social and cultural factors. Moreover, young voters' political preferences and perceptions may also be shaped by the personalities of leaders. Young voters evaluate leaders' charisma, vision, sincerity, openness to youth and innovation. At the same time, the realism and consistency of leaders' political promises are also important for young voters.

In this study, a survey was conducted to determine the perception of the leader of the young voters of the parties in the province of Malatya and the perception of the leader image of Recep Tayyip Erdoğan. As a result of the analyzes, it was found that 49.3% of the young voters, who are the majority, see Recep Tayyip Erdoğan as the leader. In addition, it is seen that the image perceptions of the political party leaders of the participants differ according to the demographic characteristics examined.

Keywords: Leader Image Perception, Young Voters, Political Party.

İÇİNDEKİLER

ONUR SÖZÜ.....	i
TEŞEKKÜR.....	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT.....	iv
İÇİNDEKİLER.....	v
TABLolar LİSTESİ	viii
GRAFİKLER LİSTESİ.....	ix
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM SİYASET VE SİYASİ PARTİ

1.1. Siyaset Kavramı	3
1.2. Siyaset Kurumu Aracı Olarak Siyasi Parti	5
1.2.1. Siyasi Parti Kavramı	5
1.2.2. Siyasal Partilerin Doğuşu.....	7
1.2.3. Dünyada Siyasi Partiler	10
1.2.3.1. Amerika Birleşik Devletleri'nde Siyasi Parti	10
1.2.3.2. İngiltere'de Siyasal Parti.....	12
1.2.3.3. Fransa'da Siyasal Partiler.....	14
1.2.3.4. Türkiye de Siyasi Partiler	16
1.2.4. Siyasi Partilerin İşlevleri.....	19
1.3. Siyasi Parti İmajı.....	20
1.3.1. İmajın Tanımı ve Öğeleri.....	20
1.3.2. Siyasi Parti İmajı	21
1.4. Siyasi Parti İmajının Oluşmasında Etkili Faktörler	22
1.4.1. Lider.....	22
1.4.2. Aile	23
1.4.3. Arkadaş Grupları ve Sosyal Çevre	23
1.4.4. Okul	23

1.4.5. Kitle İletişim Araçları	24
1.4.6. İdeoloji.....	25
1.5. Siyasi Parti İmajı Oluşumunda Siyasal Kampanyalar.....	26
1.5.1. Siyasal Kampanya	27
1.5.2. Siyasal Reklam.....	29

İKİNCİ BÖLÜM

LİDER VE SİYASAL LİDER

2.1. Liderlik Kavramı	32
2.2. Liderlik Yaklaşımları.....	34
2.2.1. Geleneksel Liderlik Yaklaşımları	34
2.2.2. Modern Liderlik Yaklaşımları	34
2.3. Liderlik Türleri	34
2.3.1. Demokratik Liderlik	34
2.3.2. Otoriter Liderlik.....	35
2.3.3. Etik Liderlik.....	36
2.3.4. Hizmetkâr Liderlik.....	36
2.3.5. Karizmatik Liderlik	38
2.3.6. Etkileşimsel Liderlik	39
2.4. Siyasal Liderlik Kavramı	40
2.5. Siyasal Liderliği Etkileyen Faktörler	40
2.6. Siyasal Liderin Özellikleri.....	41
2.7. Siyasal Lider İmajı ve Siyasal Lider İmajını Oluşturan Faktörler	42
2.7.1. Siyasi Parti	46
2.7.2. Hitabet	47
2.7.3. Beden Dili	48
2.7.4. Görsel Çekicilik	49
2.7.5. Etkili İletişim.....	50
2.7.6. Söylem.....	51
2.7.7. Siyasal Kampanyalar	52

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE YÖNTEM

3.1. Adalet ve Kalkınma Partisi(AK Parti).....	54
3.1.1. Recep Tayyip Erdoğan.....	57
3.2. Araştırmanın Amacı ve Yöntemi.....	63
3.3. Araştırmanın Evren ve Örneklemi.....	64
3.4. Araştırma Soruları ve Hipotezleri.....	65
3.5. Verilerin Analizi.....	66

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

4.1. Frekans Analizi Sonucunda Elde Edilen Bulgular	67
4.2. Güvenilirlik Analizi Sonucunda Elde Edilen Bulgular	72
4.3. t Testi Sonucunda Elde Edilen Bulgular.....	72
4.4. Varyans Analizi Sonucunda Elde Edilen Bulgular	75
4.5. Korelasyon Analizi Sonucunda Elde Edilen Bulgular.....	92
SONUÇ	94
KAYNAKLAR	98
EKLER	107
EK-A: Anket Formu	107

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. Katılımcıların Destekledikleri Siyasi Partiye Göre Dağılımları	67
Tablo 2. Katılımcıların Demografik Özelliklerine Göre Dağılımı.....	68
Tablo 3. Katılımcıların Siyasetle İlgili Düşüncelerine Göre Dağılımları	71
Tablo 4. Güvenilirlik Analizi Sonuçları.....	72
Tablo 5. Cinsiyete Göre Bağımsız t Testi Sonuçları.....	73
Tablo 6. Medeni Duruma Göre Bağımsız t Testi Sonuçları.....	73
Tablo 7. Siyasette Aktiflik Durumuna Göre Bağımsız t Testi Sonuçları.....	74
Tablo 8. Kardeş Sayısına Göre Tek Yönlü ANOVA Analizi Sonuçları.....	75
Tablo 9. Annenin Eğitim Durumuna Göre Tek Yönlü ANOVA Analizi Sonuçları...	77
Tablo 10. Babanın Eğitim Durumuna Göre Tek Yönlü ANOVA Analizi Sonuçları .	79
Tablo 11. Çocukluk Yıllarının Geçtiği Yere Göre Tek Yönlü ANOVA Analizi Sonuçları	80
Tablo 12. Siyasi Görüş Olarak Kendini Tanımlamalarına Göre Tek Yönlü ANOVA Analizi Sonuçları	82
Tablo 13. Siyasi Bir Yapılanmada Politika Yapmayı Düşünmelerine Göre Tek Yönlü ANOVA Analizi Sonuçları	84
Tablo 14. Kendilerini Lider Olarak Görme Durumlarına Göre Tek Yönlü ANOVA Analizi Sonuçları	85
Tablo 15. Siyasi Gündemi Takip Aracına Göre Tek Yönlü ANOVA Analizi Sonuçları.....	87
Tablo 16. İletişim Yöntem Tercihlerine Göre Tek Yönlü ANOVA Analizi Sonuçları.....	89
Tablo 17. Siyasi Liderin Önemli Özelliğine Göre Tek Yönlü ANOVA Analizi Sonuçları	91
Tablo 18. Korelasyon Analizi Sonuçları	92

GRAFİKLER LİSTESİ

- Grafik 1.** Katılımcıların Doğum Yılına Göre Dağılımı 69
- Grafik 2.** Katılımcıların Düşündükleri En Büyük Siyasi Liderlere Göre Dağılım 70

GİRİŞ

“Siyaset iki kişinin bulunduğu yerde başlar” ifadesi, siyasetin tarihini insanlığın ilk günlerine kadar götüren siyaset bilimcilere atfedilmiştir. Aynı zamanda bu siyaset bilimciler liderlik kavramını da aynı dönemle ilişkilendirmektedirler, zira siyasetin başlangıcı hem yöneten hem de yönetilenin var olduğu anlamına gelmektedir. Liderin kim olduğu, nasıl seçildiği, yönetim yetkisinin temelini ne olduğu ve meşruiyetin kaynağı gibi sorulara verilen yanıtlar zaman içinde ve farklı yönetim biçimlerinde değişiklik göstermiştir.

20. yüzyılda seçimler çoğu ülkede evrensel hale gelmiş, seçme ve seçilme hakkı herhangi bir sosyal sınıf veya cinsiyete dayalı kısıtlama olmaksızın herkese tanınmıştır. Sonuç olarak, nüfusun geniş kesimleri oy kullanma hakkına sahip olurken, yönetim deneyimi ve bilgisinden yoksun olan bu yeni ve siyasi açıdan eğitimsiz seçmen kitlesi ancak örgütlü siyasi partiler tarafından harekete geçirilebilmiştir (Poggi, 2002: 162). Bu durum karizmatik liderliğin önemini azalmasına değil, aksine artmasına yol açmıştır. Parti platformlarında ve sosyo-ekonomik politika tercihlerinde giderek birbirlerini taklit eden siyasi partiler, birbirlerine benzemeye ve aynı şeyleri farklı tarzlarda ve farklı kişilerle ifade etmeye başladılar. Bu çerçevede, belirli bir ideolojiye güçlü bir şekilde bağlı ve toplumsal konumunu sıkı bir şekilde savunan bir örgüt yerine, çatı partileri bir sonraki seçimi kazanmak ve kısa vadeli hedeflere ulaşmak için neredeyse aynı programlarla rekabet etmeye başladı.

Parti liderleri seçim kazanmak ve rakiplerinden farklılaşmak için kitle iletişim araçları vasıtasıyla seçmen nezdinde güçlü göründükleri konuları ülke gündemine taşımaya çalışırlar. Profesyonelce yürütülen siyasi kampanyalarda partiden ziyade liderleri ön plana çıkaran imaj danışmanları, medyanın gündem belirleme gücünü kullanarak “itibar artırıcı imaj çalışmaları” (Balcı, 2003: 153) ile kamuoyu nezdinde kimliklerini olumlu yönde güçlendirmeye çalışırlar.

Lider imajı, bir siyasi liderin halk tarafından nasıl algılandığına ve izlenim bıraktığına işaret eder. Bu, liderin kişisel özellikleri, karizması, güvenilirliği, etkileyciliği, yetenekleri ve liderlik tarzı gibi faktörlere bağlıdır. Bir liderin imajı,

halkın lider hakkındaki algısını doğrudan etkiler. Örneğin, bir lider kararlı, güvenilir ve yetenekli olarak algılanıyorsa, halkın liderle ilgili olumlu bir görüşü olabilir. Bununla birlikte, liderlerin geçmişte yaptıkları hatalar veya yanlış kararlar, lider imajını olumsuz etkileyebilir.

Lider imajı, liderin politikaları ve eylemleriyle de yakından ilişkilidir. Etkili liderler, politikaları ve eylemleriyle halkın ihtiyaçlarına cevap verir ve sorunları çözmeye yönelik adımlar atarlar. Bu şekilde, liderlerin imajı, halkın liderlerden beklediği liderlik nitelikleriyle uyumlu olduğunda daha güçlü olabilir. Sonuç olarak, lider imajı, liderin kişisel özellikleri, karizması, yetenekleri ve liderlik tarzı gibi faktörlere bağlıdır. Liderlerin politikaları ve eylemleri de lider imajını etkiler ve liderlerin halk nezdindeki itibarını belirler.

Genç seçmenlerin siyasi parti ve lider imajı algısı, birçok faktöre bağlı olarak değişebilir. Bunlar arasında siyasi eğilimler, kişisel deneyimler, medya etkisi, aile ve çevresel faktörler gibi etkenler yer almaktadır. Bu kapsamda yapılan bu çalışmada, genç seçmenlerin siyasi parti liderlerinin imaj algılarını araştırmak amaçlanmıştır. Bu amaç bağlamında çalışmanın ilk bölümünde siyaset ve siyasi parti kavramları ele alınmıştır. Çalışmanın ikinci bölümünde lider ve siyasal lider kavramlarına yer verilmiştir. Çalışmanın uygulama bölümünü oluşturan üçüncü bölümde ise genç seçmenlerin siyasi parti liderlerinin imaj algılarını araştırmak amacıyla yapılan anket analizleriyle ilgili bilgiler yer almaktadır. Yapılan analizler sonucunda elde edilen bulgular dördüncü bölümde raporlanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

SİYASET VE SİYASİ PARTİ

1.1. Siyaset Kavramı

Siyaset terimi Arapça kökenli olup, at bakımı ve eğitimi anlamına gelmektedir. Ancak birçok düşünür tarafından devlet işleri ilkeleri çerçevesinde tartışılmış, iktidarın şekli ve iktidardakilerin eylemleri çerçevesinde tartışılmıştır. Günümüzde rekabet halindeki oluşumların güç kazanma çabaları bağlamında da değerlendirilmektedir. Aslında bu bakış açısıyla siyaset, devlet işlerini düzenleme ve yönlendirme sanatıdır. İktidarı ele geçirme, yani başkalarına emir verme ve arzu ve arzularına göre davranışlarını dikte etme çabası olarak da tanımlanabilir. Siyaset, toplumsal hayatta en üst otoriteyi ele geçirmeyi amaçlayan eylemler bütünü olarak, temelde bir mücadele ve güç elde etme, gücü olabildiğince uzun süre elinde tutma ve bir şekilde güç elde etme yöntemi olarak görülebilir (Dursun, 2022: 33). Tanımın bu yönü siyasetin yönetim üzerinde hâkimiyetine yol açmakta ve siyaset-yönetim ikileminin yaygın olarak devam etmesine neden olmaktadır.

Politika denilince akla ilk olarak Machiavelli gelir. Machiavelli'nin eserlerinden bu yana siyaset, güç ve iktidar terimleriyle tanımlanmıştır (Daver, 1993: 128). Modern siyasetin kurucusu sayılan Machiavelli'ye göre, insanın özünde bencil bir varlık olan güç ve mülkiyet arayışının sınırı yoktur. Machiavelli'ye göre, "Kavrama arzusu normaldir, insanlar bunu yapabilecek güce sahip oldukları için suçlanmamalı, övülmelidir". Aynı şekilde siyaset de "İnsanlar ya kazanılmalı ya da yok edilmeli" deyimlerinin gösterdiği gibi güç, şiddet ve savaş ile ilişkilendirilir.

Ayrıca siyaseti güç ve şiddet merkezli, yöneten-yönetilen, arasında gerçekleşen bir hiyerarşik yapı üzerine kurulan modern siyaset anlayışı ile çelişen Hannah Arendt, toplumun yöneten-yönetilen, yöneten-yönetilen ayrımının bir ön yargıya tekabül ettiğini savunur (Taşkın, 2014: 29). Arendt'in tanımına göre siyaset, kararların zorlama ve şiddet yoluyla değil, söz ve ikna yoluyla alınmasıdır. Modern siyaset

teorisinde şiddet bir amaç olarak görülmesi de “son, kullanımını haklı çıkaran ve elde edilmesi için gerekli olan araçlar tarafından ezilme tehlikesiyle karşı karşıyadır”.

Aslında siyaset, toplumun amaçlarına ulaşmak için hangi yolu izleyeceğine ışık tutar. Farabi sisteminin özü, önce “erdemli bir insan”, sonra “erdemli bir toplum” ve nihayet “erdem ve mutluluğa ulaşmış yetkin bir politika”dır. Farabi, siyasi perspektifinde her zaman ideal bir toplum kurmanın peşindedir.

Farabi siyasetten bahsederken şu üç terimi yan yana getirir: “toplum”, “erdem” ve “mutluluk”. Bu nedenle Farabi, mutluluğun elde edilmesini siyaset ve sosyal bilime bağlar (Akbulut, 2011; 33). Ona göre siyaset bilimi, bize mutluluğa nasıl ulaşacağımızı ve ona nelerin yardımcı olacağını öğretir. Bu siyaset bilimi herkesin kendi yeteneğine göre mutlu olmasını da sağlar. Farabi, siyasetin bir denge bilimi olduğundan bahseder ve bu bağlamda siyaseti tıba, politikacıları da doktorlara benzetmektedir. Aynı zamanda siyaset bilimine, evrendeki nesnelere ve varlıkların durumunu bildirme görevini verir. Bu nedenle siyaset bilimi, en alt seviyedeki varlıklardan başlayarak en yüksek ve en yetkin varlıklara ulaşana kadar evreni aşamalı olarak ele almalıdır.

İbn Haldun siyaseti tahlil ederken “toplum”, “erdem” ve “mutluluk” kavramlarını ele alan bu alandaki bir diğer önemli düşünür Farabi ile birlikte siyaseti devlet, asabiyyet ve mülkiyet kavramları üzerinden incelemiştir. İbn Haldun, sosyal hayatı insan türü için bir gereklilik olarak görürken, siyaseti de sosyal hayatın düzenlenmesinde zorunlu bir kurum olarak görmektedir.

Bu kadar kapsamlı olan siyaset kavramına literatürde farklı bakış açıları geliştirilmiştir. Her şeyden önce siyaset, bir tahakküm sanatı ve devlet yönetimi faaliyeti olarak bir yönetim sanatı, beceri ve yetenek olarak görüldüğü için çok dar tutulmuştur (Akyüz, 2009: 54). Ülkeyi yönetmek için krallar ve onların asil danışmanları yeterlidir. Bu görüşe göre, devlet yönetiminde niceliğin artması, yani yönetime daha fazla insanın katılması, kaçınılmaz olarak kalitenin düşmesine yol açmaktadır.

Siyaseti güç kazanma etkinliği olarak anlamak, siyaseti sonu gelmez bir güç mücadelesi olarak görmekle birlikte siyaseti seçkinlerin işi olarak görme geleneğini

sürdürmektedir (Çiftçi; 2013: 128). İktidar mücadelesinin kaçınılmazlığını ve bazen olumlu yönlerini vurgulayan bu yaklaşımın temel çıkış noktası insan doğasının kötülüğüdür. Ayrıca, siyasetin güvenlik ve çıkarlara yönelik zorlayıcı bir faaliyet olarak anlaşılmasında siyaset, insanların özel alanlarında sahip oldukları maddi refah ve özgürlüklerin güvence altına alınması olarak görülürken, devletin güçlendirilmesi kaygısı da bir tehlike unsuru olarak görülmektedir. Bu özgürlükler ve maddi başarıları elden çıkarmama.

Ahlaki ve kamusal faaliyet olarak siyaset, dar anlamıyla Atina demokrasisinin en görkemli döneminde önemli bir rol oynayan devlet adamı Perikles'in şu ifadesinde somutlaşır: “Yalnızca kamusal faaliyetle ilgilenmeyenleri yararsız sayarız. İnsanlar, zararsız insanlar değil” (Ekinciöglü, 2017: 16). Perikles, yoksul vatandaşların devlet sorumluluklarını üstlenebilmeleri için görev başında maaş ödemek gibi reformları hayata geçirdi ve siyaseti bir zorunluluk olarak gördü.

1.2. Siyaset Kurumu Aracı Olarak Siyasi Parti

1.2.1. Siyasi Parti Kavramı

Türkçeye Fransızcadan gelen “parti” ya da eski anlamıyla “fırka” sözcüğü, parça, parça anlamına gelir ve bir grup tarafından tanınmayı ve diğerlerinden ayrılmayı ifade eder (Neumann, 1958: 395). Partiler farklı siyasi eğilimlerin temsilcileri olarak tanımlanırsa, antik Yunan'daki hizipleri bile bu tanıma dahil etmek mümkün görünmektedir. Bununla birlikte, Duverger'in dediği gibi, bugünkü kullanımında siyasi parti, eski cumhuriyetlerdeki hizipleri, Rönesans İtalya'sında bir askeri liderin etrafında toplanan orduları, Devrimci Konsey üyelerinin kulüplerini ya da komiteleri tanımlamaz. Bunu anayasal monarşilerde seçimlere hazırlamaktır.

Siyasal sistemlerin evrimine paralel olarak siyasal parti tanımları da doğal olarak değiştiğinden, siyasal parti tanımları üzerinde tam bir mutabakat sağlanamamıştır. Ancak günümüz modern siyasal sistemlerinde en temel ve vazgeçilmez unsur olarak partilerin ayrıcalıklı konumu yadsınamaz. Parti araştırmalarının yoğunlaşması 20. yüzyılın ikinci çeyreğinden sonra gerçekleşti.

Duverger'in çalışmasından önceki siyasi parti tanımları sadece modern siyasi partiler için değil, aynı zamanda önceki yüzyıllarda aktif olan klikler, hizipler ve çeşitli siyasi gruplar için de geçerlidir. Örneğin Benjamin Constant'a göre parti, aynı siyasi doktrine sahip bireylerin oluşturduğu birliktir. Kelsen, partiyi, kamu işlerinin gerçekleştirilmesine katkıda bulunmak için benzer düşünen insanların bir araya geldiği bir organizasyon olarak tanımlar. Sulzbach'a göre siyasi parti, devlet ve toplum yapısı hakkında benzer görüşlere sahip olan ve devlet iktidarını ele geçirerek arzularını gerçekleştirmek için birleşen kişilerin oluşturduğu birliktir (Burdeau, 1964; 10-11).

Duverger, yukarıdaki tanımların her iki siyasi grup için de örgütlerinin içeriğinin 19 için geçerli olduğunu belirtiyor. Duverger'e göre, "Modern partilerin ana ayırt edici özelliği anatomileridir. Siyasi partilerin örgütlenmesi sorunu Duverger gibi pek çok siyaset bilimcinin dikkatini çekmiş ve birçoğu 'sürekli ve istikrarlı örgütlenmeyi' parti kimliğinin bir gereği olarak görmüştür (Özbudun, 1974: 2). Yukarıdaki bölüme göre kulüpler, klikler ve hizipler gibi siyasi topluluklar, siyasi partilerin ortaya çıkmasından önceki dönemde modern siyasi partilerden temel olarak bu toplulukların kalıcı ve istikrarlı bir yapıya sahip olmaları ve lidere bağlı geçici bir işlevi olmamasıyla farklılık göstermektedir (Özbudun, 1974: 3). Başka bir deyişle, belirli bir fikir ve program etrafında birleşmek isteyen modern siyasi parti (Tunaya, 1952: 2) siyasi mücadeleyi kişisel doğasından arındıran bir niteliğe sahip olduğundan örgütlenme en önemli ihtiyaçlarından biridir. Siyasi partiler, birçok siyasi sistemde ve sosyal, siyasi ve ekonomik gelişmenin farklı aşamalarında önemli işlevlere sahiptir. Özgür bir toplumda ya da totaliter rejimde parti denilen örgütün kamuoyunu frenlemesi ve yönetimle ilişki kurması beklenir (Palombara ve Weiner, 1966: 3). Ancak tek partiyi parti olarak görmeme eğiliminde olan görüş, partilerin işlevlerini mevcut parti sistemlerine paralel olarak değerlendirmektedir. Buna göre rekabetçi sistemlerin işlevi kamuoyunu ifade etmek, tek partinin işlevi ise halkın özgür iradesini bastırmaktır. Ancak her iki sistemde de siyasi partinin "siyasal toplumsallaştırma", "siyasi işe alma", "çıkarların konsolidasyonu", "kamu politikasının temel çizgilerini belirleme ve uygulanmasını izleme" gibi benzer işlevleri vardır (Özbudun 1977: 2). Yukarıdaki bilgiler ışığında siyasi parti; Kısaca, belirli bir programı ve kalıcı

örgütlenmesi olan, etkilemeyi, paylaşmayı veya iktidarı ele geçirmeyi, böylece halk desteğini kazanmayı amaçlayan siyasi bir topluluk olarak tanımlanabilir.

1.2.2. Siyasal Partilerin Doğuşu

Çağdaş siyasi partinin modern ve modernleştirici siyasi sistemlerin ürünü olduğu iyi bilinmektedir (Palombara ve Weiner, 1966: 2). Kutlamanın önemi, karar alma sürecine katılma veya en azından bu yönde inisiyatif alma fırsatı yaratması ve belirli bir organizasyonda bir arada olmanın ve eşit olmanın ötesine geçen böyle bir eylem seferberliği sağlamasıdır. Partilere katılma konusundaki sürekli isteklilik onları siyasallaştırır, onlara kontrol mücadelelerinde ve siyasi güçler üzerindeki etkilerinde anlam ve önem verir. Dolayısıyla, Parlatentonun yükselişiyile modern siyasi partilerin temellerinin atılması tesadüf değildir. Siyasi temsil genişledikçe, ulusal tartışma forumu geliştikçe ve siyasi katılım için sürekli bir fırsat oluştukça partiler ortaya çıktı (Neumann, 1958: 395). On dokuzuncu yüzyılda siyasal katılma hakkının yaygınlaşmasıyla ortaya çıkan siyasi partileri, burjuva sınıfının gelişimi ve bu dönemden sonra işçi sınıfının mücadelesi bağlamında değerlendirmek yerinde olacaktır.

Ekonomik bir güç olarak yükselen burjuva sınıfı, siyasi iktidarı ele geçirmek için mücadele etti. Parlatentonun üstünlüğünü savunan bu sınıf, mücadeleleriyle siyasal haklar elde etti. Ancak bir nebze olsun servet sahibi olmayanların siyasal haklardan yararlanamaması, mücadelenin başka şekillerde de devam edeceğini gösteriyordu. Örneğin Fransa'da 1789 devriminden sonra bile oy hakkı yaygın değildi. 1791 Anayasası'na göre devlete belli bir miktar vergi ödeyemeyenler "pasif vatandaş" olarak kabul ediliyor ve oy hakkından yoksun bırakılıyordu. Kapitalist sistemin gelişmesi ve burjuva sınıfı ile işçi sınıfının tam olarak farklılaşması sonucunda bu kez bilinçlenen sınıf işçi sınıfı olacaktır.

İşçi sınıfı, tıpkı burjuvazinin aristokrasiye karşı savaştığı gibi, burjuvaziye karşı savaşmış ve 19. yüzyılın ortalarında başlayan bir süreçte siyasal haklarını elde etmiştir (Teziç, 1976: 16-17). Esas olarak bu ülkedeki yaygınlığından kaynaklanmaktadır. Amerika'da siyasi parti benzeri gruplaşmalar, Anayasa'nın yürürlüğe girmesiyle birlikte başlamıştı. Anayasanın oluşturacağı siyasi yapıya ilişkin iki karşıt görüş,

1790'lerden sonra parti yapılanmasının temelini oluşturmuştur. Amerika'nın bir aristokrasiden yoksun olması da siyasi haklar elde etmeyi çok daha kolay hale getirdi. Bu ülkede sömürge dönemlerinden beri çoğu toprak sahibine tanınan oy hakkı, Kurtuluş Savaşı'ndan sonra bir miktar genişletilmiştir. Oy hakkı için gerekli olan mülkiyet ve vergi kısıtlamaları gevşetildi (Özbudun, 1974: 28). Özellikle 1820'lerde Amerika'da yoğun bir demokratikleşme yaşandı. Oy hakkı kısıtlamaları birçok eyalette azaltıldı veya kaldırıldı. Parti adayları, demokratik olarak belirlenmiş organlar tarafından açık bir sistem içinde oluşturuldu. Dönemin partileri başlangıçta daha pratik hedefler peşinde koşular da süreç ilerledikçe siyasi çizgilerini biraz daha geliştirdiler.

İngiltere'de modern anlamda siyasi partilerin ortaya çıkışı, oy hakkının yaygınlaşmasıyla da ilgilidir. Aslında bu ülkedeki siyasi partilerin temelini oluşturan gruplaşmalar, 17. yüzyılın ortalarında kralın mutlak haklarına karşı mücadelede gerçekleştirilmiştir.

Kral ve parlamento arasındaki çatışma iki karşıt grup yarattı. "Tory" adlı birinci grup, hükümet yönetiminin kralın bir hakkı olduğunu, "Whig" adlı ikinci grup ise kralın yetkilerinin azaltılması ve Parlamento'nun yetkilerinin artırılması gerektiğini savundu (Burdeau, 1964: 28). Bazen birlikte hareket eden bu gruplar, 1688 dönüşümünün gerçekleşmesine yardımcı oldu. Bu gruplar, Haklar Bildirgesi ve Haklar Bildirgesi gibi krallığın yetkilerinin sınırlandırılmasına ilişkin önemli belgelerin hazırlanmasında aynı etkiye sahip olsa da bu dönemde kişisel çıkarların siyasi ilkelerden önce geldiği söylenmelidir. Her halükârda, bu iki grup Avam Kamarası'nın üçte birinden fazlasını oluşturmuyordu. Milletvekillerinin üçte biri bağımsız görünüyordu. Tory ve Whig gruplarının modern anlamda parti olarak kabul edilememesinin bir başka nedeni de bu gruplaşmaların milletvekilleri tarafından kişisel çıkarlara dayalı geçici bir buluşma yeri olarak algılanmasıydı. "Dolayısıyla, terazilerin anayasal dengesi, şartlara göre ya Avam Kamarası'ndan daha ağır bastı ya da Kralı halka tercih etti." Bahsedilen gruplarda kazanılmış menfaatlerin etkisi tartışılırken değinilmesi gereken bir diğer nokta da rüşvet mekanizmasının belirlenmesidir. Ostrogorski'ye göre, Avam Kamarası'nda Üyelerin oylamadan sonra oylarını almak için gittikleri bir gişe vardı. 1714'te "Siyasi Hazine Sekreterliği",

hükümet atamalarında rüşvete verilen önem nedeniyle “Koruyucu Sekreter” olarak yeniden adlandırıldı. Üyelerin sesleri ve konuşmalarıyla yakından ilgilenen patron sekreteri, üyeler tarafından bir “kırbaç” olarak görülmeye başlandı. Bu grupta, çoğunluğu kontrol eden “kırbaç”ın etkisi altında belirli bir disiplinin oluştuğunu da belirtmek gerekir. Yukarıda sunulan resmin kısmen modern anlamda siyasi partileri içermediği görülmektedir. Uzun uğraşlar sonucunda gerçekleştirilen 1832 Tanzimat (Islahat Kanunu) ile modern siyasi partiler şekillenmeye başlamıştır. Reform kanunu ile yeni oylama belgeleri oluşturulmuştur. Bu durum sanayi kentlerinin ve kentlerinin temsil oranını artırmıştır. Oy hakkının genişlemesine rağmen, burjuvazinin yalnızca yarısı bu yasaya oy verebildi.

İngiltere’de 1832 Reformu ile başlayan süreç, Whig ve Tory gruplarının modern anlamda kutlama yapmasına da yol açmıştır. Kendilerine Liberal diyen Whiglerin aksine, Toys, Liberallerden farklı olduklarını belirtmek için kendilerine muhafazakâr demeye başladılar. Böylece 1850-1860 yılları arasında İngiltere’de liberal ve muhafazakâr partiler kuruldu. Oy hakkının yaygınlaşmasının bir başka etkisi de parti örgütlerinin değişmesiydi. Bu örgütler oy toplayarak, para toplayarak ve parti liderlerini etkileyerek başarılı oldular. 19. yüzyılın sonlarından itibaren ortaya çıkan parlamento dışı partiler sonucunda parlamento dışındaki örgütlerin çıkarları yön değiştirmiş ve özellikle işçi sınıfını etkilemeye çalışmıştır. Parti üyeliği bu aşamada genişledi. Üye katılımının her yönden sağlanmasına özen gösterilmiştir. Parti programları oluşturuldu ve netleştirildi. Böylece parti, perspektif ve kitle desteğiyle disiplinli bir örgüt haline geldi.

Partiler, modern siyasetin ve özellikle toplumsal seferberliğin yoğunluğunun, siyasal bilincin yayılmasının ve siyasal anlamda kitlesel katılımın artmasının ürünüdür. On sekizinci yüzyılın son çeyreğindeki demokratik devrimden önce hiçbir yerde yoktular ve bugün bile siyasi modernleşmenin henüz emekleme döneminde olduğu pek çok yerde görünmüyorlar. Bu sürecin bazı aşamalarında hiziplerin ve kliklerin daha kalıcı olduğu da bilinmektedir (Samuel, 1970: 25).

1.2.3. Dünyada Siyasi Partiler

21. yy., genel olarak emekçi hareketi, milliyetçilik duygularının uyanması ile millileştirme, hak aramak amacıyla yapılan grev lokavtları, orta sınıf insanlar işçi sınıfı gibi birçok kavramın ortaya çıktığı bir yüzyıl olarak karşımıza çıkar. Ortaya çıkan bu yeni kavramlar günümüz modern dünyasını şekillendirmiş olur pek çok etkisi hala devam etmektedir. 19. yüzyılda Parlatentonun artan önemi ile günümüz siyasi partilerin bugünkü halleriyle ortaya çıkmaya başlaması, Batı'daki siyasi oluşumların ihtilaflarının ve buna karşılık gelen anlaşmaların sonucudur.

Duverger, partilerin ortaya çıkış nedenlerinin hiziplerin ve seçim komitelerinin kökenine bağılı olduğunu savunuyor (Duverger, 1974: 16) Siyasi partiler daha çok parlamentolar ve anayasal hareketler etrafında gelişme fırsatı bulmuştur. Özellikle Fransız Devrimi ve Sanayi Devrimi'nden sonra burjuvazi aristokraseye karşı güçlendi ve dahası halk kitleleri siyasi bir aktör ve tarihsel bir özne haline geldi. Bu anlamda, parlamentor hizipler arasındaki mücadele, sınıf çıkarlarının çatışmasına dayanmaktadır. Seçim komisyonlarının ortaya çıkması, bireyin siyasal katılım, yani iktidarı ele geçirerek aktör olma süreçlerinin sonucudur. Bir anlamda siyasi partilerin ortaya çıkışını keşfetme girişimi, sınıf farkının/mücadelesinin tarihsel süreçlerinin anlaşılmasını gerektirir.

1.2.3.1. Amerika Birleşik Devletleri'nde Siyasi Parti

Amerikan siyasi tarihinin genel yapısı üç ana aşamada değerlendirilebilir. Birincisi, İngiliz egemenliği sırasında Avrupa'dan göçle başlayan sömürge aşaması, ikincisi bir devletin kurulmasına yol açan Kurtuluş Savaşı, üçüncüsü ise anayasal sürecin yönünü belirleyen İç Savaş ve iç savaştır. Parlatenter demokrasi. Amerika Birleşik Devletleri'nin kuruluşuna yol açan göç unsuru, kıtanın keşfinden sonra başlayan Portekiz ve İspanyol göçü unsurlarından bazı detaylarda farklılık göstermektedir. İspanyol ve Portekiz kolonileri yeni kıtanın zenginliklerini sömürmekten öteye gidemezken, İngiliz kolonilerini oluşturan göçlerin doğası farklıydı. Önceleri altın ve gümüş zenginlikleri elde eden İngiliz kolonileri, daha sonra Avrupa'da monarşiden ve dini baskılardan kaçan göçmenlerin yapısıyla farklı bir süreç içinde gelişmiştir. Bu durum İngilizlerin yanı sıra diğer Avrupa ülkelerinden de

İngiliz kolonilerine göçe yol açmıştır. Göçün biçimi sadece ekonomik değil, aynı zamanda politik ve sosyal nedenlerle de ilgiliydi. Diğer devlet kolonileri hiçbir zaman İngiliz sömürge nüfusuna ulaşmadı (Ateş, 1989: 88-89).

Amerikan toprağı, toprak sahibinin kendi çabalarıyla işlenir, ancak toprak sahibini ve çiftçiyi zenginleştirecek bir artı ürün haline gelmez. Bu nedenle arazi, sahibinin ekebileceğı kadar küçük alanlara bölünmüştür. Ancak bir aristokrasinin oluşumu için gereken ilk şey toprak mülkiyetidir (Tocqueville, 1962: 16). Bununla birlikte, Amerika Birleşik Devletleri'nin kuvvetler ayrılığına dayalı federal sistemi, başından beri burjuva çıkarlarını ve kapitalist-liberal gelişmeyi dizginlemeye çalışan mutlak bir aristokrasi ve monarşiyi ortadan kaldırdı (Yücekök, 1983: 14-21). Bu nedenlerle ABD'de aristokrasi gelişemedi.

Ortaya çıkan siyasi yapının yararına rağmen, Birleşik Devletler hem feodal hem de bürokratik karmaşık ve konsolide bir tarım toplumunu dağıtma sorunuyla karşı karşıya kalmadı. Ayrıca, ticaret öncesi bir köylü asilzade ile kral arasında siyasi bir mücadele yoktu (Moore, 2003: 151). Parlamenter demokrasinin gelişmesi için ortadan kaldırılması veya görevden alınması gereken mutlakiyetçi monarşi sorununu İngilizlere karşı bir bağımsızlık savaşıyla çözen sömürgeler, gerekli bir adımı atmışlardı. ABD demokrasisinin üstesinden gelmek ilk birkaç günü aldı. Mutlakiyetçi monarşi sorununun çözümü ve özgür demokratik gelişmeyi engelleyecek aristokrat bir sınıfın yokluğu bu yönde iki önemli adımdı. Bu iki yaklaşım Amerika Birleşik Devletleri'ni Avrupa'dan ayırdı. Fransa'da saray görevlilerine indirgenen aristokrasi ve mutlak merkezilik, kentli burjuva sınıfının konumu, toprak ve mülkiyet ilişkilerindeki farklılıklar, Amerikan ve Fransız sistemleri arasında önemli bir ayırım oluşturdu.

Temelde liberal dünya görüşü ilkesini benimseyen bu iki kanat, seçim yasasının yaygınlaşması konusunda farklı pozisyonlar aldı. Büyük kent burjuvazisi, Avrupa'dakine paralel olarak sınırlı oy hakkını savunurken, küçük burjuvazi, işçi sınıfının ve köylülerin desteğıyle geniş oy hakkı için bir konum gösterdi. Avrupa'da genel oy hakkını erteleyen burjuvazi, Amerika'da bu fırsattan mahrum kaldı. Birinci neden, Amerika Birleşik Devletleri'nde burjuvaziyi halka karşı kullanabilecek bir

aristokrasinin olmamasıdır. İkinci neden ise, küçük burjuvazi de liberal ruhu benimsediği için Avrupa'da olduğu gibi kent ticaret burjuvazisini korkutmamıştır (Özbudun, 1977: 29).

Amerika Birleşik Devletleri'nin sosyal yapısının özelliklerinden kaynaklanan oy hakkının genişlemesi, siyasi partilerin diğer Batılı devletlerden önce ortaya çıkmasına neden oldu. Ancak oy hakkının genişletilmesini mümkün kılan ve bugün bildiğimiz siyasi partileri oluşturan 19. yüzyıldı. Yüzyılın başında var olan sosyal sınıflar arasındaki mücadele biçimlerinden doğdu.

1.2.3.2. İngiltere'de Siyasal Parti

İngiltere'de parlamenter geleneğin geçmişi çok eski zamanlara dayanmaktadır. Manevi temellere rehberlik etmesi açısından bu oluşumun ilk çekirdeği olarak 1215 yılında imzalanan Magna Carta'yı gösterebiliriz.

Her halükârda VIII. Henry, Roma'dan ayrılmak için kurduğu bu parlamentonun hükümdardan kopacağını ve modern zamanları nasıl etkileyeceğini ve kurumsal bir yapıya dönüşeceğini öngörmemişti (Roskin, 2009: 27). XV. Yüzyılın sonunda, Avrupa kralları mutlak otoritelerini, feodal monarşiyi ve on altıncı yüzyılda artırdılar. On altıncı yüzyılda, Roma'nın gücünün zayıflamasıyla karşı karşıya kalan krallar, doğrudan Papa'yı görevden aldılar ve Tanrı'dan yetki aldılar. 1660 civarında, İngiltere hariç çoğu Avrupa ülkesi, onların da dayandığı mutlak monarşiler tarafından yönetiliyordu (Roskin, 2009: 28).

XVIII. Yüzyılın başında İngiltere'de, bir dizi anayasal, ekonomik ve dini mesele için mücadele verildi. Bu bağlamda başlayan 1642-1648 İngiliz İç Savaşı'nın ardından kralcılar ve parlamenterler karşı karşıya geldi. Milletvekillerinin savaştaki zaferi sistemin yönünü etkilemiş ve parlamentonun kurumsallaşmasını sağlamıştır. Püritenler ve büyüyen tüccar sınıfı, savaşın kazanılmasında askerler kadar önemli bir rol oynadı. Özellikle VIII. Henry'den sonra gelişen reformist din anlayışının Batı demokrasisinde önemli bir ortak paydası vardır.

İngiltere'deki modern gün festivallerinin en eski tasvirleri, Cromwell'in II. Dünya Savaşı sırasında krallığı fethetmesinden sonra, İç Savaş sonrasında yapıldı.

Charles'ın altında görüyoruz. II. Charles'ın yerine kimin geçeceği konusundaki anlaşmazlıklar, 1678'den 1681'e kadar şiddetli bir depresyona yol açtı ve kral parlamentoyu feshetti. Sonuç olarak, İngilizler tarafından bölünmüş iki parti ortaya çıktı. Bir yanda Kral James'in kardeşi ile Anglikan Kilisesi'nin Tory partisi, diğer yanda Katolik James'i uzak tutmak isteyen Whigler (Seignobos, 1960: 263). Bu iki parlamenter grubu, Whig'leri ve Muhafazakarları tek bir parti olarak tanımlamak mümkün değildir. Whig'ler tüccarları ve üreticileri kral karşıtı olarak temsil ederken, Tories toprak sahiplerini kralcılar olarak temsil eder. Sosyal temelli bir partinin kuruluşu bir asır sonrasına kadar gerçekleşti. (Roskin, 2009: 32) Bu iki partiye daha sonra Liberal Parti (Whig) ve Muhafazakar Parti (Tory) adı verildi. XVIII. Yüzyılın sonunda, Parlamantonun yapısını oluşturan sosyal sınıf, burjuvaziye evrilmiştir. Ticari ve tarımsal işletmeleri seferber eden aristokrasi mensupları, toprak alımından kazanç sağlayan tüccarlar, bankaya giren üretici ve tüccarlar, avukatlar, yerel eşraf, varlıklı çiftçiler, kilise ve üniversite öğrencilerinden oluşan dört yüz elli bin kişi parlamento oyununun gerçek faydalanıcılarıydı (Beaud, 2003: 86). Öte yandan, odaklandıkları kişiler köylüler ve kentli işçilerdi.

İngiliz parlamenter ve demokratik sistemlerinde bu konuda önemli bir ayırım, 1832 Reform Yasası ile denendi. Yoğun mücadeleden sonra, 1832 Reform Yasası oy hakkını yüzde yedi genişletti. Bu reformlar, 1867 tarihli İkinci Reform Yasası ile Britanyalıların yüzde on altısını kapsayacak şekilde genişletildi. Kırsal işçilere oy hakkı veren 1884 tarihli Üçüncü Reform Yasası'nın ardından hem parlamenter sistem hem de siyasi partiler, hemen hemen tüm erkeklere oy hakkı tanıyan girişimlerle bir gelişme süreci gösterdi. Kadınlar 1918'de bu hakkı kazandığında, İngiliz demokratik sistemi yavaş yavaş katılımcı demokrasiye doğru ilerliyordu (Roskin, 2009: 32). İngiliz burjuva sınıfı ile köylü sınıfı arasındaki bu ilişki, İngiliz demokrasisini diğer ülkelerden ayıran önemli bir toplumsal göstergedir. XIX. 19. yüzyılda İngiltere'nin demokrasiye ve dolayısıyla siyasi partilere yönelimini belirleyen unsurlar, az çok güçlü bir parlamantonun varlığına, ticari ve sınai çıkarların ekonomik temellerine göre durumuna ve siyasi partilerin olmamasına göre gelişmiştir.

Siyasal katılımın yükselişi ve Parlamantonun kurumsallaşmasıyla birlikte, gerçekten modern parti, 1870'de Joseph Chamberlain tarafından İngiltere'de kurulan

Liberal Dernek'tir (Berkes, 1946: 26). İngiliz siyasetinde Liberal ve Muhafazakar partilerden sonra gelen İşçi Partisi, günümüzde de bir o kadar önemlidir (İşçi Partisi).

Sanayi devriminden sonra ortaya çıkan ve topraksız işçilerin şehirlerde birikmesine dayanan işçi hareketi önemli bir iktidar unsuru haline gelmiştir. İşçi sınıfını bir program dahilinde birlik için harekete geçirmeye yönelik ilk girişim, 1837'den 1848'e kadar süren Çartist hareketi (Berkes, 1946: 34). Bugün İngiltere'deki en güçlü iki siyasi partiden biridir. İlk siyasi dönemde ticarileştirilmiş toprak oligarşisinin egemenliğine dayanan İngiliz siyasi partileri, daha sonra ticaret, sanayi ve bankacılık kapitalistlerinin egemenliği altında gelişti. Muhafazakar (Tory) partiler en büyük endüstriyel, ticari ve finansal sermayeyi temsil ediyor. Liberal partinin temellerini, sanayi burjuvazisini muhafazakarlara karşı güçlendirme politikasına boyun eğmeyen, ancak sosyalist siyasete katılmayan kitleler oluşturmuştur. Sosyalist ve işçi sınıfı siyasetinin gelişmesiyle birlikte yaklaşan muhafazakar ve liberal partiler ayrımı 19. yüzyılın sonlarına doğru ortadan kalkmış ve İngiliz siyasi partileri şekillenmeye başlamıştır. İngiliz İşçi Partisi'ni diğer ülkelerdeki sosyalist partilerden ayıran temel özellik, sendikalizm ve örgütlenme üzerine kurulu olmasıdır. (Berkes, 1946: 47-63) XVI. 19. yüzyıldan itibaren İngiliz siyasi partileri, farklı sosyal sınıfların hâkimiyet mücadelesinde liberal, muhafazakar ve sosyalist partiler olarak şekillenmiştir.

1.2.3.3. Fransa'da Siyasal Partiler

Fransa'daki ilk parlamenter örnekler Orta Çağ'a kadar uzanır. Etats Généraux (General Estates) olarak anılan Sınıf Meclisi, Fransa'daki eski ve kullanılmayan Fransız Parlamentosunu ifade eder (Roskin, 2009: 106). Fransa'da Feodalizm, XI. Louis mutlakiyetçiliğine yol açtı. Louis, Etats Généraux'u görmezden gelerek ve vergileri yükseltmek için bir kraliyet bürokrasisi geliştirerek feodal soyluların gücünü zayıflattı. Bu model üç yüzyıl boyunca güçlendi ve Fransa'nın büyük ölçüde merkezi statüsünü güçlendirdi. İngiltere'den farklı olarak Fransa, Katolikliği bir merkez olarak uyguladı. XIII. Louis'in zamanında, Kardinal Richelieu, ülkeyi 1624'ten 1642'ye kadar yönetecek, feodal soyluları daha da zayıflatacak ve burjuva bürokrasisinden asker toplayacak bir bürokratik gelenek yaratmada kilit oyunculardan biriydi.

XVIII. 19. yüzyılda, Fransız ekonomisi merkantilist politikalardan, ABD kolonilerine yapılan yardımlardan ve bürokratik kargaşadan zarar gördü. Bu doğrultuda merkantilist siyasetten özgür yönetime geçiş yolları aranmış, ancak devletin korumasına alışmış Fransız sanayisi ve tarımı bunun devam etmesini istemiştir. Devrimden sonra Meclis, önce “İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi”ni ve ardından bir Anayasa’yı örnek alarak Amerika Birleşik Devletleri’ni kabul etti. Bu anayasa, Amerika Birleşik Devletleri modelinde kuvvetler ayrılığı ilkesini benimsemiştir. Ama sıra bakanları atamaya gelince, İngiltere’de olduğu gibi onu Parlamento’dan atamayı reddederek İngiltere’den ayrıldı. Oluşturulacak yapı, bazı hükümlerle krala değil, millete aidiyet ile itaatin temelini oluşturmaktı (Seignobos, 1960: 307).

Ancak beklendiği gibi oluşturulamadı. Fransız anayasal monarşisi, bir yanda mutlak güç isteyen kral ve bazı aristokratlar, diğer yanda radikal bir devrim isteyen sözde Jakobenler tarafından gizlice yönetiliyordu. Bu yapı değiştirilmemiş olsaydı İngiliz Devrimi’ne benzeyebilirdi (Roskin, 2009: 112). İngiliz Devrimi ile aralarında ciddi farklılıklara neden olan etkenlerden biri de, temel aldığı toplumsal yapının farklılaşmasıdır.

Fransa’daki Bourbon monarşisinde, ticari tarıma yönelen İngiltere’nin toprak sahibi üst sınıftan ziyade, köylülerin omuzlarına dayanan yükümlülüklerle büyüyen asil bir sınıf bulmanız daha olasıdır. Devrimden önce ve sonra Fransa’da köylü mülkiyetinin güçlendiğini görüyoruz. İngiltere’den temel farklılaşma; Etkili olan, koyun ve yün esaslı sistemle birincisinin daha az insan emeği gerektirmesi, ikincisinin bağıcılığa dayanması ve eskrim hareketini daha fazla işçilik ve emek gerektiren bir üretim yöntemi olarak getirmemiş olmasıdır. Böylece Fransa’da toprak sahibi soylular, topraktan aldıkları maaşlarla kraliyet memurları ve saraylıların yanında yaşayan bir sınıf haline geldi. Fransa’da köylülerin toprağa olan ihtiyacı bir toprak mülkiyet hakları geleneği yaratmıştı, ancak köylülerin ancak sürdürülebilecek bir yoksulluğa indirildiği bir duruma yol açtı (Mooers, 2000: 64). Devrim öncesi yıllarda yaşanan ekonomik durgunluk ve yüksek ekmek fiyatları, birçok kiracı ve işçinin eskisinden farklı tepki vermesine neden oldu.

Fransa'da, Üçüncü Cumhuriyet döneminde, 1871 Ulusal Meclis seçimlerinde oy hakları serbestleştirildi. Ancak, partilerin olmaması nedeniyle, büyük kırsal seçmenler yerel toprak sahiplerine döndü (Duverger, 1974: 20). 1871-1940 dönemini kapsayan Üçüncü Cumhuriyet döneminde, Katolik Kilisesi otoriter bir sistem tasavvur etmiş, ancak sol sosyalist ve ardından komünist partiler kurmuştur (Roskin, 2009: 116). Komitenin örgütsel yapısına daha çabuk uyum sağlayan sol, Fransa'da partinin oluşumunda lider konumdadır. Özetle, Fransız siyasi partileri üzerine araştırma yapmak yoğun bir çaba gerektirmektedir. Bu çaba aynı zamanda Fransız siyasi tarihinin karmaşıklığına da sahiptir. Beş cumhuriyet, iki imparatorluk ve iki hanedandan oluşan Fransız siyasi kurumlarının İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri'ndeki gibi uzun vadeli ve kalıcı bir siyasi partisi yoktur. Bu durum, toplumsal tabakaların çıkar çatışmaları ve parlamenter sistemin uygulanma biçimi ile bağlantılıdır.

1.2.3.4. Türkiye de Siyasi Partiler

Türkiye'de siyasi partilerin doğum süreci, Osmanlı İmparatorluğu'ndan sürekli bir geçiş göstermiştir. Bunun için Osmanlı'dan miras kalan parlamenter geleneğin oluşum süreçlerinde Türkiye'de kurulan siyasi parti sisteminin geçmişine bakmak gerekir. Parlamento kavramı Türk toplumlarında ilk devletlerin kuruluşundan bu yana var olmuştur.

Aydınların siyasi alanda reform talepleri, yani hukukun üstünlüğü arzusu, yabancı devletlerin baskıları ve yeni ortaya çıkan II. Abdülhamit'i 23 Aralık 1876'da Kanun-i Exasi'yi ilan etmeye sevk etti (Karpat, 2008: 108). Anayasa'nın ilanı ile birlikte Meclis-i Ayan ve Meclis-i Mebusan'dan oluşan ikili bir parlamenter yapı kurulmuştur. Ancak Abdülhamit, 6 Mart 1877, 1 Şubat 1878'de açılan Meclis'i kapatarak zulmünü ilan etti. 1877'den sonra önce imparatorluk sınırları içinde, ardından yabancı bir ülkede Esasi, gizli cemiyetler kuruldu. Zamanla Jön Türkler olarak tanınmaya başladılar. Temel amacı 1876 Anayasasını restore etmektir (Karpat, 2008: 108-109).

Anayasa ve Parlamento'nun feshedilmesinden sonra tepkiler gelişti. Öncelikle Ali Suavi'nin kurduğu Üsküdar Cemiyeti bunlardan biri. Asıl amacınız Abdülhamit'in

yerine V. Murat'ı getirmektir. Bu anlamda gizli bir cemiyettir. Çalıştırmak için Çırağan binasına girdiler. Ancak Ali Suavi (Yedi Sekiz), Hasan Paşa tarafından öldürülmüş ve diğer arkadaşları sürgüne mahkum edilmiştir (Tunaya, 1952: 98-99). Öte yandan, Türkiye Cumhuriyeti'nin yaşanacağı dönemin önemli toplumu, Birliğin kurulması ve ilerlemesi ile yaşanacaktır.

İstanbul Askeri Tıp Okulu'nda İbrahim Temo ve arkadaşları İshak Şükuti, Çerkes Mehmet Reşit ve Abdullah Cevdet, İttihad-ı Osmaniye adlı teşkilatı kurdular. Daha sonra Paris'te bulunan Ahmet Rıza Bey ile ilişki kurdular. Bunun sonucunda örgüt İttihat ve Terakki adını almıştır. Parisli genç Türkler de aynı adla kurdukları derneği vatanlarının bir kolu olarak kabul ettiler. Etkisi birdenbire yayılan toplum, Harbiye, memuriyet ve tıp gibi yükseköğretim kurumlarına sızdı (Tunaya, 1952: 104). İlk Jön Türkler Kongresi, 4 Şubat 1902'de Paris'te, dağınık halde bulunan Jön Türkleri bir merkezde birleştirmek için toplandı. Kongre tartışmalarla sona erdi. Devrimci hareketin askeri güçle yürütülmesi gerektiğini iddia edenler arasında, Osmanlı İmparatorluğu'nun devrimi tek başına gerçekleştiremeyeceği ve dış yardıma ihtiyaç olduğu şeklinde iki argüman ortaya çıktı (Tunaya, 1952: 106). Şehzade Sabahattin, devrime katılma gereğini savunanların başında ordu ve dış yardım anlamına geliyordu. Teşkilattan ayrılarak Teşebbüs-i Şahsi ve Yerinden Yönetim Cemiyeti'ni kurdular. Ahmet Rıza Bey liderliğindeki diğer grup, şirketin adını Osmanlı Terakki ve İttihat Cemiyeti olarak değiştirerek Jön Türklerin daha ilerici teşkilatını oluşturdu (Karpaz, 2008: 109). Şehzade Sabahattin'in ortaya attığı adem-i merkeziyetçilik fikri ile Ahmet Rıza'nın savunduğu merkeziyetçilik fikri, cumhuriyetin parti yaklaşımlarının temelini etkileyecek ve etkisini uzun süre koruyacak özelliklere sahiptir. Bu ayrım Cumhuriyet Halk Fırkası ve ona karşı kurulmuş/kurulmuş diğer partilerin temel ayırt edici özellikleri arasında yer alacaktır.

Tevhid ve Terakki İttifakı, 1906 yılında Selanik'te kurulan Osmanlı Kurtuluş Cemiyeti ile birleşti. Asıl gücünü bu birleşmeden sonra kazanacaktır. Birlik ve ilerleme ile daha sonra barış zamanında Şehzade Sabahattin hareketi ile güçlenen Jön Türkler, 1908 hareketi öncesinde tek bir amaç etrafında toplandılar: Kanun-i Esasi'nin yeniden yürürlüğe girmesi. Bu hedefe 23 Temmuz 1908'de nispeten az kan dökülerek ulaşıldı (Karpaz, 2008: 109-110). II. Meşrutiyet olarak bilinen bu dönemde Meclis

yeniden açıldı ve anayasa yürürlüğe girdi. 23 Temmuz 1908'e kadar Osmanlı siyasi rejiminde net bir çoğulculuk yoktu. Bu tarih aynı zamanda çok partili rejimin başlangıcı olarak da görülebilir (Tunaya, 1984: 3). XIX. On dokuzuncu yüzyılda gelişen aydın sınıfı, padişahı mağlup etmiş ve ordu, sadece askeri alanda değil, siyasi alanda da reform hareketinde öncü rol oynamıştır. Bu aydınlar, XIX. 19. yüzyılın sonundaki küçük burjuvaziden geliyorlar (Karpat, 2008: 110-111). Türkiye'de siyasi partilerin ortaya çıkmasında, Batı sisteminde devlet etkisi altında orta sınıfın varlığı ve açık okullarda yetişen aydınların etkisi önemlidir.

XIX. Yüzyılın başında Sened-i İttifak ile başlayan sosyo-politik süreç, yüzyılın sonlarına doğru çok partili bir anayasal yapıyı beraberinde getirmiştir. Bu dönemi 1911 yılında Hürriyet ve İtilaf Fırkası'nın kurulması izlemektedir. Ancak Türkiye'de modern siyasi partilerin kurulması ve demokratik düzenin gelişmesi, 1911 Cumhuriyet sonrası yaşanan çok partili sisteme geçişle sağlanmaktadır. 19. yüzyılda Osmanlı Devleti'nde siyasi mücadele, aydınlar ile padişah/merkezi hükümet arasındaki meşrutiyet mücadelesidir. Entelektüellerin birincil kaygısı, burjuvazinin ve köylülerin ekonomik görüş ve çıkarlarıyla ilgilenmek değil, kendi siyasi ve kültürel hedeflerini gerçekleştirmektir (Karpat, 2008: 183). Osmanlı modernleşme hareketleri içinde gelişen siyasi partilerin oluşumuna katkı sağlayan entelektüel/bürokratik gelişimin temelini oluşturan Jön Türklerin fikirleri arasında Kemalizm'den gelişen fikirler de Jön Türklerin devletçilik, liberalizm ve milliyetçilikle harmanlanmış çelişkili ekonomi politikaları, cumhuriyet döneminde gelişecek vizyonların önünü açmıştır (Karpat, 2008: 185). Bu anlamda CHP ve Türk siyasi kültürünün köklerinde Osmanlı modernleşme hareketlerinin ve siyasi partilerin oluşum sürecinin derin tarihsel/entelektüel yansımaları bulunmaktadır. Bu mirasın en önemli anlamı, siyasal sistemin oluşumundaki etkinin Batı'da olduğu gibi burjuvazi ve köylülük gibi sınıf çatışmalarına değil, iktidardaki seçkinlere ve askeri-sivil eşrafa dayalı bürokratik bir geleneğe dayanmasıdır. Jön Türklerin devletçilik, liberalizm ve milliyetçilikle harmanlanmış çelişkili ekonomi politikaları, cumhuriyet döneminde gelişecek vizyonların önünü açmıştır (Karpat, 2008: 185). Bu anlamda CHP ve Türk siyasi kültürünün köklerinde Osmanlı modernleşme hareketlerinin ve siyasi partilerin oluşum sürecinin derin tarihsel/entelektüel yansımaları bulunmaktadır. Bu mirasın en

önemli anlamı, siyasal sistemin oluşumundaki etkinin Batı’da olduğu gibi burjuvazi ve köylülük gibi sınıf çatışmalarına değil, iktidardaki seçkinlere ve askeri-sivil eşrafa dayalı bürokratik bir geleneğe dayanmasıdır.

1.2.4. Siyasi Partilerin İşlevleri

Hem doktrin hem de çeşitli ülkelerin anayasaları, siyasi partilerin demokratik siyasi yaşamın vazgeçilmez unsurları olduğunu vurgulamaktadır. Siyasi partiler demokrasinin olmazsa olmazı olarak görüldüğünden demokrasiye bazen “parti demokrasisi” veya “parti rejimi” de denilmektedir (Anayurt, 2019: 509). Sartori ise bazı yazarların demokrasiyi “partikrasi”, yani gücün hükümet ve parlamentodan ziyade parti yönetimlerine verildiği bir sistem olarak algıladıklarını savunmaktadır (Sartori, 2017: 100-101). Çalışma demokratik rejimlerdeki siyasi partilere odaklansa da otoriter ve totaliter rejimlerde siyasi partilerin de temel bir rol oynadığı unutulmamalıdır. Bu nedenle siyasi partiler “modern devletin saf gerçekleri” olarak görülmektedir (Kapani, 2004: 159). Siyasi partilerin rolünü anlamak konusunda Duverger’in birçok akademik çalışmada alıntılanmış sözler oldukça dikkat çekicidir.

Oy hakkının genişlemesi, siyasi partilerin ortaya çıkmasının yolunu açtı. Milletvekillerinin veya milletvekili olmak isteyenlerin, sayıları önemli ölçüde artan seçmenlerin desteğini kazanmak için bir seçim örgütüne ihtiyaçları olduğu açıktı. Bu nedenle siyasi partiler ilk ortaya çıktıklarında oy makinesi olarak sunuldu. Bir seçim organizasyonuna veya oy verme makinesine duyulan ihtiyaç, özellikle zamanın iletişim ve ulaşım seçenekleri göz önüne alındığında daha iyi anlaşılmaktadır. Modern anlamda partiler, ancak ilgili parlamento gruplarının ve seçim örgütlerinin birleşmesi yoluyla ortaya çıktı. Böylece, siyasi partilerin vazgeçilmez olmadığını savunanlar, seçim örgütlenmesi olmaksızın oy haklarının genişlediği bir denklemde milletvekili olarak rekabet edebilecekler; demokratik hayatın istikrarlı ve sağlıklı işleyişini bozmadan, siyasi gruplar olmaksızın yasama ve yürütme faaliyetlerinin nasıl yürütüleceği ve belki de temsili demokrasiye alternatif olarak önerdikleri demokrasilerin nasıl hayata geçirilebileceği sorularına mantıklı cevaplar vermeliler. Nitekim Doktrin’de günümüzün “dijital demokrasi” tartışmaları, bu üç unsura ilişkin görüşlerin ifade edilmesi bağlamında siyasi partilerin demokrasi için vazgeçilmez

olduğu tezini ortaya koymaktadır. Doğrudan demokrasiye geçiş öncesinde bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler finansal imkansızlıkları ortadan kaldırırken; Seçmen örgütlenmesini gerektiren seçim örgütlenmelerine olan ihtiyacı azalttığı açıkça vurgulanmaktadır.

Ancak burada tartişılması gereken konulardan biri, doğrudan demokrasinin uygulanmasında ahlaki imkânsızlık boyutudur. Ancak söz konusu ahlaki imkânsızlık boyutunun egemenlik sahibi kişilere ve dolayısıyla demokrasiye inançsızlık anlamına gelebileceği eleştirisi, tam tersi de yapılabilir. Diğer birçok önemli konu, yasama ve yürütme faaliyetlerinin yürütülmesi ile ilgilidir. Yasama faaliyetleri örneğin halk oylamasıyla elektronik ortamda yürütülüyorsa; peki bu yasa tekliflerini kim hazırlayacak ve kamuoyuna kim sunacak? Halk siyasi parti olmasa bile oy alabilmek için belli ortak paydalarda anlaşmak zorunda değil mi? Böyle bir birleşme aynı zamanda kurumsal bir çerçeve oluşturmaz mı? Bu çıkarları bir araya getirmenin işlevi nasıldır? Yoksa insanların her oylamada aynı siyasi bölmede oy kullanmadığı, başka bir deyişle siyasi bölünmelerin her oyu içermediği bir durum olacak mı? Milletvekillerinin bile çoğu zaman oy kullandıkları kanunun kapağını dahi açmadan meclis çalışmalarına katıldıkları düşünülürse, çeşitli meslek ve mesleklerden kişiler siyasi meseleleri anlamak için gerekli çabayı nasıl bulmaktadır? Düşünmeden çok hızlı kararlar vermek mümkün olmaz mıydı? Karmaşık siyasi sorunları çözme sürecine girmek istemeyen insanların gözleri, kararlarında görüşlerini dikkate alabilecekleri siyasi liderler aramaz mı? Yürütme işlevi nasıl gerçekteştirilir? Yönetici pozisyonuna girmek isteyenlerin, kimilerinin desteklediği, kimilerinin karşı çıktığı bir siyasi söylemi, programı ve kadrosu olması gerekmez mi?

1.3. Siyasi Parti İmajı

1.3.1. İmajın Tanımı ve Ögeleri

Fransızca kökenli bir kelimedir ve Türk Dil Kurumu'nun sözlüğünde bir imgedir; İmge, zihinde hayal edilen ve gerçekteşmesi için özlenen rüya, rüya, genel görünüm ve izlenim olarak tanımlanır. İmaj kelimesi İngilizce'deki "image" kelimesi ile eş anlamlıdır. Ancak imaj yönetimi bağlamında imaj kelimesinin tam karşılığı, aynı zamanda izlenim anlamına gelen "izlenim" kelimesidir. Aralarındaki fark, birinin

görüntü üzerindeki izlenim, diğerinin ise etkiyi ifade eden bir izlenim olmasıdır (Dereli ve Baykasoğlu, 2007).

İmaj kavramı çeşitli disiplinlerde tanımlanmıştır. Bu bağlamda iş, imaj açısından bakarsanız; Bir kişinin, kurumun, markanın, nesnenin veya düşüncenin gönüllü olarak veya istemsiz olarak zihinde bıraktığı fikir ve izlenimleri ifade eder (Özdemirci, 2014: 14). Sembol, bizi görüntüye götüren gösterenlerden biridir. Semboller, bir şeyin yerine geçmenin veya temsil etmenin yanı sıra, onları kullananlara temsil ettikleri anlamı da verir.

1.3.2. Siyasi Parti İmajı

Sahneleme ya da toplumsal bir izlenim olarak ifade edilen gerçekliği temsil etmekten çok hedef kitleye hitap eden görüntünün önemi (Mutlu, 2004: 153), iletişim politikasında televizyonun kullanım ve araç etkinliğinin örtüşmesiyle siyasal arenada önem kazanmaktadır (Mutlu, 2004: 153; Oktay, 2002: 85). Garramone'a (1986: 236) göre politik açıdan imaj; Siyasi adayın bireysel ve mesleki niteliklerine ilişkin algılarının toplamıdır. Seçmenlerin seçim kampanyalarında oluşturdukları aday imajı iki şekilde ele alınabilir. İmaj, bir anlamda adayın görsel bir temsilidir. Fotoğraf ve grafik teknolojisindeki en son gelişmeleri kullanarak, bu alandaki görüntü oluşturma süreci olağanüstü hız ve kolaylığa ulaşıyor. İmaj ise adayın kişisel özellikleri ile güvenilirlik, dürüstlük, samimiyet, güç, zekâ, yetkinlik gibi diğer niteliklerin algılanması anlamına gelir. Sonuç olarak siyasi imaj, seçmen adayının nicel ve nitel özelliklerinin gerçek yansımasıdır.

Siyasal imaj, siyasal olgulardan farklı şekilde ele alınmamaktadır. Bu olgular, kişilerin siyasetçilere yönelik düşüncelerini etkiler (Devran, 2004: 193). Bu nedenle seçmenlerin bir adaya veya siyasi partiye ilişkin tutumlarını değiştirmenin yolu imaj değişikliğinden geçmektedir. Bundan dolayı kampanyaların genel amacı, imajı ve hedef tutumları olumlu yönde değiştirmektir (Tan, 2002: 113).

Bu anlamda lider imajını oluştururken kusurları gizlemeye ve olumlu yönleri vurgulamaya çalışıyoruz. Bazı fiziksel kusurları olan liderin olumlu görsel imajları, çeşitli ışık oyunları, makyaj ve uzun mesafe atış teknikleri kullanılarak oluşturulur (Çobanoğlu, 2007: 206).

Dođru zamanda doğru Őekilde meydana getirilen bir görüntü her Őeyden daha etkindir. Zira seąmen bir partinin veya liderin performansını imajıyla algılar. Bundan dolayı bir siyasi parti veya aday, siyasi faaliyetlerini, çıkarlarını, vizyonunu ve ürünlerini semboller aracılığıyla olumlu bir imaj haline getirebilmelidir. BaŐka bir ifadeyle her lider, aday veya parti kendi efsanesini oluŐturabilmelidir (İslamoğlu, 2002: 87). Berger'in (2008: 131) belirttiği gibi, insanların olmak istediği "kiskanılacak kiŐi" lider imajıyla yaratılmalıdır. Liderlik imajlarının önemi hem olumlu hem de olumsuz etkilere sahiptir. Çünkü liderin imajları partinin imajını engelliyorsa, bu açıkça liderin siyasi arenadan çekilmesinden sonra partinin oy kaybettiğini gösterir.

1.4. Siyasi Parti İmajının Oluşmasında Etkili Faktörler

1.4.1. Lider

İmaj teriminin tek tip bir anlamı yoktur. Dinçer (1998: 2) genel olarak imajı, unsurların zaman içinde etkileşimi sonucunda bireyin zihninde oluşan imaj Şeklinde ifade etmektedir. İmaj yalnızca görünüş ya da davranış değil, bir bütün Şeklinde de açıklanabilir (Baykasoğlu vd., 2004: 3). Uztuğ'ya gelince; Bir ürünün, markanın, siyasi figürün veya ülkenin kamu algısı/görünüşü ile ilgili olarak imaj kavramını tanımlar (1999: 138). İmaj kelimesinin sadece dış ve fiziksel görünümü ifade etmemesi nedeniyle "izlenim yönetimi" terimi bu bağlamda önemli bir hal almaktadır. Kişiler, kimliklerini en doğru biçimde tanıtmayı amaçladıkları ve toplumla devamlı etkileşim halinde oldukları için izlenim yönetimine değer verirler. Bu amaçla davranışlarını ve görünüŐlerine Őekil veren kişiler diğer insanlara etki etmek ve hatırlanmak isterler (Baykasoğlu vd., 2004: 5). İmaj, bir birey ya da kurumun, hizmet personeli, araç, gereç ve çevrelerine ilişkin gönüllü veya istemsiz olarak diğer kişi ve kurumların zihinlerinde oluşturduğu fikir, ifade ve değerleridir (Dinçer, 1998: 2). Kısaca imaj, insanların oluşturduğu algı ve izlenimdir. Ayrıca imaj, kişinin farklı kanallardan sağladığı bilgi ve verileri değerlendirmesi demektir. Reklam, ilişkiler, kültürel ortam ve önyargı bu kanallar arasındadır.

1.4.2. Aile

Çocuğun içinde yaşadığı aile, ilk sosyalleşmesini yaşadığı yapıdır. Çocuk, ilk duygusal ve bilgilendirici unsurları aileden alır. Aile, istek ve tutumlarını çocukla paylaşabilir veya çocuk, ailenin onlara öğrettiklerinden sonuçlar çıkarabilir. Bu çıkarımlarla çocuk, anne ve babası tarafından desteklenen siyasi partiyi kabul etmeye daha yatkındır (Turan, 1977: 56). Sencer'e göre aile büyüklüğü siyasi karar verme eğilimini artırıyor. Aile ile birlikte yaşamak politik davranış eğilimini artırır. Genel aile geliri, siyasi davranışı büyük ölçüde etkilemez (Sencer, 1974: 117-120). Aile üyeleri de birbirlerini etkileyebilir. Ancak aile bireyleri arasında özellikle çiftlerde karar değiştirmede kadının mı erkeğin mi baskın olduğu net değildir. 1952 ABD seçimlerinde 10 çiftten 9'unun eşit oy kullandığı belirlendi.

1.4.3. Arkadaş Grupları ve Sosyal Çevre

İnsanlar hayatları boyunca siyasi nedenlerle ya da değil birçok grupla ilişki kurarlar. Bu gruplardan en önemlisi arkadaş çevresi ve komşuluk ilişkileridir. Özellikle Dostluk Çemberi, bireyin siyasal hayattaki değişimlere ayak uydurabilmesini sağlayacak bilgiler sağlar (Kalaycıoğlu, 1983: 160). Ergenlik ve ergenlik döneminde kişinin en çok arkadaş çevresinden etkilendiği söylenebilir. Lancelot'a göre, arkadaşlıklar bazen siyasi davranışların birbirine benzemeye başladığı noktaya kadar gelişir. 21-25 yaş grubunda benzer davranışlar sergileyen en yakın üç arkadaşın oranı %53'e, 45 yaş üstü %77'ye ulaşabilmektedir (Lancelot, 1976: 20). Bu nedenle insanların hayatları boyunca arkadaşlarından etkilenme biçimleri farklıdır. Çocuklukta ailenin, ergenlik döneminde arkadaşların etkisi yüksek iken, yaşlılıkta çok yakın arkadaşların etkisi siyasi davranış değişikliğine yol açabilmektedir. Aileden miras alınan değerler ve tutumlar, arkadaşlarımla uyumlu olduğunda politik davranış güçlenir.

1.4.4. Okul

Okul ve eğitim, politik davranışı bilgilendirebilir ve etkileyebilir. Bazı siyasi davranışları göstermek için eğitim kanunen gerekli olabilir. Siyasal seçimlerde aday olabilmek, kamu görevlisi olabilmek ve terfi edebilmek için belirli bir eğitim düzeyine

sahip olmak gerekir. Lancelot'a göre, düşük sosyal ve ekonomik gelire ve düşük eğitime sahip insanlar, politik davranışlarıyla ilgili olarak solcu olarak kabul ediliyor gibi görünüyor. Ancak sanılanın aksine bu kesim sol partilerden çok sağ partileri hedefliyor. İlkokula başlayan çocuk vatanseverlik ve millet için canı gibi kanaatler edinir ve parlamenter sistem, milletvekilleri, bakanlar, başbakanlar gibi kurumların görevlerini öğrenir. Bazı otoriter ve totaliter rejimlerde, rejimin devamlılığını sağlamak ve baskı oluşturmak için okul sonrası eğitim verilebilir (Turan, 1977: 56-57). Yetersiz kurumsallaşmış rejim böylece meşruiyet kazanır. Aynı zamanda okul, siyasal toplumla birlikte siyasal davranışın şekillenmesinde, hazırlanan müfredatın öğrencilere aktarılmasında, okul çevresi ile öğrenci derneklerinin oluşturulmasında ve grup çalışması yapılmasında öğretmen olarak yeni bir otorite ortaya çıkarma etkisine sahiptir.

1.4.5. Kitle İletişim Araçları

Başka bir yerde, adayın imajı, medya ve reklamda adayın kişiliğinin bir temsili şeklinde ifade edilmektedir (Shyles, 1984: 172). Karakter ya da kişilik özelliklerine ilişkin algılar, seçmenlerin adayın kişiliğine yönelik tutumlarını ifade eder (Peterson, 2018: 289). Adayın bireysel özellikleri adayın algısında önemli rol oynar ve kişisel özelliklerin algılanmasında dış görünüşün de etkili olduğu belirlenmiştir (Rosenberg vd., 1986: 114). Bir kişinin dış görünüşü, o kişinin siyasi imajını açıkça belirler.

Medya seçim haberleri için en uygun parti imajını seçerken, siyasi partiler istenilen niteliklere sahip adayları seçmektedir. Seçim adayları tarafından üretilen görseller, seçmenlerin aday bilgilerini elde etmeleri için önemli bir kaynaktır (McCombs vd., 1997: 706). Seçmenler, kitle iletişim araçları aracılığıyla siyasi konularda bilgi ve gelişmeler alırlar. Bu sayede medyanın ürettiği görüntüler seçmenlerin zihninde yer almakta ve onlara dokunmaktadır (Bekiroğlu ve Bal, 2014: 124).

Bayraktutan vd. (2012) yaptıkları çalışmada; özellikle siyasi partiler Etkileşimli ve kullanıcı tarafından oluşturulan içeriğin paylaşılması ve yayılması Web 2.0'ı kullanmaya başlamanın ana nedenleri, özellikleri dikkate alınarak aşağıdaki gibi listelenir (Akyol, 2015: 98);

- Siyasi partilerin ve liderlerinin kendilerinin ve söylemlerinin sunumu,
- Parti faaliyetleri hakkında seçmenleri düzenli bilgi akışı ile bilgilendirmek,
- Belirli konularda seçmenlerin görüşlerini düzenlemek,
- Siyasi normların izin verdiği ölçüde partiye maddi destek toplamak,
- Siyasi partinin ve/veya liderinin çevrimdışı ortamlardaki faaliyetlerini desteklemek ve takip etmek için.

Görsel-işitsel bir ortam olarak televizyon, adayın imajını hedef kitleye aktarmada en çok tercih edilen yöntemdir. Görsel imgelere öncelik veren yayın seçim kampanyaları, seçmenlerin imgeye ilişkin algılarını şekillendirmelerini kolaylaştırmaktadır (Shyles, 1984; Grabe ve Bucy, 2009: 100). Televizyon görüntüleri yaratma gücünün, başta Nixon-Kennedy başkanlık seçimi olmak üzere diğer seçimlerin yanı sıra seçim kampanyalarında da etkili olduğu bilinmektedir. Televizyon, diğer kitle iletişim araçlarından niteliksel olarak farklı bir ürün sunmaktadır. Adayı seçmenlere görsel bir kişilik olarak sunan televizyon, aynı zamanda geniş kitlelere de hitap etmektedir (Keeter, 1987: 345).

1.4.6. İdeoloji

Seçim kampanyaları iki önemli strateji üzerinden yorumlanmaktadır. Seçim kampanyalarında adayların siyasi konulara veya kişisel imajlarına odaklanmaları beklenir. Seçim kampanyasının analizi, rasyonel adayların güç, cesaret, yeterlilik, dürüstlük ve güvenilirlik gibi faktörleri vurgulayarak çekici kişilik profilleri oluşturduğunu göstermektedir. Parti tabanını bir arada tutmada ve kararsız seçmenleri etkilemede kişisel özellikler ve olumlu imaj büyük önem taşımaktadır (Jacobs ve Shapiro, 1994: 527; Güllüpunar, 2010: 260). Mattes vd. (2010) Adayın imajının oy verme kararları üzerindeki etkisini inceleyerek, katılımcılara siyasi adayların fotoğraflarını gösterdi ve hangi adayların yeterlilik, çekicilik veya tehdit izlenimi verdiğini sordu. Aldıkları bilgilere göre; Oluşan olumsuz ya da olumlu ilk izlenim adayların belirlenmesinde oldukça etkilidir. Yazarlar, olumsuz bir imajın seçmen üzerinde önyargı oluşturduğunu ve bunun seçimlere yansımaları ve olumsuz bir kampanyanın aday imajına zarar verdiğini savunuyorlar.

Peterson (2018) adayın imajıyla ilgili anlatıların bir gösteriye benzetildiğini; seçimlerde korunan kişisel imajın seçimlerin sonucunda da etkin rol oynadığına dikkat çekiyor. Adayların siyasi seçim kampanyalarında televizyonu tercih etmeleri özellikle hedef kitlenin kolayca ulaşabileceği adayları bir ürün olarak sunmaları açısından önemlidir.

1.5. Siyasi Parti İmajı Oluşumunda Siyasal Kampanyalar

Siyasal hayatın pazarlama yaklaşımlarını propaganda, siyasi pazarlama ve siyasi iletişim açısından ifade etmeye çalışır. Bu terimler arasındaki anlam farkı siyaset literatüründe net olarak ortaya konmadığı için bu terimler bazen birbirinin yerine kullanılmaktadır. İlk olarak siyasi iletişim kavramına değinmek gerekir. Siyasi iletişim, genel oy hakkının kitlelere verildiği, başka bir ifadeyle siyasi iktidarın doğrudan siyasi partilerin değil, seçmenlerin elinde olduğu bir dönemde ortaya çıkmış ve kitlelerin ortalama etkisi altında bugünkü yerini almıştır. Demokratik sistemlerde milletvekili seçimleri, seçmen tercihlerini etkilemek için propaganda ve ikna gerektirir (Oktay, 2002: 8). Siyasi aktörlerin ideolojik amaçlarına ulaşmak için düşünce ve faaliyet boyutuyla kitlelere etki etmek ve yönlendirmek için ele aldıkları iletişim teknikleri siyasi iletişim sürecini ifade eder. Bir başka tanıma göre siyasi iletişim, siyasi aktörler tarafından belirli ideolojik amaçları belirli gruplara, kitlelere, ülkelere veya bloklara empoze etmek ve gerektiğinde bunları uygulamak için farklı iletişim tür ve tekniklerini kullanmaları şeklinde ifade edilebilir (Aziz, 2011: 3). Tan'a göre siyasi iletişim, toplumdaki bölünmeleri ortadan kaldırma işlevini yerine getirir. Bu işlev, iktidar arayan siyasi partiler tarafından, marjinalleştirilmiş gruplara kabul edilmeleri ve ifade edilmeleri için güven mesajları göndererek yerine getirilir (Tan, 2002: 24).

Gösterici mekanizmaların (Baudrillard, 2006: 23) egemen olmaya başladığı günümüz siyasetinde, liderler ve kitle iletişim araçları arasındaki ilişkiler, pazar ve pazarlama olgusu içinde değer görmekte ve her birinin sunumu arasında benzerlikler vardır. Çünkü "dünyanın demokratik ülkelerinde şirketler tarafından kullanılan pazarlama tekniklerinin aynıları siyasi lider imajı yaratmak için de kullanılıyor" (Yıldız, 2002: 5).

Bu kapsamda siyasal pazarlama kavramı, bir adayın potansiyel seçmenlere uygunluğunu, adayın en fazla seçmeni ve o kitledeki herhangi bir seçmenin tanınmasını sağlamak, farklılaşmak ve farklılaşmak için kullanılan tüm tekniklerin ortaya çıkması olarak karşımıza çıkmaktadır (Bongrand, 1992: 17). Diğer bir deyişle siyasal pazarlama, siyasi partilerin seçmenler arasında olumlu bir imaj yaratmak ve onların desteğini kazanmak amacıyla reklam başta olmak üzere profesyonel ve medya uzmanlarının desteğiyle yürüttüğü zorlayıcı, yüksek bütçeli bir propaganda faaliyetidir.

Son dönemlerde siyasi partiler ve adaylar rekabet avantajı elde etmek için pazarlama biliminden yaygın olarak yararlanmaya başladılar. Siyasi parti programları ile seçmen beklentilerinin örtüşmesi, siyasi partilerin rakiplerine göre daha avantajlı bir konuma sahip olmalarını sağlayacaktır. Bir adayı diğer adaylardan ayırarak ve fikirlerine seçmenler, partiler, destekçileri ile oy verenler ve hatta oy vermeyenler nezdinde değer vererek küresel bir “kişi/fikir” resmi oluşturma işlevine sahip olan politik pazarlama Parti. Bu, seçmenlerin tutumlarını güçlendirmeyi ve değiştirmeyi amaçlar (Bongrand, 1992: 21-22).

Siyasal pazarlama, seçim dönemi ve seçim dışı dönem olmak üzere iki döneme ayrılabilir. Seçim dönemleri dışındaki seçim kampanyaları, partilerin seçmenleri kamu yararına bağlı olduklarına ikna edebildiği dönemlerdir. Bu nedenle sürekli pazarlama, siyasal yaşamın her aşamasında seçim kampanyaları hazırlamakta ve desteklemektedir (Bongrand, 1992: 32-33).

1.5.1. Siyasal Kampanya

Seçmenlerin genelinin var olan partilerle güçlü bir şekilde özdeşleşmediği için psikolojik oylama modeline göre oy kullanan seçmen sayısı hızla azalmakta (Kalaycıoğlu ve Sarıbay, 2007: 413), kararsız seçmen sayısı, partiler benzer ve liderler öne çıkıyor. Kampanyalar siyasi hayatın bir parçası haline geldi. Bu bağlamda, daha fazla seçmene ulaşmak, siyasi adayı ortaya koymak ve iktidara gelmek için siyasi partilere veya adaylara seçmen desteği ihtiyacı, siyasi kampanyalar hazırlamayı ve düzenlemeyi gerekli kılmıştır (Balcı, 2003: 144). Siyasi partiler, seçim yarışını kazanmak ve ülkedeki hükümet veya muhalefette yer almak için seçim kampanyaları

düzenler. Bu kampanyalar, seçim dönemlerinde oy tercihlerini etkilemeyi amaçlayan ikna edici bir iletişim biçimidir. Bu iletişim biçiminin temeli, çeşitli stratejiler, sloganlar ve vaatlerle parti veya aday hakkında bilgi vermek, seçmenleri adayı/partiyi kabul etmeye ve tercih etmeye ikna etmek, partinin oy oranını artırmak ve kararsız seçmenleri çekmektir. Diğer taraflardan üstünlüğünü ve farklılıklarını ifade etmekte ve altında yatan vaatleri ortaya koymaktadır. Seçim kampanyasının kısa vadeli hedefleri, parti ve aday lehine olumlu bir izlenim bırakmakta ve onların seçilmesini sağlamaktadır (Aziz, 2011: 111). Kışlalı ve Kalender'e göre siyasi kampanyalar, sandık başına gitmek istemeyen seçmenleri motive etmenin yanı sıra partiye oy vermeye teşvik ediyor.

Bu işlevlerin yerine getirilebilmesi için siyasi ürün sayılan unsurların dikkate alınması gerekmektedir. Siyasi kampanyalarda parti liderleri, adayları, programları, ideolojik ekseni, felsefesi ve kimliği siyasi bir ürün olarak tartışılmaktadır. Siyasal ürünün toplam değeri, seçmenler tarafından en iyiden en iyiye derecelendirilir ve oylama büyük ölçüde bu derecelendirmeye göre yapılır (İslamoğlu, 2002: 116-117). Kampanya yönetimi, kampanya başarısı için adayların mevcut konumlarını, ideolojilerini, kişisel özelliklerini ve hedef kitlenin tercihlerini dikkate almalıdır (Devran, 2004: 206). Bu nedenle bir seçim kampanyası dört unsura dayanır; Parti başkan adayı, siyasi soru, kamuoyu ve seçim temeli (İslamoğlu, 2002: 162). Sonuç olarak kampanyalar, adayların amaçları ile seçmenlerin istek, umut ve davranışları arasında bir bağ kurmalıdır (Uztuğ, 1999: 18). Adayın kampanyadaki hedefi;

- Oyların çoğunluğunu alarak seçilir.
- Seçimi kazanamasa bile çok oy alarak gücünü gösterin.
- Diğer adaylarla rekabet etmek.
- Seçilme fırsatı bulamadan görüş ve kanaatlerini ifade etmek ve yaklaşan seçimlere yatırım yapmak (Topuz, 1991: 8).

Bu amaçlarla hazırlanan kampanyalarda uyulması gereken kurallar şu şekildedir (Aziz, 2011: 129-131):

- Hedef kitle doğru belirlenmelidir.
- Hedef kitleye ulaşmak için en etkili yöntem belirlenmelidir.

- Kullanılacak dil, hedef kitlenin kolayca anlayabileceği türden olmalıdır.
- Kendisine yardımcı olacak ana slogan etrafında alt slogan hazırlanmalıdır.
- Partinin kimliği ve imajı oluşturulmalı ve partinin kimliğine göre parti programı belirlenmelidir.
- Medya ile ilişkiler yakın ve dürüst olmalıdır.
- Yeni teknolojiler etkin bir şekilde kullanılmalıdır.

1.5.2. Siyasi Reklam

Günümüzde siyasi partiler ve adaylar, seçmenleri etkilemek ve ikna etmek için reklama büyük önem vermektedir. Reklam, görseller, kelimeler, sesler, beden dili, jest ve hareketler gibi unsurları kullanarak çok çeşitli uyarılar kullanır ve görsellere karşı gerçekleri kullanan bir iletişim türüdür (Yıldız, 2002: 12). Reklam, kitle iletişim araçlarından yer ve zaman satın alarak bir ürünü satın almak anlamına gelir; bir hizmet için tercih, bir fikri benimsemeyi veya bir davranışı değiştirmeyi amaçlayan bir pazarlama faaliyetidir. Bu inanca dayalı sürecin amacı, bir tutum geliştirmek ve istenilen yönde hareket etmektir (Dinçer, 2006: 7). Reklam, hedef kitleye karşı olumlu bir tutum geliştirme çabasıyla bağlantılı, ikna edici iletişim özelliklerine sahip bir pazarlama iletişimi unsuru olarak da görülebilir.

Berger'e (2008) göre reklam, tüketici ürünleri ve hizmetleri bir çekicilik faktörü ile sunar. Bu amaçla reklam, insanlarda kıskançlık uyandıracak mutluluklar yaratır. Reklam, ticari arenada olduğu gibi siyasi arenada da aynı rolü oynar ve seçmenlere eşit derecede ulaşılmaz vaatlerde bulunur. Bu vaatler "Daha iyi ol..., daha barışçıl..., daha demokratik..., daha özgür..." gibi mesajlarla aktarılıyor. Demokratik toplumlarda, başından beri amacı iktidar olmak olan partiler, farklı yöntem ve taktiklerle seçmenlerin karşısına çıkmaktadır. Sokaklarda basit konuşmalar şeklinde gerçekleşen bu süreç daha sonra iletişim teknolojilerinin gelişmesiyle siyasi reklamlara bırakılmıştır. Bu bağlamda siyasal reklam, bir liderin, örgütün veya düşüncenin toplumda etkili olmasını sağlamak için ticari reklam yöntemlerini kullanan çabalar olarak görülebilir.

Siyasi reklam, bir adayın potansiyel seçmenlerine uygunluğunu göstermek, en fazla seçmene sahip adayın tanınmasını sağlamak amacıyla profesyonel reklamcılar

tarafından medyaya görsel, işitsel ve yazılı mesajlar verilmesidir. Kampanyayı kazanmak için gereken oy sayısını elde etmek için izleyici kitlesindeki seçmen (Aziz, 2011: 125). Bir reklam önlemi olan siyasal reklam, seçim kampanyası iletişimde temel bir bilgi kaynağıdır. Haberin bilgilendirme işlevinin günümüzde tartışılmaya değer hale gelmesiyle birlikte, gözden geçirme özelliğine sahip olan siyasal reklamın bilgilendirme işlevi önem kazanmıştır. Siyasal reklamın bu özelliği ile kampanyanın temel vaadi ve ekseni seçmenlere anında ve güçlü bir şekilde iletilebilir. Bu etkililik düzeyi ile siyasal reklam hem halkla ilişkilerin bir uzantısı hem de bağımsız bir siyasal iletişim aracı olabilir. Genel olarak, partinin seçim kampanyası ve felsefesinin unsurlarını yansıtan siyasi reklamcılık, kişinin eylemlerini överek ve seçmen gözündeki değerini küçümseyerek olumlu bir imaj yaratmaya çalışır (Balcı, 2003: 99). Halkı çeşitli şekillerde eğlendirerek ve bilgilendirerek, halkın mevcut siyasi partiler arasında seçim yapmasına olanak sağlayan siyasal reklamcılığın amaçları şu şekilde sıralanabilir (Uztuğ, 2003: 8):

- Oy sayısını artırmak veya desteklemek.
- Siyasi aday veya partinin profilini yükseltmek.
- Siyasi adayın veya partinin kimliğinin geliştirilmesi.
- Ayarları etkiler.
- Bilgilendirmek veya aydınlatmak.

Denton ve Woodward'a (1990) göre politik reklamcılığın amaçları şu şekilde formüle edilebilir (Balcı, 2003: 145);

- Siyasi parti veya adayın tanıtım ve tanınırlık kazanmasını sağlamak.
- Siyasi adaya karşı seçmenlerin ilgisini çekmek.
- Seçmenlerin siyasi katılımını teşvik etmek.
- Siyasi parti veya adayı desteklemek için psikolojik baskı yoluyla halkı motive etmek.
- Televizyon ve basın aracılığıyla kamuoyunda tartışılacak en önemli konuları ve soruları sunmak ve gündeme getirmek.
- Siyasi adayın özelliklerinin ve becerilerinin gösterilmesi.
- Tüm bunları bir eğlence ortamında sunmak.

Ayrıca siyasi reklamın partizan eğilimleri desteklemek, seçmen katılımını artırmak ve kararsız seçmenlerin oylarını etkilemek gibi amaçları da vardır. Yukarıdaki hedeflere ulaşmak için politik reklamların mesajları çok önemlidir. Reklamların sunulma şekli, yaratıcılık unsuru ve seçilen mecradan daha da önemlisi mesajın kendisidir. Bu nedenle mesajın doğru sorulan bir soruya dayanması gerekir. Tanıtım mesajında sadece siyasi ürünler tarafından daha önemli görülen ve önceliklendirilen unsur – lider, ideoloji, parti platformu – vurgulanarak mesaj karmaşasının önüne geçilmelidir (Barut, 2005: 314; İslamoğlu, 2002: 150). Siyasi reklam mesajları korku değil, güven, gurur ve gelecek iletmelidir. Reklam mesajı sadece akla değil aynı zamanda duygulara da hitap etmelidir. Mesaj, maddi ihtiyaçlar, arzular, istekler ve beklentilerin yanı sıra sosyal ve benlik duygularına da odaklanmalıdır (İslamoğlu, 2002: 152). Bu bağlamda siyasal reklam mesajlarının taşınması gereken özellikler şu şekilde sıralanabilir (İslamoğlu, 2002: 154):

- Açık, akıcı, akıcı ve halkın günlük hayatta kullandığı dile uygun
- Farklı ve ilginç
- Kolay anlaşılır ve akılda kalıcı
- Tutarlı ve çelişkili değil
- İşlenen konu ve kullanılan kelimeler açısından iç açıcı
- Alışkanlıklara, görgü ve ahlaka aykırı değil
- Umut verici sözler
- Korkusuz
- Siyasi ürün ve uygulamalarla uyumlu
- Kullanılacak araçlara uygun formatta olmalıdır.

Ayrıca reklam mesajları kısa, sade, basit ve anlaşılır olmalıdır. Bu mesajların hazırlanmasında her sözün büyük önem taşıdığı (Bongrand, 1992: 84) ve seçmenlere söylenen her sözün söylenmek istenmediği ve bu sözlerin muhalifler tarafından çarpıtıldığı akılda tutulmalıdır. Örneğin; “Merkezin solu” sloganı “Moskova’ya giden yol” olarak çarpıtıldı. Plan değil, pirinç istiyoruz sözü, planlamayı gündemden çıkarmak için kullanılmıştır (İslamoğlu, 2002:153).

İKİNCİ BÖLÜM

LİDER VE SİYASAL LİDER

2.1. Liderlik Kavramı

Liderlik, sosyal varlıklar olan insanların yaşamının ayrılmaz bir parçasıdır. Bu konuda çok sayıda araştırma yapılmış ve liderlik konusu birçok farklı şekilde tanımlanmıştır. Liderlik çalışmalarında araştırmacılar öncülük eder; Bunu birçok farklı bakış açısıyla açıklamaya çalıştılar, örneğin: “Özellikler, süreç, etkileşim, güç ilişkileri, yönetici terk etme ve etkililik yönleri”. Ancak en çok araştırılan konu “Liderlik Etkinliği” olmuştur (Sayılı ve Baytok, 2014: 7). Bu çalışmalar, liderin takipçileri tarafından belirlenen hedeflere ne ölçüde ulaşabileceğini belirlemeye çalıştı. Başka bir deyişle, hedefe ulaşma derecesi yüksekse lider başarılı, aksi takdirde başarısız kabul edilir. Bu kapsamda liderlik tarzları incelenmiş ve liderlerin davranışlarını analiz etmeye yönelik çalışmalar yapılmıştır. Ayrıca hangi yöneticinin davranışının etkinlik sağladığı hep tartışılmıştır. Bu işlevler aşağıda kısaca açıklanmıştır (Sayılı ve Baytok, 2014: 19):

- İstihbarat: Entelektüel kapasite olarak tanımlanan zekâ; Liderlik ile doğrudan ilgili olan, bir insanı diğerlerinden ayıran en etkileyici ve ayırt edici özelliktir. Bu özellik, diğer insanları tanıma ve anlama, problem çözme, yeni fikir ve çözüm üretme, hızlı öğrenme gibi faydalar sağlayarak farklılaştırıcı bir etki yaratır.
- Güvenilirlik: İnanırcılık, takipçilerin lideri kabul etmeleri ve takip etmeleri için en etkili neden olarak kabul edilir. Lider ve takipçileri arasındaki etkileşim gibi liderlik süreci de liderin örgütsel hedeflere ulaşması ve olumlu bir izlenim bırakması için önemlidir.
- Güvenilirlik: Güven, bir yöneticinin itibarının en önemli kaynağıdır. Takipçilerinin güvenini kaybeden lider, liderini de kaybetmiş sayılır. Bu nedenle lider, güven inşa etmek için maddi ve sosyo-psikolojik faktörleri

etkin bir şekilde kullanmalıdır. Güvenin sağlandığı ortamlarda hem çalışan hem de lider rahat hareket edebilir ve ortak hedeflerine ulaşabilir.

- **Dürüstlük:** Dürüstlük, liderin en önemli sosyal sermayelerinden biridir, bu sosyal sermaye ile birlikte takipçilerinin güvenini kazanır ve başarılı bir şekilde liderlik eder. Dürüstlük söz, söz ve fiil ile yerine getirilmesi gereken bir konudur. Başka bir deyişle, liderler söylediklerinin ve yaptıklarının farkında olmalı ve yapamayacakları şeylerle meşgul olmamalıdır.
- **Kavramsal beceriler:** Kavramsal beceriler, bir liderin en önemli özelliklerinden biridir. Kavramsal becerilere sahip stratejiler geliştirerek örgütsel hedeflere ulaşın. Bu nedenle strateji oluşturmak, stratejik düşünmek ve örgütsel vizyon oluşturmak liderin temel görevleri arasındadır.
- **Empati:** Empati, liderin kendisini takipçilerinin yerine koyarak anlayışını ifade eden bir kavramdır. Bu, kamuoyunun şirketin ve yönetimin ne düşündüğünü belirlemesini ve buna göre hareket etmesini sağlar. Ayrıca lider empati becerilerini geliştirir ve takipçilerini organizasyonun hedeflerine doğru başarılı bir şekilde yönlendirir.
- **Dinleme:** Klasik yönetim yaklaşımı temelde “patron konuşur, astlar dinler” üzerine kuruludur, ancak bu fikrin günümüzde işe yaradığı söylenemez. Bu nedenle yönetici iyi bir dinleyici olmalıdır. Yönetici astlarını dinler, ihtiyaç ve beklentilerini en uygun düzeyde belirleyerek şirket hedefleri ile bütünleşmelerini sağlar.
- **Etki:** Lider, çalışanları tarafından sevilen ve sayılan, güvenilir, güçlü ve ciddi ise etkisi yüksek, yoksa etkisi düşüktür. Bu nedenle, bir liderin gücü, yasal gücünden ziyade kişisel nitelikleri, kurduğu ilişkiler ve astlarını ne ölçüde etkilediği ile ilgilidir. Farklı kişilik özelliklerine sahip bireylerin belirli durumlarda farklı davranışlar sergiledikleri gösterildiğinden, özellik yaklaşımı yetersiz olarak kabul edilmiştir.

2.2. Liderlik Yaklaşımları

2.2.1. Geleneksel Liderlik Yaklaşımları

Geçmişte kalmış gibi görünse de günümüzde ülkemizdeki birçok organizasyonda geleneksel liderlik tarzlarının hala hâkim olduğunu göstermektedir. Liderlik psikolojisinde geleneksel yaklaşımlara geçmeden önce liderlik teorisinin araştırmacılar tarafından nasıl değerlendirildiğini hatırlayalım. Literatüre baktığınızda liderlikle ilgili üç ana liderlik teorisi olduğunu göreceksiniz; Liderin özellikleri, daha iyi liderlik için belirli davranışlar ve beklenmedik durumların liderliğe etkisi.

2.2.2. Modern Liderlik Yaklaşımları

Yönetim alanında yapılan son çalışmalar, liderlik tarzlarında geleneksel modellerin yeterli olmadığını göstermiş ve yeni liderlik teorileri geliştirilmiştir. Bu modern teoriler; Liderlik sürecinin daha önce tartışılmamış çeşitli yönleri tartışılmıştır ve bu anlamdaki en önemli fark, lider ile takipçileri arasındaki ilişkinin boyutu olarak değerlendirilmesidir. Liderliğe modern yaklaşım, liderliğin tesadüfen gerçekleşmediğini savunur. Hicks ve Gullert'in (1981) belirttiği gibi, yönetimin anlayışını yansıtan uygun liderlik tarzının seçilmesi örgütsel başarıya ulaşmada önemli bir rol oynamaktadır. Nihayetinde liderlik tarzı, çalışanların motivasyonunu ve çalışma ortamını dikkate alarak, örgütsel hedeflere ulaşmada, ortaya çıkan sorunları çözmede liderin seçtiği davranış tarzıdır. Halen devam etmekte olan liderlik araştırmaları, (a) çevresel koşulları, (b) liderlik sürecini ve (c) liderin kişisel özelliklerini dikkate alan farklı liderlik tarzlarını ortaya çıkarmıştır (Bakan ve Büyükbeşe, 2010: 75).

2.3. Liderlik Türleri

2.3.1. Demokratik Liderlik

Demokratik liderlik, otokratik liderliğin tam tersidir. Böyle bir liderlik tarzını benimseyen bir lider, hemen her konuda takipçilerinin görüşlerini kabul eder ve katılımı kabul eder. Katılımı esas alan bu liderlik tarzı, literatürde katılımcı liderlik tarzı olarak da anılmaktadır.

Takipçiler, örgütü etkileyen koşullarla lider kadar ilgilendikleri ve hedefler, kararlar, planlar ve politikalar hakkında öneriler geliştirdiği için, çalışanların veya takipçilerin istek ve motivasyonlarını, fikirlerini, düşüncelerini yansıtan daha doğru kararlar alınır. İnanç ve arzulara pozitif değer verilir, psikolojik tatmin ve çalışanların psikolojik tatmini sağlanır. Yüksek moral ve motivasyon bu liderlik tarzının avantajları arasındadır. Zaman kaybından dolayı tüm karar verme sistemi önemli olsun ya da olmasın yavaş çalışır ve hedef kitle büyükse hem maliyet hem de bazı yenilikler artacaktır. Hem halkı zor durumda bırakmak hem de bazı yanlış kanıları ileri sürmek ve savunmak demokratik-katılımcı liderlik tarzının dezavantajları arasındadır (Eren, 2001: 455). Katılımcı-demokratik liderlik tarzında yönetilenlerin katılımı ve ortak hareket etmesi lider-takipçi etkileşimini olumlu yönde etkiler. Bu tür liderlerle çalışan kişilerin daha yüksek moral ve motivasyona sahip oldukları görülmektedir. Liderlerin ve takipçilerin uyum ve iş birliği içinde bir arada bulunması da hedeflere ulaşmada etkilidir.

2.3.2. Otoriter Liderlik

Bir yaklaşım, onları otoriter veya demokratik liderler olarak adlandırmaktır. Otoriter lideri tanımlamadan ve özelliklerini belirlemeden önce liderin davranışını etkileyen bir kişilik özelliğinden yani otoriterlikten (Otoriteryanizm) bahsetmekte ve bu kavramı tanımlamakta fayda vardır. En basit tanımıyla otoriterlik, örgüt içinde statü farklılıklarının varlığıdır ve bu farklılıkların örgütün etkin işleyişine katkı sağladığını kabul eder. Bulunacağına dair bir inançtır (Wallace ve Szilagyi 1982: 36). Kahn ve Katz Otoriter liderlerin çoğu örgütsel hedeflere ulaşmada iyidir, ancak bu tür yöneticilerin başarılı olmaları için iyi bir geçmişe ihtiyaçları vardır. Emir almak ve emir beklemek isteyen çalışanlar olmalıdır. Genellikle planlama ve karar süreçlerine uyar. Bu liderlik türü, katkıda bulunmayı tercih etmeyen astlar ve çalışanlar içindir. Stil çok dikkat çekiyor. Otoriter liderlik tarzı, yöneticinin fazla seçeneği olmadığı durumlar için de uygundur. Örneğin, bir acil durum veya kriz sırasında Yöneticinin insanları toplayıp danışmak için zamanı olmayacaktır. Böyle bir durumda otoriter liderlik uygun bir liderlik davranışı olacaktır (Drafke ve Kossen 1998: 377). Olumlu bir motivasyona sahip otoriter bir lidere hayırsever otoriter denir. Bu tür liderler, bazı

durumlarda üretkenlik ve iş tatmini sağlar. Çok fazla gücün olduğu yerde, olgun insanlar, ebeveynler, öğretmenler ve devlet görevlileri kültürel bir ortamda yer aldığı için bazı çalışanlar arasında otoriter liderlik için bir bekleme süresi vardır; böylece otoriter bir liderle çalışmanın güvenliğini ve memnuniyetini bulursunuz. Liderler yetkili olduklarında kendilerini daha rahat ve etkili hissederler. Kendilerini daha iyi hissedebilirler çünkü bu onlara bağımsız hareket etme özgürlüğü verir. Daha fazla güvenlik ve güven verir (Davis 1988: 151).

2.3.3. Etik Liderlik

Etik ve ahlak aynı şey değildir. Etik, insanların kurdukları bireysel ve toplumsal ilişkilerin temelini oluşturan değer, norm ve kuralları doğru-yanlış, iyi-kötü gibi ahlaki bakış açılarından inceleyen felsefi bir disiplindir. Ahlaki değerler toplumlara özgü olabilir ama etik evrenseldir (Şentürk, 2011: 32).

Sergiovanni'ye (1992) göre etik liderlik, ahlaki güç temelinde astları etkilemeyi amaçlayan bir liderlik tarzıdır. Reilly (2006) etik okullar için etik liderlere ihtiyaç olduğunu belirtmektedir (Şentürk, 2011: 33).

Etik liderlik; Yöneticilerin ve diğer liderlerin değer, inanç ve tutumlarını temel aldığı için kurum kültürü ile uyumludur. Eğitimin ahlaki amacına ve ahlaki alanda liderlerden beklenen davranışlara odaklanır ve bunların ortak değer ve anlamlarla birleştirildiğini varsayar (Dumlu Polatkan, 2018: 178).

Okul liderleri, ortak bir anlayış çerçevesinde kurumun etik değerlerini geliştirmek için okulun paydaşları (müdür, öğretmen, öğrenci, veli, STK, tüccar, kurum ve kuruluşlar) ile görüşmelidir.

2.3.4. Hizmetkâr Liderlik

Hizmetkar liderlik literatüre ilk kez 1970'lerin başında Robert Greenleaf tarafından tanıtıldı. Bu tür liderliğin ilk ve tek önceliği takipçilerine "hizmet etmektir" (Koçel, 2015: 685). Bu bağlamda hizmetkâr lider, kendi istek ve ihtiyaçlarından önce takipçilerinin istek ve ihtiyaçlarını dikkate alarak hareket eder. Bu düşünce şöhret, güç veya herhangi bir kişisel amaç ile ilgili değildir. Tüm dünyada yaşanan küreselleşme olgusu ve bu olgu ile her konuda değişimler ve gelişmeler bilginin daha önemli hale

gelmesine neden olmuştur. İçinde bulunduğumuz çağ artık bir bilgi çağıdır ve bu bilgi çağı her alanda büyük bir sorundur. İlerleme ve değişim sahnesidir. Bu değişikliklerden biri de liderlik anlayışıdır. Hizmet liderliği adı verilen yeni bir liderlik biçimi vardır. Greenleaf tarafından geliştirilen bu liderlik çalışanlarını anlamak, yönlendirmek, kendini onlara hizmet etmeye adanmak, Ellerinden gelenin en iyisini yapmaya çalışan liderlerden bahsedilir (Bakan vd., 2015: 11). Hizmet liderliği günümüzde insanlar için önemli bir ihtiyaçtır. Toplumun çoğu küçük aile biriminden başlayarak okulda, iş hayatında, siyasette, toplumlarının hızla artan insani ihtiyaçlarını karşılamada hizmet liderlerine büyük hizmet. Temel insani değerler giderek daha fazla önem kazanıyor.

Günümüzde bu liderlik anlayışı insanlar için temel bir güç odak noktasıdır. Neden hizmetçi liderler olayların farkındadırlar, etraflarında olup biten her şeyin farkındadırlar. İnsanlara ulaşan ve insanları buna göre yönlendiren ve onları tehlikeden kurtaran onlardır. Başkalarına hizmet etme ve insanların iyiliğine yardım etme anlayışıyla hayatınız boyunca çalışın. Mutluluk isteyen insanlardır. Bu nedenle başarıya ulaşmak isteyen kuruluşlar, kendi çıkarları için değil, örgütün çıkarları doğrultusunda hareket eden çalışanlar. Lider liderlere duyulan ihtiyaç, hizmet eden liderlik yaklaşımını ön plana çıkarmaktadır. İnsanlara bilgi ve uyum, öngörülü, dürüst, samimi, sabırlı, şefkatli, her şeyden önce çalışanlar dahil olmak üzere tüm insanlığın gelişimi için çalışan ve çabalayan hizmetkar liderler bu sayede, kuruluşlar acımasız bir rekabet ortamında başarılı olmak zorundadır (Bakan vd., 2015: 11-12).

Günümüzde klasik ve baskıcı liderlik modelleri önemini yitirmiş, yeni liderlik modelleri ortaya çıkmıştır. Araştırma sonucunda örgütü yöneten liderlerin güç kullanarak ihtiyaçlarını karşılayamadığı ortaya çıktı. Liderlik anlayışının değişmesi ve dönüşmesi sonucunda hizmet liderliği yaklaşımı ortaya çıkmıştır. Hizmetkarın liderliği kendi istek ve ihtiyaçlarına dayanır. Takipçilerle tanışmak yerine onlara hizmet eden ve onlara liderlik eden liderliği benimseyin. Hayatın her alanında hizmetkar liderler “hizmet” odaklıdır (Küçük ve Yavuz, 2018: 90). Belki de en önemlisi, Hizmetkar liderler, takipçilerine güven aşılar ve hizmet etmeye çalışırlar. Takipçileri hizmet liderlerine dönüştürerek hizmet liderliği kültürü oluşturulabilir. Hizmette liderlik, insanların iyileştirilmesi ve geliştirilmesi, insanlara liderlik

sağlayarak topluluk oluşturmayı teşvik edin. Hatta baş hizmetçi bireyin çıkarları ve tüm organizasyon için organizasyonun gücü ve statüsü. Hizmetkâr liderler, tanımları gereği, astlarının ihtiyaçlarını kendi ihtiyaçlarının önüne koyarlar. Astların maksimum potansiyellerine ulaşmalarını ve optimal organizasyonel ve profesyonel başarıya ulaşmalarını sağlar. Çabalarını elde etmelerine yardımcı olmak için merkezileştirin bu anlamda “kulluk” bencil arzular anlamına gelir daha da genişler ve çalışanın yetkilendirilmesi hissi yaratan bir çalışma ortamı yaratır. Buna ek olarak Hizmet liderliği, iş yerinin ötesine uzanır ve takipçiler veya çalışanlarda bir hizmet ruhu geliştirir toplum genelinde değer yaratmaya çalışır (Küçük ve Yavuz, 2018: 90).

Hizmetkarın liderlik kalıpları genel olarak değerlendirildiğinde liderin takipçilerinin mutluluğunu ve iyiliğini ön planda tuttuğunu görmek mümkündür. Bu davranış aynı zamanda dönüşümcü liderlik ve karizmatik liderlik özelliklerini de içermektedir. Hizmetkâr liderler, takipçilerinin başarısını ön planda tutarken toplumun ve insanlığın mutluluğunu da göz ardı etmezler. Başka bir deyişle, bir kazan-kazan stratejisine sahipler.

2.3.5. Karizmatik Liderlik

Karizma kavramı Max Weber tarafından “mucizeleri gerçekleştirme yeteneği” veya “gelecekteki olayları önceden haber verme” anlamına gelen “kutsal özel güç” olarak kullanılmış ve teolojiden sosyolojiye taşınmıştır (bu bağlamda karizmatik liderliğin büyük bir kişisel gücü vardır. Takipçileri karizmatik liderin kişiliğine uyum sağlar ve yüksek alırlar Bunlar (Sayılı ve Baytok, 2014: 117):

- Olağandışı yeteneklere sahip bir kişi (lider),
- sosyal kriz,
- Krizlerde radikal çözümler bulmak,
- Halkın kabulü,
- Olağanüstü becerilerle sürekli başarı

Bunların dışında; Karizmatik liderler kendilerini doğaüstü amaçlar ve kaderlerle gördüklerini iddia ederler ve kendi inançlarına güvenirler. Takipçiler sadece lidere saygı duymakla kalmaz, aynı zamanda onu bir kahraman olarak putlaştırır. Karizmatik

liderler, takipçilerinin kendilerine hayran olmasını isterler. Ancak karizmatik liderin etkisinin, takipçilerinin bağımlılığını arttırdığı ve onlara iyi ve kötülerini için yeterince değer vermediği ortaya çıktı. Karizmatik liderin olağandışı durumlarda ortaya çıkması ve belirlenmiş kuralların dışında hareket etmesi nedeniyle olağandışı davranışlar sergilediği kabul edilmektedir. Başka bir deyişle, istisnai durumların karizmatik liderlerin oluşumunda büyük etkisi vardır.

2.3.6. Etkileşimsel Liderlik

İşlemsel liderlik, bir amaca ulaşmak için lider ve takipçileri arasındaki alışveriş (satın alma) ilişkisinin temelidir (McCleskey, 2014: 122). Bu bağlamda kamuoyu adına ortak kararlar alma değil, müzakere etme çabası vardır. Bu alışverişin amacı ekonomik, siyasi veya psikolojik olabilir ve her iki taraf da birbirine bağlıdır. Lider ve takipçileri arasındaki ilişki, her iki tarafın karşılıklı etkisine dayanmaktadır. Lider, sistemini, hedefe ulaşmak için takipçileri ödüllendirmek ve daha yüksek bir seviyede performans göstermelerine izin vermek üzerine kurar. Ancak çalışanlar istenilen başarıyı gösteremezlerse cezai işlem uygulanıyor.

Yönetimin pasif istisnalar anlayışında, lider sorunların oluşmasını bekler ve sorunların oluşmasını önlemek için hiçbir önlem almaz. Pasif istisnalar dışında liderlik davranışlarını benimseyen etkileşimsel lider, genel olarak ortaya çıkan sorunlara çözüm aramaz ve örgütsel faaliyetlerle ilgili sorunlara takipçilerinden çözüm bekler (Demirel, 2009: 18). Genellikle halkın önerdiği çözümleri görmezden gelir ve tartışmaya açmaz. Ancak halkın sunduğu çözümleri kabul eder ve uygulamaya koyar. Aktif istisna yönetimi ile lider, ortaya çıkabilecek problemler nedeniyle faaliyetlerin yürütülmesini izlemeye ve mevcut performans seviyelerini sağlamak için bu problemleri çözmeye odaklanır. Lider, mevcut süreçten sapmaları gözlemler ve usulsüzlükleri önlemek için müdahale eder (Okçu, 2008: 44). İstisnaya göre işlemede lider, aktif istisnaların ele alınmasında proaktif bir rol oynarken, lider pasif istisnaların ele alınmasında reaktif bir rol oynar.

2.4. Siyasal Liderlik Kavramı

Tarih boyunca birey; kimin yönettiği veya yönetmesi gerektiği, bir toplumda siyasi otoritenin temeli nedir veya ne olmalıdır; nasıl ve neden bazı insanlar Şirketin kural ve politikalarının şekillendirilmesinde olağanüstü etki kazanır ve kullanır, diğerleri ise yapmaz; sorgulanır ve tartışılır (Edinger, 1972: 3).

Bu çalışmanın örneği olan Tayyip Erdoğan'ın liderlik davranışı ve liderlik özellikleri gösterdiği liderlik özellikleri, halefleri ile kurduğu ilişkiler ve siyasetini yönetme yeteneği göz önüne alındığında başarılı sayılabilir. Farklı liderlik tanımlarının farklılaştığı temel nokta, liderliğin kamusal konumu olan veya olmayan liderliğin değerlendirilmesidir. Bu çalışmada, siyasi lider, siyasi sistemi etkileme kabiliyetine sahip olması koşuluyla, kamu görevinde bulunmasa bile siyasi lider olarak anılmaktadır.

Siyasi liderlik tanımlarını kullanarak elde ettiğimiz tanım, siyasi liderliğin takipçileri tarafından bir lider olarak görülebilmesi, onlara rehberlik etmesi ve faaliyet gösterebileceği siyasi ağın bir sembolü olarak tanımlanabilmesidir. Siyasi sistemde; gücü almayı, elde tutmayı ve korumayı amaçlayan bir davranıştır.

2.5. Siyasal Liderliği Etkileyen Faktörler

Liderliğin tüm tanımlarında ortak olmaya çalışan dört temel unsur vardır. Bu unsurları şu şekilde sıralamak mümkündür (Yılmaz, 2011: 8):

- Amaç: grup üyelerini birleştiren amaçlar, ilgi alanları ve ihtiyaçlardan oluşur.
- Lider: Grubu oluşturan unsurları etkileyebilen organizasyonun bir üyesi.
- Takipçiler (üye): Liderin etkisini kabul eden kişiler.
- Çevre: Üyelerin yetkinliği, ilişkilerin düzeyi, amaçların uygulanabilirliği ve motivasyon düzeyi gibi faktörlerin oluşturduğu temel unsurdur.

Buradan da anlaşılacağı üzere liderlik sürecinde; Amaç, lider, takipçiler, çevre ve koşullar çok önemlidir. Liderlik, kişinin lider olarak kabul edilmesinin, güç veya şiddet kullanarak güç veya güçten ziyade destek sağlayarak takipçilerinin eylem ve davranışlarını etkilemesi sonucu ortaya çıkar. Bu modele göre dört tür karar verme

stili vardır: otokratik-1, otokratik-2, danışman-1, danışman-2, grup-1, grup-2 ve yetkili. Durumsal liderliğin son teorisi, durumsal liderliğin Hersey-Blanchard teorisidir. Bu teoride tanımlanan 4 liderlik stili vardır: hikâye anlatımı, satış, katılımcı ve yetkilendirilmiş. Bu teori aynı zamanda, kişinin davranışlarını kontrol etmede sorumluluk alma istekliliği ve yeteneği olarak ifade edilen olgunluk açısından liderlik stilini iş olgunluğu ve psikolojik olgunluğun belirlediğini vurgular.

2.6. Siyasal Liderin Özellikleri

Siyasal hayatta seçmenler, seçim kriterleri konusunda yeterli bilgiye sahip değiller ve parti programları, vaatleri, eylemleri ve uygulamaları konusunda yeterli donanıma sahip değiller. Seçmenler için en önemli seçim kriteri siyasi liderdir. Çünkü liderler, seçmenlerin oy listesinin başında yer alıyor.

Yöneticiler, yönetimde önemli bir yere sahiptir. Çünkü yöneticiler, belirli yetkileri birlikte kullanan ve temsil eden kişilerdir. Gerçek şu ki, yöneticilerin belirli yetkileri vardır ve konularını yönetebilecek en iyi kişi olarak görülürler.

“Karakter, dünya görüşü ve üslup” başkanlık kişiliğinin unsurları olarak sıralanmıştır (Cottam vd., 2017: 66-67):

- Tarz, bir başkanın tipik olarak siyasetin üç yönünü (konuşma, kişisel ilişkiler ve hesap verebilirlik) nasıl yürüttüğüdür.
- Dünya görüşü, liderin sosyal nedensellik, insan doğası ve zamanın siyasetle ilgili ahlaki çatışmaları hakkındaki temel inançlarından oluşur.
- Öte yandan karakter, bir liderin yaşamı ve kendi erdemleri (özsaygı, başarı veya merhamet ölçüleri) boyunca ona rehberlik etme yolu olarak görülür.

Heper ve Sayarı (2008) tarafından yapılan bir çalışmada Türkiye’de siyasi liderliğe ilişkin dikkat edilmesi gereken noktalar şu şekildedir:

- Liderin geçmişi ve siyasi kariyeri: liderin kökeni ve büyüme koşulları, siyasete giriş, siyasi kariyerinde önemli dönüm noktaları,
- Liderin kişiliği: Liderin kendine has kişilik özellikleri varsa, liderin kişiliği ile parti içindeki demokrasi anlayışı arasındaki ilişki,

- Liderlik tarzı, yetenek ve stratejiler: liderin güç elde etme ve sürdürme stratejileri, lideri diğer liderlerden ayıran stratejik özellikler, sosyal değişimlere dayalı liderlik tarzının tanımı,
- İnançlar, ideoloji ve hedefler: Liderin belirli bir inancı/ideolojisi varsa ve bu inancın/ideolojinin davranışlarına nasıl yansıdığı,
- Türkiye’de demokrasiye etkisi: Türk demokrasisinin şekillenmesinde liderin etkisi.

Hermann ve Preston (1994: 81), liderlik stillerine ilişkin 5 ana liderlik tipi değişkeni olduğunu belirtmektedir (Cottam vd., 2017: 75):

- Üst yönetimin siyasi karar alma süreçlerine katılımı,
- Yöneticinin çatışmalara müsamaha gösterme istekliliği,
- Liderin liderlik etme motivasyonu veya nedeni,
- Bilgi yönetimi liderinin tercih ettiği stratejiler
- Yöneticiler tarafından tercih edilen çatışma çözme stratejileri. Herrmann ve meslektaşlarının çalışmalarında, bu değişkenler giderek araştırmalarının odak noktası haline geldi.

2.7. Siyasal Lider İmajı ve Siyasal Lider İmajını Oluşturan Faktörler

Bir sosyal grup genel yapısı açısından incelendiğinde her üyenin diğer üyeler tarafından benimsenme, dağıtılma ve yetki kullanım oranlarının tüm üyeler için farklı olduğu tespit edilmiştir. Bu farklılıklar, sosyal gruplar büyüdükçe, ait oldukları sosyal sistemdeki önemleri ve yaşlandıkça daha belirgin hale gelir. Bu gelişmelerle birlikte bazı grup üyelerinin diğerleri tarafından benimsenme oranının artması ve bu üyelerin belirli yetki ve niteliklere sahip olması liderin ortaya çıkmasına neden olacaktır. Özellikle daha düşük yönetim seviyelerinde, genellikle daha büyük olan ve sürekli olarak yönetim ekibine katılmaya çalışan başka bir grup vardır. Bu nedenle mevcut pozisyonu korumak için kıdemli ve kıdemli olmayan personel arasında rekabet vardır (Ayata, 1992: 70-71). Bu rekabet nedeniyle her zaman lider konumunu korumaya çalışacak ve insanları bu yönde etkilemeye çalışacaktır. Bunu başarmak için insan davranışını anlaması gerekir.

Siyasi örgütler içinde de rekabet vardır. Örgütün siyasi lider konumuna ulaşmaya çalışan başka üyeleri de var. Siyasi liderin örgütle göstereceği uyumla doğru orantılı olarak mevcut konumunu koruması mümkün olacaktır. Siyasi liderin örgüte uyum sağlama yeteneğinin ardındaki faktör, örgütün diğer üyeler tarafından benimsenmesine bağlıdır. Bunu yapmak için, bir siyasi lider insan davranışını anlamalıdır.

İnsan davranışını anlamak için bireylerin davranışlarını ve karar verme tarzlarını belirleyen bilinçaltı süreçlerini anlamak gerekir. Karmaşık ve zor sosyal değişimlerde ve radikal yaşam tarzı değişikliklerinde, insanlar önde gelen bir lidere ihtiyaç duyarlar (Bottomore ve Nisbet, 1990: 99). Çünkü liderin onları bu kaos ve kaotik ortamdan çıkarıp normal bir yaşam düzenine döndürmesini bekler. İtaat ve sadakati sağlamak için siyasi liderin bu beklentileri karşılaması gerekir. Bu, siyasi örgütler için olduğu kadar diğer gruplar için de geçerlidir.

Hemen hemen her grubun gayri resmi bir lideri vardır. Grup üyeleri lider statüsünü kabul ettikleri ölçüde lidere itaat ederler. Liderin kurduğu ilişkilerin özellikleri, içinde bulunduğu otorite ve iktidar ilişkilerinin biçimi, bu ilişkilerde kullandığı araçlar, onun ve takipçilerinin sosyal statüsünü yapılandıran kaynaklar değişir (Ayata 1992: 71). Grubun lideri ve özellikle siyasi lider, grup üyelerinin kendisine itaat etmesini sağlamak için elindeki tüm araçları azami ölçüde kullanacaktır. Liderlik konumunu korumak için bu gereklidir.

Hiç kimse tek başına lider olamaz, lider olabilmek için başkalarıyla ilişki içinde olmak gerekir (Şerif ve Şerif, 1996: 21). Ancak belirli özelliklere sahip bir liderin bir sosyal grupta uyumlu olabilmesi için o grubun bu özelliklere sahip bir lidere ihtiyacı vardır. Bu grubun doğası, duyguları, eğilimleri, psikososyal ihtiyaçları ve ekonomik durumu, bireyin bir gruptaki liderliğinde rol oynar. Zaman zaman hayatları ve liderliklerinden söz edilen Hitler, Mussolini, Lenin, Atatürk ve Roosevelt gibi liderler, farklı zamanlarda ve farklı etkenlere göre lider olmuşlardır (Kalyoncu, 2008: 37). Siyasi lider olarak önemlerini belirleyen unsurlar, yaşadıkları toplumların yapılarına göre farklılık göstermektedir. Bu siyasi liderler, yöneldikleri toplumla uyumlu bir otorite ve güç yapısı oluşturmuşlardır.

Liderlik üç psikolojik temayla yakından ilişkilidir: güç, kontrol ve etkidir. Lideri destekleyen ve ayakta tutan kişiler, ihtiyaç duydukları kaynağın türüne göre hangi lideri seçeceklerine karar verecekler (Ayata, 1992: 72) ve buna göre hareket edeceklerdir. Bunu yapmak için, siyasi liderler bu ihtiyaçları doğru bir şekilde belirlemeli ve mevcut kaynakları bu yönde yönlendirmelidir. Unutulmamalıdır ki, insanların ihtiyaçları, içinde buldukları sosyal yapı ile yakından ilişkilidir.

Her organizasyon yapısının avantajları ve dezavantajları vardır. Bunlar liderlik etkinliği açısından lidere bazı avantajlar sağlarken bazı engeller de oluşturabilirler. Hem liderin hem de işlevin etkinliği açısından grup kadar etkililik konusunda da “yapı-liderlik-işlev” ilişkileri önemli rol oynamaktadır. İşlevsel ya da yarı uzmanlaşmış uzmanlaşmanın olmadığı alanlarda bu rol daha da önem kazanmaktadır (Sezer, 1985: 91). Bu üç rol bir araya geldiğinde siyasi lider örgüt tarafından kabul görecektir ve etkinliği artacaktır. Ancak siyasi liderin dikkat etmesi gereken en önemli noktalardan biri, üyelerin güvenini sarsacak herhangi bir harekette bulunmamaktır.

İnsanlar liderlerinin iyi olmasını isterler ve umursadıkları kişiler skandallarda veya diğer şovlarda ortaya çıktığında onları çamur içinde görür ve dehşet içinde parçalanırlar. Görünüşe göre lider, başkaları için bir lider olduğu için, kendi kredisini yaratmak için kendini yükseltmeye çalışmadığını göstermelidir. Üyelerin, siyasi liderin liderlik ettiği organizasyonu büyütme yerine kişiliğini yükseltmeyi amaçladığına inanmaya başlamaları, liderin geleceği için iyiye işaret değildir. Aytürk’ün dediği gibi kendini savunmak lider olmak kadar kolay değil. Bu nedenle yönetici sürekli kendini yenilemeli ve geliştirmelidir (Aytürk, 1999: 18). Yaratıcı ve yenilikçi olmak için lider gerçekçi olmalıdır. Gerçekçi olmayan hedefler ve yanıltıcı çıkar beyanları örgüte olan güveni sarsar ve moral bozucu bir etkiye sahiptir (Akat vd., 1999: 213). Bu hayal kırıklıklarından kaçınmak için grup lideri ve özellikle siyasi lider, değişen durumlara uyum sağlamalı ve gerçekçi davranmalıdır. Yani mümkün olduğu kadar içinde bulunduğu toplumun sosyo-kültürel değerlerine uyum sağlamalıdır.

Weber, liderliği sosyal ve kültürel faktörlerle birlikte ele alarak, liderlikten kaynaklanan sosyal özellikleri vurgulamış ve liderlik tarzı ve davranışının bu

faktörlerle ilişkili olduğuna dikkat çekmiştir. Araştırmadan, komuta eden liderliğin çok üretken olmadığı ve kişilerarası ilişkiler ve motivasyonla ilgili konuların giderek daha fazla odak noktası olduğu sonucuna varılmıştır (Tannenbaum ve Schmidt 1974: 140). Çünkü en üst düzeyde emir alan astlar işlerinden memnun kalmazlar ve organizasyonu tam olarak kabul etmezler. Siyasi lider, örgütünün astları tarafından sıkıca benimsenmesini istiyorsa, en üst düzeyde emir vermek yerine liderlik rolü üstlenmelidir. Bu biraz grubun yapısıyla ilgili.

Bir grupta statü ilişkisi veya grup kuralı gelişmediyse, bu grupta tek bir kişinin liderliğinden bahsetmek mümkün değildir (Şerif ve Şerif, 1996: 214). İnsanların liderlikle ilgili inançları, her kuşağın yalnızca belirli liderlere değil, aynı zamanda destekledikleri liderlik tarzına da isyan ettiği bu çağın daha geniş değerlerini ve korkularını yansıtmaktadır. Bir liderin tutum ve davranışlarının astlarını nasıl etkilediğini bilmesi önemlidir. Ast liderlik tutum ve davranışlarının etkilerinin incelenmesi, liderin kendisini ve neyi bilmediğini bilmesi açısından oldukça faydalıdır (Akat vd., 1999: 214). Üyeler, bildirilen sorunların nedenlerini araştırmalı ve hataları düzeltmeye çalışmalıdır. Siyasi lider bu şekilde davranırsa üyelerini iyi tanıyacak ve kendisinin bilinmeyen yönlerini görecektir.

Bu bağlamda durumsallık yaklaşımı, liderliğin tasarımının ve etkinliğinin, işe rağmen grup ilişkilerine yönelim, uygun koşullar ve liderlik yönelimi ve koşulların yeterli ortaya çıkması gibi faktörler tarafından belirlendiğini vurgulamaktadır. Liderin kişisel özellikleri; Liderin etkisi, çevre, aşağıdakilerin özellikleri, mevcut kaynaklar, çatışan çıkarlar, grubun sorunları, olayların ve görevlerin özellikleri ve çerçeve tarafından belirlenen yapısal faktörler arasındaki ara yüzde ortaya çıkar.

Liderin ve özellikle siyasi liderin istenilen yönde etkili olabilmesi için bu görevi seve seve yerine getirmesi gerekir. Luthans ve Hodgetts'a göre, günümüzde örgütlerin karşılaştığı en önemli zorluklardan biri liderlik etmeye istekli insanları bulmaktır (Luthans ve Hodgetts 1997: 332). Günümüzün liderleri, yoğun iş temposu içinde kısıtlı zamanlarını olabildiğince etkin ve verimli kullanmak zorundadırlar. Tüm bu etkinlikler için mükemmel öğrenciler, dinleyiciler, izleyiciler, araştırmacılar, hedef belirleyenler ve destekçiler mükemmel olmalıdır (Marşap 1999: 74). Bununla birlikte,

geleceğin liderleri hem öngörü hem de yöneticinin liderlik rollerine sahip olduğunu kabul ederek, geleneksel hiyerarşiyi korumayı daha az önemseyeceklerdir. Sonuç olarak lider, kafasındaki vizyonu uygulamaya koymak için piramidi çevirmeye istekli olmalıdır (Blanchard, 1996: 85).

Yukarıda verilen açıklamaların ardından Özkalp'a göre liderliği etkileyen bazı faktörleri şu şekilde sıralamak mümkündür;

- Liderin kişilik yapısı,
- Liderin ve çalışanlarının çalışmalarının beklenen başarı oranı,
- Yönetim ekibinin davranışları, ihtiyaçları ve beklentileri,
- Liderin ve grubun bulunduğu organizasyon ve fiziksel çevre.

Bütün bu noktaları siyasi liderlik için saymak mümkündür. Siyasi liderin liderlik ettiği örgütteki başarısının veya başarısızlığının nedeni, kişilik yapısı, kendisinden ve onunla birlikte çalışanların beklenen başarı oranı, liderlik ettiği siyasi örgütün davranışları, beklentileri ve ihtiyaçları ve bulunduğu fiziki çevredir. Bir siyasi lider, örgütte ve toplumda başarılı bir lider olmak istiyorsa bu faktörlere dikkat etmeli ve bu doğrultuda kendisine bir faaliyet alanı belirlemelidir.

2.7.1. Siyasi Parti

“Seçmen davranışını belirleyen en önemli faktörün parti olduğu” varsayımı geçerliliğini korurken, liderin de partisi kadar etkili olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Seçmenler partiye oy verir; ancak seçmenlerin gözünde liderin imajı ve imajı oluşturan nitelikler partiden daha önemlidir. Parti kimliği, oy verme davranışının ana değişkeni olsa da önemi giderek azalmaktadır. Öte yandan parti kimliği anlamını yitirse de lider ve lider imajı önemli ölçüde artmaktadır. Bu konudaki çalışmalara bakarsanız, yönetici ve liderlik imajının giderek daha önemli hale geldiği ortaya çıkıyor. Lau (1986) ve Boiney ve Paltez (1991) tarafından yapılan araştırmalar, liderin daha kişisel özelliklerinin partinin kimliğinden önce geldiğini, başka bir deyişle liderin imajlarının, seçmenlerin oy verme davranışını etkileyen birincil faktör olduğunu göstermektedir. (Yıldız, 2002: 83-84). Ülkemizde yapılan çalışmaları değerlendirirken; “Partiyi destekleme nedeniniz nedir?” Ömer Çaha (1996) tarafından

yürütülmüştür. Soruya verilen cevaplar, bazı partilerde liderin partinin ideolojisinden ve seçmenin siyasi düşüncesinden daha önemli olduğunu göstermektedir; Genel olarak lider, seçmenlerin oy verme davranışlarını etkileyen en önemli faktördür (Çaha, 2004: 94). Nitekim seçmen, lider nerede olursa olsun parti ruhunun orada olacağını düşünerek parti liderini parti kimliği ve ideolojisi ile özdeşleştirir (Çaha, 2004: 101).

2.7.2. Hitabet

Yönetimden sonra belirginleşen yönetici ve takipçi ilişkisi, yönetimde kimin söz sahibi olması gerektiği gibi konuları da ortaya çıkarmıştır. Daha sonra ortaya çıkan yönetim modelleri arasında demokrasi ideali, insanlığın küçük yaşlardan itibaren ulaşmaya çalıştığı bir noktaydı. Bugüne kadar demokrasiye ulaşmak için pek çok farklı yöntem geliştirilmeye çalışılmıştır. Antik Yunanistan'ın doğrudan demokrasisi, günümüz koşullarında işlevselliğini yitirmiştir. Çünkü günümüz devletlerinde doğrudan demokrasiyi uygulamak zordur ve bazı muhafazakar-otokratik sistemler dışında hemen hemen tüm devletlerde temsili bir sistem uygulanmaktadır. Temsil olgusu, toplumsal iş bölümüne yönelik daha genel hareketle bağlantılıdır. Büyük ve hayati demografik, ekonomik ve kültürel grupların inşasına izin veren rollerin artan uzmanlaşmasıdır.

Siyasi partilerin liderliği diğer liderlik biçimlerinden daha önemlidir. Bu nedenle siyasi liderin özellikleri örgütün büyümesi ve başarısı için büyük önem taşımaktadır. Liderlerin belagat, ideolojik boyutu ve propaganda yöntemlerine bağlılıkları, liderlerin uyum ve uzlaşmaları, olaylardaki cesaret ve tecrübeleri karizmatik niteliklerini etkiler. Bu nedenle siyasi liderlik denilince akla ilk gelen siyasi parti liderliğidir. Komsuoğlu'na (2008) göre bireylerin liderlik algısı liderin kimliğine, ülkesine, kültürüne ve siyasi rejimine bağlı olarak farklılık gösterebilmektedir. Dolayısıyla siyasi liderin algısı kişiye ve topluma göre farklılık gösterebilmektedir. Ek olarak, kendi topluluklarının dışından insanlar da bir siyasi lideri benimseyebilir. Başka bir deyişle, siyasi liderlerin bireylere yönelik algıları, toplumları veya tarihleriyle sınırlı kalmamalıdır. Gerçekten de bu isim yasal bir lider veya yasadışı bir isim olabilir. Çünkü siyasi görüşler, etnik ve dini kimlik unsurları siyasi liderlik algısını etkileyebilmektedir.

Altı (2012: 84), bir ölçüt olarak oluşturulabilecek ve öngörülebilir şekilde güçlü güçten faydalanmak üzere tasarlanmış nitelik, güçlülerin gününün belirleyicisidir. Siyasi prestij göstergelerinin devalüasyonu ile liderler siyasi hayatın en önemli figürleridir. Siyasi kuralları ifade eden kişi olarak liderler sistemin tanımı olabilir. Örneğin Mandela, Güney Afrika Cumhuriyeti'nde siyasi bir simge haline geldi. Başka bir örnek, Gandhi'nin sivil anlaşmazlık fikridir.

Sözsüz iletişim senaryoyu oluşturur ve tamamlar. Vücudu her şekilde işe yaramaz hale getirir. Örneğin, Hitler'in kaşlarını indirmesi, otoriter konuşması, gerginliğe "karşı, Hitler'in diktatörce kollarını sallamasıyla, Hitler'in diktatörce kollarını sallaması b Hitler'in de okulu ve başını dik tutması, kesin bir çizgi çekmesi; kibirli, özgüvenli Kibir sayılabilir. Beden dili bilinçdışı dil olarak kabul edilir. Liderlerin bu ilerlemeleri, kendi tutum ve tutumlarını maskeler ve seçmenleri meslek kuruluşlarının yardımıyla bir araya gelmeleri için etkilemeyi amaçlar. Bir lider organı olan Özal sayesinde bir liderdir. Bugün AK Parti Genel Başkanı ve Başbakan Erdoğan'ın fizikçisi onu en iyi kullanan lider olarak kabul ediliyor. Başbakan, vücut diliyle hem seçmen hem de sayısal seçimler yaptı. Kendine güvenen ve otoriter bir insan imajı verir.

2.7.3. Beden Dili

Dolayısıyla beden dili, "kinetik" hareketlerle değer ve anlam kazanan, ses tonuyla desteklenen ve sözcüklerle son şeklini alan karmaşık bir iletişim sürecidir (Ker Dinçer, 2012: 48). Kinetik; Yunanca hareket anlamına gelen "sinema" kelimesinden gelir ve ilk hece "akraba" hareket anlamına gelir. Kinetik kelimesi buradan türemiştir ve kuvvet uygulanması yoluyla elde edilen hareket bilgisini tanımlar (Zielke, 1993: 12). Günümüzde beden dili konuşması, bireylerin günlük yaşam pratiklerinde yaygın olarak kullandıkları bir mesajlaşma kanalı olarak kabul edilmektedir. Bu durumun temeli, çoğu insan hareketinin otomatik, çoğu zaman kontrolden çıkması ve insanların sürekli olarak söylemek istediklerini beden dili ile aktarmaya çalışmasıdır. Araştırmalar, iletişim sürecinin %60'ının beden dili ifadeleriyle gerçekleştiğini göstermektedir (Ker Dinçer, 2012: 49).

Bir disiplin olarak siyaset bilimi de pazarlama iletişimi stratejilerini ve sözsüz iletişim unsurlarını bir araç olarak tanımlar ve siyasi adayları/politikacıları bilinçli olarak hedef kitleleri etkilemek ve ikna etmek, kendi iç ve dış politikalarını desteklemek için kullanır (Romniecka, 2008: 249). Sözsüz iletişimin bazı bileşenleri, özellikle topluluk önünde konuşma (gösteriler), insanların stratejik manipülasyonu ve seçmenlerin algılarının yönü açısından görselleştirme için alan sağlar.

Adayın çekiciliği, güvenilirliği, göreve uygunluğu ve yeterliliği gibi pek çok unsuru bünyesinde barındıran siyasi adayın kişisel imajı, beden dilinin kullanımından elde edilen bilgi ve ipuçlarından beslenir. Adaylar bu unsurları takip eder ve profesyonelce kullanmaya çalışırlar. Seçimler, bir ülkenin geleceği için bir test alanıdır; demokratik bir ulusta ulusal katılımın bir aracıdır.

2.7.4. Görsel Çekicilik

Görüntü ve görüntü iç içe noktalarıdır. Yani her zaman karıştırılır. İnsanların imajı, o kişinin imajı olarak algılanır. Bu durum resimde görselliğin önemini göstermektedir. İnsan zihnindeki imge unsurlarının bağımsız anlamlarını yorumlayan ve anlamlandıran imgedir. Fiziksel özellikler, karakter, mizaç, yürüyüş, duruş, eğitim, giyim tarzı vb. kişinin imajını oluşturmada etkili faktörlerdir. Görsellik söz konusu olduğunda, odak noktası öncelikle çekiciliktir. Fiziksel olarak “çekici” insanların, çekici olmayan insanlardan daha fazla sevildiği iddia edilmiştir. Bu nedenle görünüş ve fiziki yapı olarak diğer insanlardan üstün olan bir lider daha çok dikkat çeker. Bu duruma örnek olarak Uzan’ın liderliğe olumlu katkısı, Cem Uzan’ın genç ve güzel doğası nedeniyle 2002 milletvekili seçimlerinde kadınlar tarafından tercih edilmesi olabilir (Türk, 2007: 312). İmaj çalışmaları bağlamında lider estetik olmayan görünümünde değişiklikler yaparak toplumda daha anlayışlı ve çekici görünmek ister. Örneğin Mitterrand’ın resim üzerine yaptığı araştırmalar sonucunda can sıkıcı sivri köpek dişlerini bir kenara attığı iddia edilmektedir (Özerkan ve İnceoğlu 1997: 115). Günümüzde tüketim toplumunun ortaya çıkmasıyla birlikte imajın görsel unsurları yukarıda bahsedilen geleneksel unsurlara ek olarak yakışıklı/yakışıklı, atletik ve enerjik gibi özelliklerle şekillenmektedir. Türk siyasi hayatında bu özellikleri

bünyesinde barındıran liderin Deniz Baykal olduğu yadsınamaz bir şekilde kabul edilmektedir. Baykal sportif imajıyla öne çıkıyor.

2.7.5. Etkili İletişim

Siyasal iletişim kavramı, 20. yüzyılın ikinci yarısında propaganda kavramının yerini almış gibi görüldüğünden, olumsuz bir algı oluşturabilen iletişim bilimlerinin birçok alanından sonra yeni bir iletişim bilimleri alanı olarak değerlendirilebilir. Ancak günümüzde büyük bir yayılma ve popülerlik kazanmış, birçok sosyal bilimlerde ilgi görmüş ve araştırma konusu olan bir alandır. Siyaset kavramının ve siyaset yapma sürecinin belki de en önemli kısmı iletişimdir. Siyaset kavramında da iletişim kavramında olduğu gibi tek taraflılık mümkün değildir ve birden fazla partinin varlığı gereklidir. Partilerin (seçmen-aday, hükümet-lider) varlığı ile iletişim ve siyaset kavramları hayat bulabilmektedir. Siyaset iletişimi bir araç olarak kullanır ve iletişimin gücünü amaçlarına ulaşmak için kullanır. Bu doğrultuda genel olarak siyasal iletişim, oy hakkının kazanılmasıyla başlamış, bilgi ve kitle iletişim teknolojilerinin yaygınlaşmasıyla bugünkü kapsamına ve önemine ulaşmıştır. Siyasetin temel amacı ikna etmek, ikna etmek ve etkilemek olduğundan iletişim siyasetin kaçınılmaz bir parçasıdır. Böylece siyasetin varlığının iletişim yoluyla devam etmesi, siyasal iletişim kavramının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Siyasal iletişimde ilgi alanları; Siyasi alanda karşılıklı anlayışa ve hikâye anlatma sanatına dayalı tüm eylem ve süreçleri kapsar (Kentel, 1991: 40).

“Siyasi iletişim; siyasal süreçler ve iletişim arasındaki ilişkiye yönelik çalışmalardan oluşan (Mutlu, 1998: 304) ve politikacıların sözlerinin medya aracılığıyla aktarımı, siyasi meseleler ve gazetecilik tartışmalarından oluşan disiplinler arası bir akademik alan; Siyasetle ilgili tüm iletişim biçimlerini ve tüm siyasal süreçleri kapsayan küresel bir iletişim biçimi olarak tanımlanabilir.” Bu durumda; siyasal iletişim, siyasetin iletişimle bütünleşmesiyle ortaya çıkar; Ancak Oktay’a (2002: 25) göre iletişim siyasetin işleyişinde yardımcı bir işlevdir ve siyasetle aynı anlamı taşımaz. Bu doğrultuda siyasetin iletişimsel bir boyuta yerleştirildiği ve iletişimin siyasetin bilgi alanını ve ilişkilerini genişlettiği söylenebilir. Siyasal iletişim, siyasal kurumun ve siyasal sistemin işleyişinde etkili olan bir dizi iletişim tekniği ve

önlemi olarak tanımlanabilir. Siyasi partiler, siyasi aktörler ve iktidar adayları, seçim dönemlerinde oy kullanma hakkı olan seçmenleri seçimleri kazanmaya ve iktidara gelmeye ikna etmek için çeşitli araç ve yöntemlerle oy kazanmayı ve yönetime girmeyi amaçlar. Siyasal iletişim sürecinde; Parti, kampanya ve seçmen odaklı bir yapısı var. Bu interaktif süreçte; Seçmenler, siyasi partiler ve aktörler eşit olarak etkilenir ve bu etkileşimi etkiler. Çünkü seçmen, seçimi kazanacak siyasi partiyi veya aktörü oylarıyla seçer/belirler. Ancak seçmenler de siyasi partilerin seçim döneminde çeşitli şekillerde toplumsal sisteme sunduğu faaliyet ve çalışmalarından doğrudan veya dolaylı olarak az çok etkilenmektedir. Bu etkileşimde her iki taraf da diğerini belirleme ve etkileme rolünü üstlenir.

2.7.6. Söylem

Siyasal söylem kavramı, genellikle güç, çatışma, kontrol veya tahakkümün siyasal tanımları aracılığıyla görünür kılınır. Siyasal söylem kavramı, yalnızca siyasal söylem olarak ve bir tür söylem örneği olarak, açıkça siyasal içeriğe veya siyasal bağlama gönderme yapmayan bir siyasal söylem analizi olarak ele alınır. Bu açıdan bakıldığında, herhangi bir söylem politik olarak kabul edilebilir. Siyasal söylem üzerine araştırmalar siyaset üzerine kuruludur. Yunanlıların retoriğe verdikleri önem tefekkürle açıklanabilir. Aristoteles'ten Cicero'ya siyasal söylemin temel amacı; Belirli hedeflere ulaşmak için sosyal ve politik dürtüleri tanımlar. Modern retorik ise iletişim bilimleri, tarih eğitimi, sosyal teori ve siyaset biliminin çeşitli yönleriyle etkileşim halindedir. George Orwell belki de modern zamanlarda dilin politik potansiyeline dikkat çeken ilk kişiydi. Ona göre dilin işlevi, haksızı haklı çıkarmak/savunmak/savunmak için siyasi düşünce ve konuşmayı manipüle etmek için tasarlanmış bir icattır (Orwell, 1969: 225). Kısacası Orwell, siyasi amaçlara ulaşmak için konuşmaların sembolik olarak nasıl manipüle edildiğine odaklanır. Siyasi aktörlerin konuşmalarını kullanmanın amacı, kendilerini ifade etmek, her türlü olay ve olgu karşısında görüşlerini iletmek ve yansıtmak ve taraftar kazanacak entelektüel/ideolojik bir yapı aramaktır. Güç iradesi; İstatistiksel sonuçlar, görsel temsiller veya kelimenin büyüleyici gücü ile kendini gösterir. Bu anlamda değerlendirmeler, politik söylemin söylemsel analizi temelinde Foucault tarafından

yapılmaktadır. Edibe Sözen, söylemsel fiillerin kurucusunun Foucault olduğunu belirtir (Sözen, 1999: 20). Foucault, söylemin tarihle işbirliği yaptığına da işaret eder. Başka bir deyişle, Foucault söylemin tarihsel olduğunu söyler. Foucault'nun dediği gibi: "Söylem, tarihin bize sürekli olarak öğrettiği gibi, sistemleri ya da tahakküm mücadelelerini tercüme eden bir şey değil, onlar için ya da onlar aracılığıyla verilen mücadelenin ne olduğudur" (Foucault, 1982: 778).

2.7.7. Siyasal Kampanyalar

1950'li yıllara kadar hakim olan kara propaganda, siyasal iletişim mantığındaki ani değişimlerle siyasal kampanyalara dönüşmüş, ilk olarak Amerika Birleşik Devletleri'nde görünür hale gelmiş ve o ülkeden tüm dünyaya yayılmıştır (Aktaş, 2004: 51). Seçim kampanyaları; Partilerin yerel ve milletvekili seçimlerinde doğrudan veya dolaylı olarak medya ile ve şahsen üstlendikleri faaliyetlerin tümü olarak ifade edilebilir. Diğer bir deyişle, en küçük toplantılardan gösterilere, üyelerin dostane sohbetlerinden liderlerin konuşmalarına, partinin siyasi konumundan parti adaylarının veya temsilcilerinin ev ziyaretlerine kadar partilerin her türlü çabası söz konusudur. Parti, siyasi bir kampanya çerçevesinde yönetilmektedir. Windahl ve McQuail'e (1997: 214) göre, bir kampanyanın gerçekleşmesi için, büyüklüğünden bağımsız olarak belirli özelliklerin mevcut olması gerekir. Bu:

- Kolektif ve organize bir kaynağa sahip olmak,
- Kasıtlı ve açıkça tanımlanabilir bir amaç tarafından yönlendirilmeli,
- Genel halk olarak nitelenmek için; Özellikle kitle iletişim araçlarının kullanım amacı, yöntemi ve geçerliliği,
- Amacına göre belirli grupları veya kamuoyunu hedefler,
- Kampanya kurumsallaşmış bir faaliyettir. Bu etkinlik herkese açık olmalı, yerleşik kurallara uygun olmalı ve aşırı tartışmalı olmamalıdır. Seçim kampanyalarının oluşturulması sırasında çeşitli sorunlar ortaya çıkmaktadır.

Lasswell'in modelinden de anlaşılacağı üzere seçim kampanyası, lider imajıyla başlayan, kampanya temasını ve propaganda kanallarını belirleyen, seçmenin lider veya parti lehine oy verme davranışını oluşturan bir süreçtir. Siyasi bir kampanyada kullanılan dil çok önemlidir. Seçim kampanyaları, seçmenlere iletmek istedikleri

mesajları eğlenceli ve anlaşılır bir dille iletmelidir. Bu dil sadece seçmenlerde değil, parti lideri veya üyelerinin her konuşmasında kendini göstermelidir (Aziz, 2011: 125). Kampanyanın diliyle yakından bağlantılı olan “söylenenler” seçmenlere iletilecek mesajların içeriğini oluşturmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE YÖNTEM

3.1. Adalet ve Kalkınma Partisi(AK Parti)

14.08.2001’de muhafazakâr sosyal bir siyasal parti olarak kurulmuştur. Partinin adı Adalet ve Kalkınma Partisi, parti tüzüğüne göre kısa adı “Ak Parti” ve logosu olarak siyah ve turuncu renklerden oluşan ampuldür. 24 Haziran seçimlerinden sonra açıklanan yeni kabinede dört milletvekilinin bulunmasıyla Ak Parti’nin TBMM’de 290 milletvekili bulunmaktadır. Partinin Genel Başkanı Recep Tayyip Erdoğan’dır ve Cumhurbaşkanlığı görevini sürdürmektedir.

1976’da Milli Selamet Partisi İstanbul Gençlik Kolları Başkanı, 1984’de Refah Partisi Beyoğlu İlçe Başkanı, 1994 yerel seçimlerinde İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı olan Erdoğan 2001’de arkadaşlarıyla beraber Ak Parti’yi kurmuş, 2002 genel seçimlerinde 363 milletvekiliyle tek başına iktidar olmuştur.

Ak Parti’nin kuruluşunda ve de sonraki siyasal dönemlerinde farklı parti ve siyasal görüşleri olan birden çok kişiyle çalışmıştır. Kuruluşunda ve şimdiki dönemde Cumhuriyet Halk Partisi, Milli Selamet Partisi, Anavatan Partisi, Fazilet Partisi, Refah Partisi ve Doğru Yol Partisi gibi altyapısında bulunmuş ve çalışmış kişilerden oluşmaktadır (Akyol, 2011: 92).

28 Şubat sürecinde yaşanan siyasal kriz ve gerilimin ardından, milli görüş örf ve adetlerinden gelmelerinin dışında “yarattığı gerilim”, Ak Parti’nin kuruluşundaki kişiler “sistemle barışık” oldukları imgesini belirtmeleri gerekmektedir. Ak Parti üst idarecileri, yeni partilerinin siyasal karakterlerini merkez sağ çizgide “muhafazakâr-demokrasi” şekline ifade etmişlerdir ve İslamcı hareketten ayrıldıklarını öne sürmüşlerdir.

Ak Parti’nin 2002 seçimleri için yayınlamış olduğu beyannamede genel olarak sosyal, iktisadi ve siyasal alanda karşılaşılan problemler ve bunlara getirilecek çözüm yollarından söz etmektedir. Buna göre demokrasi Türkiye’de 50 senedir problem olmuş, temel hak ve özgürlükler kullanılamamıştır. Hukukun üstünlüğüne bağlı yeni

yönetim anlayışıyla yargı da çalışan kişilerin ve serbest ve hukuka bağlı karar vermeleri gerçekleştirilecektir. Bu beyannameye göre çoğulcu-katılımcı yönetim ilkeleri kurgulanmıştır. Siyaseti tekrar milletle buluşturmak, temsili demokrasi yerine katılımcı demokrasiye geçileceği belirtilmiştir. Bunun yanı sıra kamu yönetiminde sabit düşünceden uzaklaşarak ve vatandaşla diyalog içinde olacak, idareciler hesap verme mecburiyetinde olacaklardır. Muhafazakâr demokrat bir kimlikle AB'ne üye olarak yenilikçi ve çağdaş adımların atılması gerektiği belirtilmiştir. Liberal ekonomi bakış açısıyla piyasada serbest rekabet şartları için özelleştirmelere gidileceği, sivil toplumların güçlenmeleri için devletin elinden çıkması gerektiği maddeleri bulunurken, sosyal politikalar da gelir dağılımındaki eşitsizliklerin yok edilmesi, suç oranlarının düşürülmesi, yolsuzluk ve yoksullukla mücadele, işsizlik, aile, kadın, gençler vb. maddeler bulunmaktadır.

22.07.2007 genel seçimleri için düzenlenen beyannameye Ak Parti iktidara geldiğinden beri yerine getirdiği vaatlerden ve yeni amaçlardan bahsedilmiştir. 2002 beyannamesinde bulunmayan, anayasanın tekrar değerlendirilmesi gerektiği maddesi 2007 beyannamesine eklenmiştir. Buna göre hazırlanacak yeni çıkarılması planlanan anayasanın sade ve kolay anlaşılır olup, yasama, yürütme ve yargı arasındaki ilişkiler, parlamenter sistemin ana özünü değerlendirerek kolay, sade ve basitleştirilebilir şekilde belirtilmiştir. Siyasal parti hesaplarında ve çıkarılan adayların harcamalarında saydamlık ve denetlenebilirlik getirilebilmesi teklifi verilmiştir.

12 Haziran 2011 ile 01 Kasım 2015 genel seçimlerinde yayımlanan seçim beyannamelerinde, diğer beyannamelerle ortak sosyal, ekonomik ve kültürel sorunlar üzerinde durulmamış, tüm araştırmalardan bahsedilmiş ve 1 Kasım seçimlerinde başkanlık sisteminin ülkeye neler sağlayacağı, çözüm süreci vb. konular gündeme gelmiştir.

Ak Parti iktidara ilk geldiği yıllarda, parti kendisini İslamcı kimlikle ifade etmekten imtina etmiş; Erdoğan ise, politik kimliğini kabul etmeyerek İslam'ın kendisinin referans noktası olmadığını ve "Millî Görüş gömleğini çıkarttığını" ifade etmiştir. Bununla beraber Erdoğan ve kurmaylarının "İlimli İslam" ifadesinden haz almadıklarını, İslam'ın önüne başka anlamlar eklenmesine tepkili oldukları

görülmekteydi. Parti bu kavram yerine siyaset bilimi literatüründe yer almayan “muhafazakâr demokrasi” kavramı ile anılmaya daha çok istemiştir. Recep Tayyip Erdoğan’ın parti ajansları eliyle duyurulan muhafazakâr demokratik kimlik, kurumsallaşmış bir kimlik durumuna gelmiştir (Akdoğan, 2004: 18).

Muhafazakâr demokrasi ifadesi önemli tartışmaları da ardından sürüklemiştir. Bunda muhafazakârlığın Türkiye’de ve dünya çapında sorunlu bir ifade olmasının etkisi aşikardır. Türkiye’de muhafazakârlık genelde değişime direnç gösteren ve statükoculuk manasında siyasal bir anlayış şeklinde ifade edilmektedir (Akdoğan, 2004: 18).

Akdoğan’ın yorumladığı “Muhafazakâr Demokrasi” adlı çalışmasında, sunuş kısmını kaleme alan Erdoğan’ın muhafazakâr demokrasiyi kullanma gerekçesini şu şekilde ifade etmektedir: *“Muhafazakâr Demokrat çizginin muhafazakârlığın genlerine ve tarih kodlarına uygun ancak siyaset yapılan coğrafyanın toplumsal ve kültürel geleneklerine yaslanarak belirtilmesi, Türk siyasetine bir soluk getirecektir. Ak Parti kendi düşünce geleneğiyle dünya çapında sınanan bir siyasal tutumu tekrar üretmeyi doğru bulmaktadır”* (Akdoğan, 2004: 18).

Ak Parti’nin sosyal ve siyasal tecrübesi muhafazakâr demokrasinin etkisidir. Siyasi güven duygusunun seçmen önündeki somut halidir. Seçmen bakımından partinin kimliğinde ve siyasalarında İslamiyet’in önemli bir yerinin bulunduğu simgelenmiştir (Özbudun, 2010: 72).

Muhafazakâr demokrasi kapsamında, muhafazakârlar ve Kemalistler arasında laiklik ve İslami gerilim hattında Ak Parti, Türk siyasalında iki aşamalı denge politikasıyla yönlendirmiştir. Ülke siyasetinin geleceğini dizayn eden ılımlı ifadelerini uyumluluğundan, iktidara dönüştürerek birinci aşamada İslami yaşayışı rahatlatacak isteklerini bir din ve dinsel problem şeklinde değil, temel haklar problemi şeklinde yorumlamıştır. İkinci aşamada ise, muhafazakâr demokrasi kimliğinde taşıdığı klasik unsurların ideolojik bir yaklaşımla incelenmesinin tersine sosyal bir varlık ve geleneğin parçası şeklinde değerlendirilmesinin önünü açmıştır (Özbudun, 2010: 72).

Türkiye siyasi tarihinde ilk defa Özal’ın, ardından Demirel’in ifade ettiği başkanlık sistemini gündeme getiren Erdoğan olmuştur. 2012’de Meclis Anayasa

Uzlaşma Komisyonuna sunularak tartışma konusu olan başkanlık sistemi, halkı yürütme organı seçtiği ve görevinden yasama organı tarafından elde edilemeyen bir bireyden meydana gelen hükümet sistemidir. Anayasa değişikliği isteyen 2017 referandumu %51.4 ile onaylanmış ve 2018’de Türkiye için yeni bir sistem olan başkanlık sisteminin kapılarını açmıştır.

Ak Parti’nin seçmen dağılımı, partiye oy verenlerin genelini orta sınıf oluşturmaktadır. Erdoğan’ı bilhassa orta sınıf kendisine yakın bulmuştur. Konya’da gerçekleştirilen kamuoyu anketi sonucunda, halkın karizmatik liderlere daha çok ilgi duyduğu bulgusu elde edilmiştir. Erdoğan’ı karizmatik ve demokratik bulanlar düşük ve orta gelirli kesimlerdir. Bu kapsamda Erdoğan’ın karizmatik kişiliğine oy verenlerin sayıca çok fazladır. Erdoğan’ın siyasal karizmasıyla daha yakından ilgilenen kesim bulunmaktadır. Bu durum, eleştirel kapsamda ele alınmakta Erdoğan’ın partinin önüne geçmesi Ak Parti’nin kurumsallığının devam ettirilmesinde tehlike şeklinde kabul edilmektedir (Yıkılmaz, 2016: 19-21).

Ak Parti’nin iktidara geldiği dönemlerde, ifadelerindeki milliyetçilik ideolojisi tıpkı Osmanlı Devleti’nin 19. yy. da dağılmasıyla meydana gelen düşünce akımlarından İslamcılık ile benzerlik göstermektedir. Bu durumda MHP’nin temsil ettiği milliyetçi ifadelerden uzak olması, Ak Parti’nin ülke içerisinde ve dış siyasette bazı başarılarına yol açmıştır.

Sünni İslam’a ilişkin kültürel değerler üstüne inşası ve ortak tarihsel miras şeklinde de Osmanlı’nın gösterilmesi İslamcılığın ve muhafazakârlığın Ak Parti milliyetçiliğinin söylemsel kapsamını tespit ettiğini belirtmektedir. Böyle bir milliyetçilik anlayışını İslami-muhafazakâr milliyetçilik şeklinde ifade etmek onun Kemalist milliyetçilikten farkını ve Türkiye sağındaki diğer ideolojik faktörlerle irtibatını belirtmek bakımından ön açıcı olabilir (Saraçoğlu, 2013: 55).

3.1.1. Recep Tayyip Erdoğan

Rizeli Recep Tayyip Erdoğan, İstanbul Kasımpaşa’da 1954 yılında doğmuştur. 1965’de Kasımpaşa Piyale İlkokulu’nu, 1973’de ise İstanbul İmam Hatip Lisesi’ni bitiren Erdoğan, fark dersleri vererek Eyüp Lisesi’nden mezun olmuştur. Üniversite diplomasını ise 1981 senesinde Marmara Üniversitesi İktisadi ve Ticari Bilimler

Fakültesi'nden almıştır. Erken yaşlardan itibaren sosyal ve siyasi yönlerden aktif bir hayata atılan Erdoğan'ın, 1969-1982 yıllarında amatör olarak ilgilendiği futbolun da katkısıyla disiplin, ekip çalışması ve takım ruhunun önemini de iyi kavramıştır. Yanı sıra memleket meseleleri ile toplumsal sorunlarla da ilgilenmeye başladığı bu yıllarda, Türkiye'nin en büyük öğrenci hareketi olan Milli Türk Talebe Birliğinin de yer almış, aktif siyasete de girerek, 1976'da Milli Selamet Partisi Beyoğlu Gençlik Kolu Başkanı ve aynı sene Milli Selamet Partisi İstanbul Gençlik Kolları Başkanı olmuştur (Besli ve Özbay, 2010: 17-19).

1978 yılında eşi Emine Hanım ile evlenen Erdoğan, 4 evlat sahibi olmuştur. 12 Eylül 1980 darbesinden sonra bir süre özel sektörde çalışan ve 1982'de askere giden Erdoğan için 1983'de kurulan Refah Partisi ile siyasi hayat yeniden başlamış, 1984'de Beyoğlu İlçe Başkanı, 1985'te İl Başkanı ve MKYK üyesi seçilmiştir. Parti bünyesinde 1984-1994 arası pek çok seçim tecrübesi edinmiş olan Erdoğan, 27 Mart 1994 seçimlerine dek İstanbul İl Başkanlığı görevini yürütmüş ve bu seçimlerden sonra İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı olmuştur. Recep Tayyip Erdoğan'ın, Türkiye siyasetinde kalıcı ve yüksek profilli bir lider olmasının en önemli unsurlarından birinin de bu süreçte ortaya koymuş olduğu siyaset tarzı ve mirası olduğu ifade edilmektedir. Zira bu dönem, Erdoğan'ın liderlik oluşumunun çerçevesinin olduğu dönem olarak görülmüştür (Besli ve Özbay, 2010: 17-19).

Yürüttüğü yerel siyaset başarıları ile gönülleri hızla kazanmaya başlayan Erdoğan için, hayatının belki de en trajik olaylarından biri de bu dönemde vuku bulmuştur. Eşi Emine Erdoğan'ın memleketi Siirt'te yapmış olduğu bir konuşmada dillendirdiği, Ziya Gökalp'in şiirinden dolayı hapis cezası alan Tayyip Erdoğan, 24 Temmuz 1999 yılında cezaevinden çıkmıştır (Akkır, 2018: 38). Bu süreç, Erdoğan'ın mücadeleci karakterini daha da perçinlemiş, söz konusu dönemde elde ettiği deneyimler, sonraki süreçlerde karşılaşılabilecek çeşitli meydan okuma ve dayatmalara karşı daha isabetli kararlar almasında etkili rol oynamıştır (Miş ve Aslan, 2014: 11). Cezaevinden çıktıktan sonra gerek kamuoyunun etkisi gerekse içinde bulunan sürecin sonucu olarak 14 Ağustos 2001'de Adalet ve Kalkınma Partisi kurarak, Kurucu Genel Başkan seçilen Erdoğan, başlattığı bu girişim ile daha ilk yıldan Türkiye'nin en geniş halk desteğini alan bir siyasi hareket haline getirdiği partiyi, 2002 yılı genel

seçimlerinde mecliste tek başına iktidara taşımıştır. Bununla birlikte, kendisine ilişkin seçim yasağının sona ermemiş olmasından ötürü meclise giremeyen Erdoğan, seçim kazanıp iktidar olmuş bir partinin Genel Başkanı olmasına rağmen milletvekili olmamıştı. Bu çelişkili durum bir müddet sonra, Anayasa'nın 76. Maddesinde yapılan değişiklikle ortadan kalkmış, fakat Erdoğan'ın milletvekili olabilmesi için yeni bir seçime kadar beklemesi gerekmiştir. YSK'nın 3 Kasım seçimlerinde yapılan usulsüzlük sebebiyle Siirt'teki seçimleri yenileme kararından sonra gerçekleştirilen 9 Mart 2003 Siirt seçimleri neticesinde Erdoğan, Siirt Milletvekilliğini kazanmıştır (Besli ve Özbay, 2010: 353-354).

59. Hükümet'in başbakanı olan Erdoğan, 2007 yılındaki genel seçim öncesi emuhtıra karşısında geri adım atmamış, önderliğindeki AK Parti 2007 yılındaki genel seçimler ile 2009 yılındaki yerel seçimlerde oldukça başarılı sonuçlar elde etmiştir. Parti, 2011 genel seçimlerinde de aynı profili sürdürürken başkanlık sistemi tartışmasını gündeme taşıyan Erdoğan, 2013 Gezi Olaylarında kritik bir test vermiştir. Başbakan Erdoğan ile liderliğindeki AK Parti'nin bu zorlu süreç içerisinde yapılan yerel seçimlerde de başarısı devam etmiştir. 2014 yılında ise ilk kez doğrudan halkın oyları ile seçilen Recep Tayyip Erdoğan, 12. Cumhurbaşkanı olmuştur. 15 Temmuz 2016 yılında Cumhurbaşkanı Erdoğan, hükümet ve Meclis'in hedefte olduğu darbe girişiminde kritik bir sınav daha vermiş, 16 Nisan 2017 anayasa değişikliği referandumunun onaylanması ile ortaya koymuş olduğu yol haritasında ilerlemeye devam etmiştir. Kabul edilen anayasa değişikliğiyle ortaya çıkan Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'nin ilk Cumhurbaşkanı olan Erdoğan, 24 Haziran 2018'de yapılan seçimlerde Cumhurbaşkanı olarak seçilmiş ve 9 Temmuz 2018'de bu görevine başlamıştır.

Hayatının önemli bir kesitini geçirmiş olduğu Kasımpaşa, Erdoğan için özel bir yere sahip olmuş, Kasımpaşalı olmakla özdeşleşmiş olarak ifade ettiği samimiyet ve halka yakınlık, onun liderliğine has bir karakter katmıştır. Yahudi, Müslüman ve ekseriyetle Karadenizli orta sınıf mensubu insanların yaşamış olduğu bu semtte, Cumhurbaşkanı Erdoğan için de hayat mücadelesi oldukça erken yıllarda başlamıştır. Bu mücadele, şahsında hakkını arama ve girişken olma gibi hasletlerin var olmasına vesile olmuştur. Ayrıca, içinden çıkmış olduğu ortam, orta sınıfa ait değerlerini

kolayca benimseme ve halkla samimi bağlar kurma noktasında, şahsının ve ileride kurmuş olduğu AK Parti'nin, geniş kitlelere açılmasına önemli katkılarda bulunmuştur (Akkır, 2018: 36). Doğup büyüdüğü Kasımpaşa kültürünün en önemli özelliğinin insan ve kültür zenginliği olduğunu beyan etmiş olan Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın "O aldığım kültür bana baş eğdirmedi. Hiçbir zaman namertlerin karşısında baş eğmedim." şeklindeki ifadesi, yetiştiği çevrenin insan karakterine etkilerini vurgular niteliktedir.

Türkiye siyasi tarihine adını yazdırmış olan Recep Tayyip Erdoğan, Türkiye'de siyaseti restore ederek düzen kurucu bir misyon ile hem ülke içerisinde büyük atılımlar gerçekleştirmiş hem de ülkeyi uluslararası alanda da merkezi bir pozisyona taşımıştır. Geleneksel ve yerel olanı vurgulayan bir retorik ile reformist bir siyaset vizyonunu aynı potada eritme fonksiyonu da bu anlamda Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın kurucu siyasetinin temel çizgisini oluşturmuştur (Miş ve Aslan, 2014: 7-8). Tek millet, tek bayrak, tek vatan ve tek devlet ilkelerini her daim vurgulamış olan Erdoğan, istikrarlı bir ortamın tesisi için çaba göstermiştir.

Siyasi hayatı boyunca karşılaştığı çeşitli sına ve zorluklar, kendisini vesayete ve dayatmaya karşı son derece hassas kılmış ve vesayet altına alınması oldukça zor bir karakter özelliğini şahsında pekiştirmiştir. Vesayete karşı mücadeleci tutumu, meşruiyeti için sivil halka daha çok yaslanmasında etkili olmuştur. Reformcu bir yapıya da sahip olduğu ifade edilen Erdoğan için, sorun olarak gördüğü bir meseleyi yüzeysel olarak ele almanın aksine dönüştürmeye çalışan, zor meselelerde cesur ve risk içeren adımlar atabilen, sorunlarla yüzleşebilen bir siyaset anlayışına sahip olduğu öne sürülmektedir. Erdoğan'ın bu siyaseten dönüştürücü niteliğine ek olarak pek çok projeye girişme ve tamamlama konusunda işe dönük bir lider olduğu ve bu anlamda teknik bir yönetici olma vasfı taşıdığı ifade edilmektedir. Nitekim, kendisinin adeta markalaştırdığı proje belediyeciliği kavramı da söz konusu durumu desteklemektedir (Miş ve Aslan, 2014: 10). Pragmatik politikalar yürütmenin avantajından faydalandığı öne sürülen Erdoğan'ın (Topuzoğlu ve Okur, 2019: 11), doktrinden ve katı ideolojilerden uzak, pragmatik bir siyaseti kucakladığı savunulmuştur (Derman ve Oba, 2016: 57).

Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın bir diğer göze çarpan özelliğinin ise yerlilik olduğu öne sürülmektedir. Öyle ki, ülkesinin hâkim kültürel değerlerini benimseyerek ortaya koymuş olduğu kimlik ile kapsayıcı olması, şahsının başarısında önemli bir unsur olarak görülmektedir. Yerli ve milli değerlerin yanında evrensel doneler ile de uyumlu siyaset üretmeyi hedeflemiş olan Cumhurbaşkanı Erdoğan, sergilemiş olduğu güçlü liderlik profili ile Türk siyasal hayatını pek çok bakımdan etkilemiş olan bir liderdir (Akkır, 2018: 46).

Bir liderin önem vermesi gereken en elzem kavramlar olarak hak, hukuk ve adaleti gördüğünü belirten Cumhurbaşkanı, bir liderin dikkat etmesi gereken hususları şu şekilde ifade etmiştir:

“Hak, hukuk, adalet, bu üç kavram biliyorsunuz bizim olmazsa olmazımızdır. Bir liderin veya bir cumhurbaşkanının da dikkat etmesi gereken, üzerinde hassasiyetle durması gereken konu budur. Bu üç kavramda adeta insanlığın tüm meseleleri saklı, bunları halletmemiz gerekiyor. Ve biz yola çıkarken de dedik ki, ülkemizin ayağa kalkışını dört temel unsur üzerinde sağlayacağız, bu da eğitimidir, sağlıktır, adalettir, emniyettir. İşte bunları hak, hukuk, adaletle birleştirdiğimiz zaman, inanıyorum ki, o cumhurbaşkanı da halkıyla olan bütünleşmesini başarılı bir şekilde sağlamış olacaktır. Ve göreve geldiğimizden bu yana tirmanışımızın arkasındaki en önemli sebep de bunlardır.”

Bu unsurlar, aynı zamanda Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın şahsının da bir lider olarak taşıdığı hassasiyetleri yansıtmaktadır.

Erdoğan'ın nasıl biri olduğu hakkında genel olarak liderlik yönü üzerinde durulmaktadır. Erdoğan'ın halkla yakın olabilen bir lider olduğunu, İslamcı-muhafazakâr siyasi çizgiyi halka açarken kitlesel hale getirdiğini, ezilen ve dışlananların yanında bulunup sözcülüğünü gerçekleştirdiğini, çevreyi merkeze taşıdığını, bu savunuculuğu ülke dışında da devam ettirerek global güçler karşısında bölge halkları ve dünya mazlumlarını muhafaza etmek için uğraştığını ve hegemonyayı protesto ederek sokaktaki insanın diliyle konuşan yapısıyla elitist olmaktan uzak durduğunu, siyasi görüşünün hizmet vermek ve gündelik yaşamı ıslah etme üzerine oluşturulduğunu, halkın taleplerini belirttiğini, halkın gereksinimleriyle buluşabilen bir yapısının bulunduğunu, sosyal hizmetleri herkese götürme çabasında olduğunu ifade eden görüşleri yer almaktadır (Bingöl ve Akgün, 2005: 6; Yavuz, 2010: 26)

Akdoğan (2017), Erdoğan'ın popülist yapısına ilişkin ifadelerin bulunduğunu belirtmektedir. Popülizmin olumlu ve olumsuz anlamlarının bulunduğunu ifade eden Akdoğan, popülizmin “halkçı, halk iradesini öne süren, halkı iktidara getiren” anlamına göre, Erdoğan'ın popülist bir lider olduğunu ifade etmektedir. Akdoğan'ın “popülizmin”, ülke gerçekleri ve halk çıkarlarına aykırı olarak halkın günlük ihtiyaçlarının peşinden koşar biçimde bir oy avcılığı manasında ele alındığında Erdoğan'ın popülist bir lider olmadığını ifade etmektedir (Akdoğan, 2017: 106). Akdoğan (2017), Erdoğan'ın popülizmi bir propaganda şeklinde ele aldığı ve gönül dilini seçtiğini ve asla seçim ekonomisi uygulamadığını ifade etmektedir. Akdoğan, Erdoğan'a göre popülizmin ülkeye ihanet etmeye eşdeğer olduğunu Erdoğan'ın konuşmalarında, “karşılıksız vaatlerin ülkeyi kaybetmeye mahkûm ettiğini ve kayıt dışı siyasetin Türkiye'yi uçuruma sürükleyeceğini” belirtmiştir (Akdoğan, 2017: 108-109).

AK Parti'nin genel kabulleri ve kendini tanıtmayı kapsayıcı bir siyasi kimliği ve modern bir görüntüyü öne sürdüğü görülmektedir. Sağ bir parti kimliği olmakla beraber Erdoğan'ın halka yakın pozisyon alışıyla temel yaklaşımının muhafazakâr kesimi cezbetmeye yönelik bulunduğu belirtmek mümkündür.

AK partinin ilk grup toplantısında Erdoğan, “parti siyasetinin genel kabullerini” ifade etmiştir. Bu konuşmada Erdoğan, cumhuriyet kazanımlarını önemsediklerini; problemlerin tartışma yeri şeklinde meclisi kabul ettiklerini; direnen, rant dağıtan değil düzenleyen denetleyen yol gösteren ve fırsat yaratan bir devlet anlayışı göttüklerini; “Türkiye'nin birlik ve bütünlüğünün, üniter yapısının, laik, demokratik, sosyal hukuk devletinin, sivil-demokrat hale gelmenin ve fırsat eşitliğinin kabul edildiği bir zemin olup, ‘birey’i bütün politikaların merkezine koyarak demokratikleşmenin sağlanmasını, temel hak ve özgürlükleri temin ve muhafaza etmeyi en önemli ödevleri arasında kabul ettiklerini”; Türkiye'nin çağdaş dünyaya yönelmesini, dünya toplumuyla onurlu ilişkilerde bulunmasını, tarihsel ilişkinin olduğu 45 ülke ve 1.2 nüfuslu İslam ülkeleriyle ilişkileri önemsediklerini; ülke faydasına bulunan özelleştirmeyi arzu ettiklerini, vergi düzenlemeleri gerçekleştirerek adaleti sağlayacaklarını; insan hakları problemleri, işkence ve terörle alakalı hassasiyetlerinin olduğunu ifade etmiştir (Akdoğan, 2004: 14-15)

Akdoğan (2004) AK Parti partinin programında, “laiklik, demokrasi, hukuk devleti, insan hak ve özgürlükleri üzerinde durulduğunu ve serbest piyasa ekonomisi ve dünya sistemiyle birleşen rekabetçi bir ekonomi görüşünün iddia edildiği, devletin sosyal politikalarla mağdurun yanında bulunacağını, gönüllü kurumlar, özel sektör ve sivil toplumun öne çıkarılacağını” belirtmektedir. Bunun yanı sıra parti programında uluslararası sözleşmelerin uygulamaya koyulması, STK’larla beraber hareket edileceği, dinin insanlar için önemli bir kuruluş olduğu, laikliğinse demokrasinin vazgeçilmezi ve din ve vicdan özgürlüğünün teminatı olduğu ifade edilmektedir (Bingöl ve Akgün, 2005: 10).

Erdoğan, AK Parti I. Olağan Kongresi’nde AK Parti’nin merkez partisi olduğunu reddederek, partisini “merkezin yeni adresi” şeklinde belirterek merkezle çevreyi bir araya getirmek yönlü bir arzuyu sahiplenmişlerdir (Bingöl ve Akgün, 2005: 5). Mert (2004: 265) ise AK Parti’nin kendisini açık bir şekilde merkez sağ parti şeklinde belirtmese de önceki merkez sağ partilerle benzer özelliklerinin olduğunu ifade etmektedir. Tekin (2004: 123) de AK Parti’nin “sağcı” özellikleri bir araya getiren bir parti olduğunu, bu açıdan “milliyetçi ve muhafazakâr değerlerle kimlik söylemini” benimseyerek pek çok milliyetçi ve muhafazakâr gelenekten gelme kişiyi içerdiğini ifade etmektedir. Bunun yanı sıra Milli Görüş’le ilişkiyi kesmediği gibi onun devamı olmayı reddeden ve DP, AP, Özallı ANAP çizgisiyle benzerlikleri olan bir parti olduğu belirtilmektedir.

AK Parti’nin değişime uyum sağlayarak onu içsel hale getiren, toplumsal süreçlerden ders çıkararak kendisini yenileyebilen, laik rejimle kavga etmemeye özen gösteren, İslamî kimliği öne çıkarmayan, “merkezde ve merkezin sağında bulunan bütün kesimlerin” oyunu alarak iktidara gelmeye çalışan bir “Herkesi Yakala Partisi” olmayı amaçladığı ve bunun yanı sıra Türk siyasi hayatında muhafazakârlığı bir siyasi kimlik şeklinde net olarak öne çıkaran ilk parti olduğu görülmektedir (Çaylak vd., 2017: 5).

3.2. Araştırmanın Amacı ve Yöntemi

Yapılan çalışmada, Malatya’ da 2018 yılı genel seçimine katılan 8 patinin genç seçmenlerinin siyasi parti liderlerinin ve Recep Tayyip Erdoğan’ın lider imajı ve lider

türleri hakkındaki görüşlerini tespit etmek amaçlanmıştır. Bu bağlamda yapılan araştırma betimsel araştırma modelinde bir araştırmadır. Betimsel çalışmalar bir olayın, durumun belirli özelliklerini içermektedir. Mevcut durum veya geçmişten gelen problemler incelenmektedir. Genel olarak olaylar arasındaki olası ilişkilerin belirlenmesi amaçlanmaktadır. Betimsel araştırmalarla olayları daha iyi anlayabilme imkânı tanınmakta ve aralarındaki ilişkiler belirlenebilmektedir (Baştürk, 2013: 16).

Araştırma kapsamında yapılacak analizlerde kullanılacak nicel verinin toplanabilmesi için anket tekniği kullanılmış olup yapılan bu çalışmada basit tesadüfi örneklem yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntemde belirlenen örneklem grubuyla yüz yüze görüşülerek anket uygulaması gerçekleştirilmiştir.

3.3. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Yapılan bu çalışmada araştırmanın evrenini 2018 yılında Malatya ilinde seçime katılan 8 partinin genç seçmenleri oluşturmaktadır. Yüksek Seçim Kurulu(YSK) <http://www.ysk.gov.tr> (18.11.2022) verilerine göre 493.508 seçmen evren olarak kabul edilmiş bu rakamı temsil edebilmesi için 613 genç seçmene anket uygulaması yapılmıştır. 613 genç seçmenle yüz yüze görüşülerek anket analizleri gerçekleştirilmiştir. Aşağıda verilen tabloda partilerin evren ve örneklem dağılımları gösterilmiştir. Bu dağılıma göre belirlenen seçmenlerle yüz yüze yapılan anketlerle araştırmanın verileri elde edilmiştir.

Siyasi Parti	Evren	Örneklem	%
Ak Parti	265.833	300	48.9
Cumhuriyet Halk Partisi	82.651	101	16.5
Milliyetçi Hareket Partisi	79.588	100	16.3
Halkların Demokratik Partisi	34.647	42	6.9
İyi Parti	21.056	30	4.9
Saadet Partisi	7.400	20	3.3
Hür Dava Partisi	1.638	10	1.6
Vatan Partisi	695	10	1.6
Toplam	493.508	613	100

3.4. Araştırma Soruları ve Hipotezleri

Bu çalışmada, Malatya ilindeki genç seçmenlerin lider imaj algısı ve lider türleri görüşlerini hangi şartların etkilediği ve tüm parti seçmenlerinin Recep Tayyip Erdoğan'ın lider türü ve özellikleri hakkındaki görüşleri incelenmek istenmiştir. Bu amaçla 50 soru hazırlanmış ve anket formu bir bütün olarak genç seçmenlere uygulanmıştır.

Araştırma Sorusu 1: Çalışmaya katılan tüm seçmenlerin demografik özelliklerine göre Recep Tayyip Erdoğan'ın lider türleri arasında bir ilişki var mıdır?

Araştırma Sorusu 2: Çalışmaya katılan tüm seçmenlerin Recep Tayyip Erdoğan'ın lider türleri arasında hangi özelliklerini nasıl değerlendirmişlerdir?

Araştırma Sorusu 3: Liderlik türleri arasında bir ilişki var mıdır?

Ortaya konulan araştırma soruları doğrultusunda, yapılan araştırmanın hipotezleri aşağıdaki gibi sıralanmıştır;

Hipotez 1: Katılımcıların cinsiyetleri ile Recep Tayyip Erdoğan'ın lider özellikleri algısı arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Hipotez 2: Katılımcıların medeni durumları ile Recep Tayyip Erdoğan'ın lider özellikleri algısı arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Hipotez 3: Katılımcıların kardeş sayısı ile Recep Tayyip Erdoğan'ın lider özellikleri algısı arasında anlamlı bir ilişki vardır

Hipotez 4: Katılımcıların anne ve babanın eğitim durumları ile Recep Tayyip Erdoğan'ın lider özellikleri algısı arasında anlamlı bir ilişki vardır

Hipotez 5: Katılımcıların sahip olduğu siyasi görüşleri ile Recep Tayyip Erdoğan'ın lider özellikleri algısı arasında anlamlı bir ilişki vardır

Hipotez 6: Katılımcıların çocukluk yıllarının geçtiği yer ile Recep Tayyip Erdoğan'ın lider özellikleri algısı arasında anlamlı bir ilişki vardır

Hipotez 7: Katılımcıların siyasette aktiflik durumları ile Recep Tayyip Erdoğan'ın lider özellikleri algısı arasında anlamlı bir ilişki vardır

Hipotez 8: Katılımcıların siyasi yapılanmada bulunma durumları ile Recep Tayyip Erdoğan'ın lider özellikleri algısı arasında anlamlı bir ilişki vardır

Hipotez 9: Katılımcıların kendilerini lider olarak görmeleri ile Recep Tayyip Erdoğan'ın lider özellikleri algısı arasında anlamlı bir ilişki vardır

Hipotez 10: Katılımcıların siyasi gündemleri takip araçları ile Recep Tayyip Erdoğan' ın lider özellikleri algısı arasında anlamlı bir ilişki vardır

Hipotez 11: Katılımcıların iletişim yöntemler ile Recep Tayyip Erdoğan' ın lider özellikleri algısı arasında anlamlı bir ilişki vardır

Hipotez 12: Katılımcıların siyasi liderlerin özellikleri ile Recep Tayyip Erdoğan' ın lider özellikleri algısı arasında anlamlı bir ilişki vardır

Hipotez 13: Katılımcıların lider özellikleri ile Recep Tayyip Erdoğan' ın lider özellikleri algısı arasında anlamlı bir ilişki vardır

Hipotezler çalışmanın amacına göre belirlenmiştir.

3.5. Verilerin Analizi

Veriler IBM SPSS 26.0 paket programı yardımıyla analiz edilmiştir. İki kategorili durumlarda farklılığın belirlenmesi için Bağımsız t Testi, ikiden fazla kategorili durumlarda ise farklılığın belirlenmesi için Tek Yönlü Varyans Analizi uygulanmıştır. Tek Yönlü Varyans Analizi sonucunda anlamlı farklılık bulgusu elde edildiğinde hangi kategoriler arasında farklılık olduğunun belirlenmesi amacıyla Post-Hoc testlerinden Tukey Testi uygulanmıştır. Son olarak liderlik özellikleri arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığının tespit edilmesi amacıyla Pearson Korelasyon Analizi uygulanmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

4.1. Frekans Analizi Sonucunda Elde Edilen Bulgular

Çalışmaya katılan bireylerin destekledikleri siyasi partiye göre dağılımları Tablo 1’de ifade edildiği gibidir;

Tablo 1. Katılımcıların Destekledikleri Siyasi Partiye Göre Dağılımları

Siyasi Parti	N	%
Ak Parti	300	48.9
Cumhuriyet Halk Partisi	101	16.5
Milliyetçi Hareket Partisi	100	16.3
Halkların Demokratik Partisi	42	6.9
İyi Parti	30	4.9
Saadet Partisi	20	3.3
Hür Dava Partisi	10	1.6
Vatan Partisi	10	1.6
Toplam	613	100

Tablo 1’de görüldüğü üzere, çalışmaya katılan bireylerin %48.9’u Ak Parti’yi, %16.5’i Cumhuriyet Halk Partisi’ni, %16.3’ü Milliyetçi Hareket Partisi’ni ve %6.9’u ise Halkların Demokratik Partisi’ni desteklemektedir.

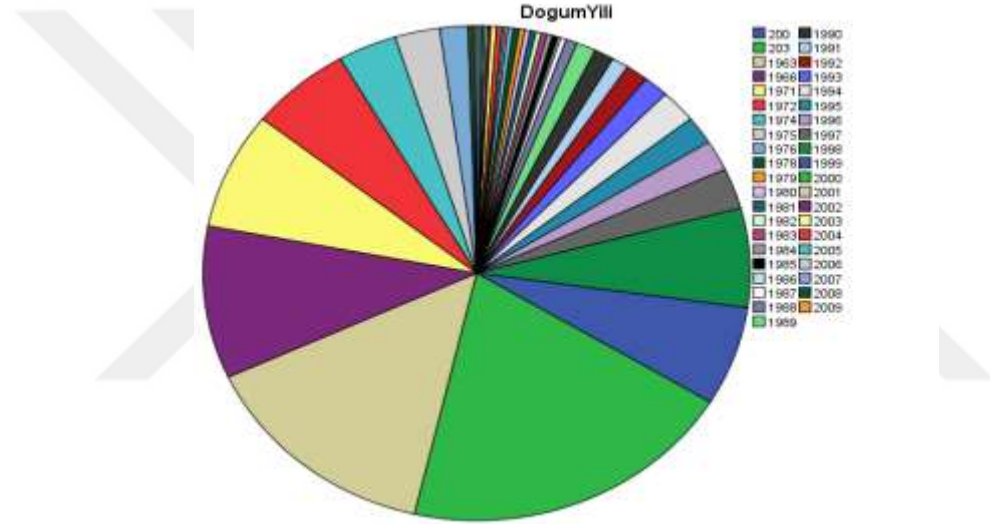
Katılımcıların demografik özelliklerine göre dağılımı Tablo 2’de belirtildiği gibidir;

Tablo 2. Katılımcıların Demografik Özelliklerine Göre Dağılımı

Cinsiyet	N	%
Kadın	194	31.6
Erkek	418	68.2
Toplam	612	99.8
Kayıp Veri	1	0.2
Toplam	613	100.0
Medeni Durum	N	%
Bekar	507	82.7
Evli	101	16.5
Toplam	608	99.2
Kayıp Veri	5	0.8
Toplam	613	100.0
Kardeş Sayısı	N	%
0	23	3.7
1	94	15.3
2	193	31.5
3	177	28.9
4 ve üstü	123	20.1
Toplam	611	99.7
Kayıp Veri	2	0.3
Toplam	613	100.0
Aylık Gelir	N	%
0-5000 TL arası	63	10.4
5001-7500 TL arası	233	38.2
7501-10000 TL arası	197	32.4
10001-15000 TL arası	45	7.3
15001-20000 TL arası	11	1.8
20001 TL ve üzeri	13	2.4
Toplam	564	92.0
Kayıp Veri	49	8.6
Toplam	613	100.0
Anne Eğitim Durumu	N	%
Okuryazar Değil	83	13.5
İlköğretim	207	33.8
Lise	257	41.9
Üniversite	53	8.6
Lisansüstü	13	2.1
Toplam	613	100.0
Baba Eğitim Durumu	N	%
Okuryazar Değil	29	4.7
İlköğretim	187	30.5
Lise	261	42.6
Üniversite	108	17.6
Lisansüstü	28	4.6
Toplam	613	100.0
Çocukluk Yıllarının Geçtiği Yer	N	%
İl Merkezi	313	51.1
İlçe Merkezi	203	33.1
Kırsal Bölge (Köy, Kasaba)	92	15.0
Toplam	610	99.5
Kayıp Veri	3	0.5
Toplam	613	100.0

Çalışmaya katılan bireylerin %31.6'sının kadın ve %68.2'sinin erkek olduğu; 82.7'sinin bekar ve %16.5'inin evli olduğu; %31.5'inin 2 kardeşinin, %28.9'unun 3 kardeşinin olduğu; %38.7'sinin aylık gelirinin 2001-7500 TL arasında, %33.6'sının 7501-10000 TL arasında olduğu; %41.9'inin annesinin lise mezunu, %33.8'inin ilköğretim mezunu olduğu; %42.6'sının babasının lise mezunu olduğu, %30.5'inin ilköğretim mezunu olduğu; %51.1'inin çocukluk yıllarının il merkezinde geçtiği, %33.1'inin ilçe merkezinde ve %15.0'mın ise kırsal bölgede geçtiği görülmektedir.

Çalışmaya katılan bireylerin doğum yılına göre dağılımı Grafik 1'de gösterildiği gibidir;

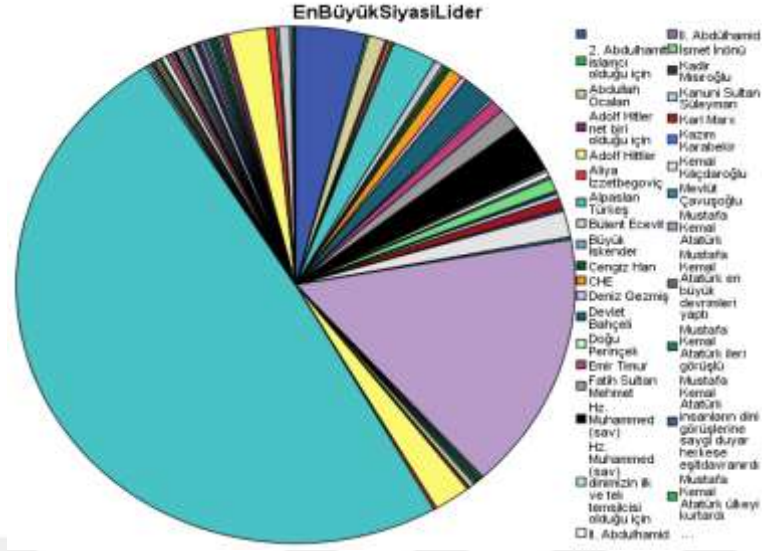

Grafik 1. Katılımcıların Doğum Yılına Göre Dağılımı

Grafik 1 incelendiğinde, katılımcıların %19.6'sı 2000 doğumlu, %14.2'si 2001 doğumlu olduğu, %9.8'si 2002 doğumlu olduğu görülmektedir.

Katılımcıların en büyük siyasi lider olarak gördüğü kişilere göre dağılımı Grafik 2'de gösterildiği gibidir;

Grafik 2. Katılımcıların Düşündükleri En Büyük Siyasi Liderlere Göre Dağılım

Grafik 2 incelendiğinde, katılımcıların %49.3'ü en büyük siyasi lider olarak Recep Tayyip Erdoğan'ı gördükleri, sonrasında ise %16.2'si en büyük lider olarak Mustafa Kemal Atatürk'ü görmektedirler.

Katılımcıların siyasetle ilgili düşüncelerine göre dağılımları Tablo 3'te belirtildiği gibidir;

Tablo 3. Katılımcıların Siyasetle İlgili Düşüncelerine Göre Dağılımları

Siyasi Görüş	N	%
Liberal	25	4.1
Sosyal Demokrat	152	24.9
Muhafazakâr	191	31.2
Milliyetçi	210	34.3
Diğer	32	5.2
Toplam	610	99.5
Kayıp Veri	3	0.5
Toplam	613	100.0
Siyasette Aktiflik	N	%
Evet	419	68.4
Hayır	191	31.2
Toplam	612	99.8
Kayıp Veri	1	0.2
Toplam	613	100.0
Siyasi Yapılanma	N	%
Evet	310	50.6
Hayır	226	36.9
Kararsızım	74	12.1
Toplam	610	99.5
Kayıp Veri	3	0.5
Toplam	613	100.0
Kendini Lider Görme	N	%
Evet	344	56.1
Hayır	170	27.7
Kararsızım	97	15.8
Toplam	613	100.0
Siyasi Gündem Takip Aracı	N	%
TV	120	19.6
Radyo	32	5.2
Gazete	23	3.8
Dergi	3	0.5
İnternet-Sosyal Medya	422	68.8
Diğer	2	1.0
Toplam	606	98.9
Kayıp Veri	7	1.2
Toplam	613	100.0
Siyasi Lider Özelliği	N	%
Fiziksel Özelliği	20	3.3
Eğitim Durumu	93	15.2
Dünya Görüşü	200	32.6
Halkla İletişimi	77	12.6
Dini Söylemleri	29	4.7
Yapacağı İşler	184	30.0
Diğer	1	0.2
Toplam	604	98.5
Kayıp Veri	9	1.5
Toplam	613	100.0

Katılımcıların %34.3'ü kendini milliyetçi, %31.2'si kendini muhafazakar olarak görmektedir. %68.4'ü kendisini siyasette aktif olarak gördüğünü; %50.6'sı mevcut

şartlara göre siyasi bir yapılanmada politika yapmayı düşündüğünü; %56.1'sinin kendisini lider olarak gördüğü; %68.8'ünün siyasi gündemi internet-sosyal medyadan takip ettiği; %32.6'sı siyasi liderin dünya görüşünün önemli olduğu görülmektedir.

4.2. Güvenilirlik Analizi Sonucunda Elde Edilen Bulgular

Çalışma kapsamında kullanılan ölçeklere ait güvenilirlik analizi sonuçları Tablo 4'te görüldüğü gibidir;

Tablo 4. Güvenilirlik Analizi Sonuçları

Ölçekler	Cronbach's Alpha	Standartlaştırılmış Cronbach's Alpha	N
Demokratik Lider	0.959	0.959	3
Karizmatik Lider	0.957	0.967	8
Hizmetkar Lider	0.970	0.970	5
Otantik Lider	0.935	0.936	11
Etkileşimsel Lider	0.909	0.909	4
Etik Lider	0.874	0.875	3

Tablo 4 incelendiğinde, “Demokratik Lider” ile ilgili 3 maddelik soruların güvenilirlik katsayısının 0.959 olduğu, “Karizmatik Lider” ile ilgili 8 maddelik soruların güvenilirlik katsayısının 0.967 olduğu, “Hizmetkar Lider” ile ilgili 5 maddelik soruların güvenilirlik katsayısı ise 0.970 olduğu, “Otantik Lider” ile ilgili 11 maddelik soruların güvenilirlik katsayısının 0.936 olduğu, “Etkileşimsel Lider” ile ilgili 4 maddelik soruların güvenilirlik katsayısının 0.909 olduğu, “Etik Lider” ile ilgili 3 maddelik soruların güvenilirlik katsayısı ise 0.875 olduğu görülmektedir.

Cronbach's Alpha katsayısı $0.00 \leq \alpha < 0.60$ olduğunda ölçek güvenilirliği düşük, $0.60 \leq \alpha < 0.80$ olduğunda ölçek güvenilirliği yüksek, $0.80 \leq \alpha < 1.00$ olduğunda ise ölçek güvenilirliği oldukça yüksek olarak ifade edilmektedir (Kuduz ve Ayтуğ, 2017: 1359). Buna göre kullanılan ölçeklerden üçünün de güvenilirliğinin oldukça yüksek olduğu görülmektedir.

4.3. t Testi Sonucunda Elde Edilen Bulgular

Katılımcıların cinsiyete göre liderlik özelliklerinin Recep Tayyip Erdoğan'da olduğunu düşünme durumlarının incelenmesi amacıyla yapılan Bağımsız t Testi sonuçları Tablo 5'te ifade edildiği gibidir;

Tablo 5. Cinsiyete Göre Bağımsız t Testi Sonuçları

	Cinsiyet	N	Ortalama	Std. Hata	t	df	Prob.
Demokratik lider	Kadın	180	3.4444	1.60462	-2.846	566	0.005*
	Erkek	388	3.8114	1.34145			
Karizmatik lider	Kadın	180	3.4847	1.56525	-3.543	566	0.000*
	Erkek	388	3.9267	1.29018			
Hizmetkar lider	Kadın	180	3.3520	1.62584	-3.384	566	0.001*
	Erkek	388	3.7927	1.35165			
Otoriter lider	Kadın	180	2.7300	1.25236	3.631	566	0.000*
	Erkek	388	2.3509	1.11139			
Etkileşimsel lider	Kadın	179	3.1066	1.37309	-0.632	563	0.528
	Erkek	386	3.1846	1.36090			
Etik lider	Kadın	179	3.0633	1.43427	-1.097	563	0.273
	Erkek	386	3.2064	1.44580			

Tablo 5 incelendiğinde, cinsiyete göre demokratik lider özellikleri arasında, cinsiyete göre karizmatik lider özellikleri arasında, cinsiyete göre hizmetkar lider özellikleri arasında ve cinsiyete göre otoriter lider özellikleri arasında anlamlı farklılık olduğu görülmektedir.

Katılımcıların medeni duruma göre liderlik özelliklerinin Recep Tayyip Erdoğan'da olduğunu düşünme durumlarının incelenmesi amacıyla yapılan Bağımsız t Testi sonuçları Tablo 6'da ifade edildiği gibidir;

Tablo 6. Medeni Duruma Göre Bağımsız t Testi Sonuçları

	Medeni Durum	N	Ortalama	Std. Hata	t	df	Prob.
Demokratik lider	Bekar	493	3.8381	1.37070	6.257	562	0.000*
	Evli	71	2.7324	1.53439			
Karizmatik lider	Bekar	493	3.8997	1.31677	5.045	562	0.000*
	Evli	71	3.0230	1.69052			
Hizmetkar lider	Bekar	493	3.7804	1.41000	5.352	562	0.000*
	Evli	71	2.8164	1.47955			
Otoriter lider	Bekar	493	2.4124	1.14951	-2.951	562	0.003*
	Evli	71	2.8475	1.24451			
Etkileşimsel lider	Bekar	490	3.2287	1.38582	3.048	559	0.002*
	Evli	71	2.7042	1.11588			
Etik lider	Bekar	491	3.2200	1.45283	2.289	559	0.022*
	Evli	70	2.8000	1.31191			

Tablo 6 incelendiğinde, medeni duruma göre demokratik lider özellikleri arasında, medeni duruma göre karizmatik lider özellikleri arasında, medeni duruma göre hizmetkar lider özellikleri arasında, medeni duruma göre otantik lider özellikleri arasında, medeni duruma göre etkileşimsel lider özellikleri arasında ve medeni duruma göre etik lider özellikleri arasında anlamlı farklılık olduğu görülmektedir.

Katılımcıların siyasette aktiflik durumlarına göre liderlik özelliklerinin Recep Tayyip Erdoğan'da olduğunu düşünme durumlarının incelenmesi amacıyla yapılan Bağımsız t Testi sonuçları Tablo 7'de ifade edildiği gibidir;

Tablo 7. Siyasette Aktiflik Durumuna Göre Bağımsız t Testi Sonuçları

		Siyasette Aktiflik	N	Ortalama	Std. Hata	t	df	Prob.
Demokratik lider	Evet		380	3.5096	1.45530	-4.439	566	0.000
	Hayır		188	4.0700	1.33176			
Karizmatik lider	Evet		380	3.6012	1.39017	-4.574	566	0.000
	Hayır		188	4.1613	1.33817			
Hizmetkar lider	Evet		380	3.4859	1.47669	-3.935	566	0.000
	Hayır		188	3.9908	1.35936			
Otoriter lider	Evet		380	2.5938	1.19900	3.591	566	0.000
	Hayır		188	2.2229	1.07047			
Etkileşimsel lider	Evet		377	2.9721	1.32371	-4.719	563	0.000
	Hayır		188	3.5363	1.36928			
Etik lider	Evet		377	2.9231	1.40467	-5.707	563	0.000
	Hayır		188	3.6383	1.40169			

Tablo 7 incelendiğinde, siyasette aktiflik durumuna göre demokratik lider özellikleri arasında, siyasette aktiflik durumuna göre karizmatik lider özellikleri arasında, siyasette aktiflik durumuna göre hizmetkar lider özellikleri arasında, siyasette aktiflik durumuna göre otantik lider özellikleri arasında, siyasette aktiflik durumuna göre etkileşimsel lider özellikleri arasında ve siyasette aktiflik durumuna göre etik lider özellikleri arasında anlamlı farklılık olduğu görülmektedir.

4.4. Varyans Analizi Sonucunda Elde Edilen Bulgular

Katılımcıların kardeş sayısına göre liderlik özelliklerinin Recep Tayyip Erdoğan'da olduğunu düşünme durumlarının incelenmesi amacıyla yapılan Tek Yönlü ANOVA analizi sonuçları Tablo 8'de ifade edildiği gibidir;

Tablo 8. Kardeş Sayısına Göre Tek Yönlü ANOVA Analizi Sonuçları

	Kardeş Sayısı	N	Mean	Std. Deviation	F	Sig.	Tukey Testi
Demokratik lider	0(a)	21	3.0476	1.74892	6.577	0.000*	
	1(b)	79	3.0401	1.67821			c,d,e
	2(c)	180	3.8278	1.42317			b
	3(d)	169	3.8826	1.27846			b
	4 ve üstü(e)	118	3.7669	1.31308			b
	Toplam	567	3.6928	1.43907			
Karizmatik lider	0(a)	21	3.1259	1.67978	6.199	0.000*	d
	1(b)	79	3.1981	1.57539			c,d,e
	2(c)	180	3.8431	1.40038			b
	3(d)	169	4.0122	1.23919			b
	4 ve üstü(e)	118	3.8788	1.30598			b
	Toplam	567	3.7845	1.39742			
Hizmetkar lider	0(a)	21	3.0762	1.75554	5.941	0.000*	c,d,e
	1(b)	79	3.0103	1.64189			b
	2(c)	180	3.7339	1.44343			b
	3(d)	169	3.8432	1.35868			b
	4 ve üstü(e)	118	3.7788	1.30250			b
	Toplam	567	3.6506	1.45743			
Otoriter lider	0(a)	21	2.4377	1.39999	2.772	0.027*	c,d,e
	1(b)	79	2.8471	1.27642			b
	2(c)	180	2.3263	1.19103			
	3(d)	169	2.4708	1.09594			
	4 ve üstü(e)	118	2.4589	1.08327			
	Toplam	567	2.4736	1.16960			
Etkileşimsel lider	0(a)	21	2.7500	1.49164	1.910	0.107	
	1(b)	79	3.0601	1.36122			
	2(c)	179	3.3566	1.38193			
	3(d)	168	3.1458	1.35844			
	4 ve üstü(e)	117	3.0043	1.29571			
	Toplam	564	3.1566	1.36304			
Etik lider	0(a)	21	3.0159	1.68812	1.978	0.096	
	1(b)	79	3.1688	1.41106			
	2(c)	178	3.3427	1.48625			
	3(d)	169	3.1755	1.36280			
	4 ve üstü(e)	117	2.8689	1.43369			
	Toplam	564	3.1578	1.44162			

Tablo 8 incelendiğinde, kardeş sayısına göre demokratik lider özellikleri arasında, kardeş sayısına göre karizmatik lider özellikleri arasında, kardeş sayısına

göre hizmetkar lider özellikleri arasında ve kardeş sayısına göre otantik lider özellikleri arasında anlamlı farklılık olduğu görülmektedir.

Tukey Testi sonuçları incelendiğinde, demokratik lidere göre 1 kardeşi olanlarla 2 ve üzeri kardeşi olanlar arasında anlamlı farklılık olduğu; karizmatik lidere göre hiç kardeşi olmayanlarla 3 kardeşi olanlar arasında, 1 kardeşi olanlarla 2 ve üzeri kardeşi olanlar arasında anlamlı farklılık olduğu; hizmetkar lidere göre 1 kardeşi olanlarla 2 ve üzeri kardeşi olanlar arasında anlamlı farklılık olduğu; otantik lidere göre 1 kardeşi olanlarla 2 ve üzeri kardeşi olanlar arasında anlamlı farklılık olduğu görülmektedir.

Katılımcıların annenin eğitim durumuna göre liderlik özelliklerinin Recep Tayyip Erdoğan'da olduğunu düşünme durumlarının incelenmesi amacıyla yapılan Tek Yönlü ANOVA analizi sonuçları Tablo 9'da ifade edildiği gibidir;

Tablo 9. Annenin Eğitim Durumuna Göre Tek Yönlü ANOVA Analizi Sonuçları

	Anne Eğitim Durumu	N	Mean	Std. Deviation	F	Sig.	Tukey Testi
Demokratik lider	Okuryazar Değil(a)	60	3.6444	1.34859	6.900	0.000*	d
	İlköğretim(b)	194	3.9210	1.23402			d
	Lise(c)	250	3.7433	1.45535			d
	Üniversite(d)	52	2.7885	1.78352			a,b,c
	Lisansüstü(e)	13	3.3590	1.57798			
	Toplam	569	3.6974	1.43862			
Karizmatik lider	Okuryazar Değil(a)	60	3.8482	1.42896	8.410	0.000*	d
	İlköğretim(b)	194	4.0096	1.19623			d
	Lise(c)	250	3.8279	1.36770			d
	Üniversite(d)	52	2.8043	1.72782			a,b,c
	Lisansüstü(e)	13	3.4043	1.61155			
	Toplam	569	3.7887	1.39682			
Hizmetkar lider	Okuryazar Değil(a)	60	3.6000	1.31793	7.365	0.000*	d
	İlköğretim(b)	194	3.8413	1.30425			d
	Lise(c)	250	3.7432	1.45347			d
	Üniversite(d)	52	2.6750	1.77522			a,b,c
	Lisansüstü(e)	13	3.3692	1.54023			
	Toplam	569	3.6554	1.45706			
Otoriter lider	Okuryazar Değil(a)	60	2.5405	1.08996	0.445	0.776	
	İlköğretim(b)	194	2.3792	1.04496			
	Lise(c)	250	2.5029	1.20997			
	Üniversite(d)	52	2.5347	1.41780			
	Lisansüstü(e)	13	2.5406	1.53414			
	Toplam	569	2.4685	1.17079			
Etkileşimsel lider	Okuryazar Değil(a)	59	3.1907	1.23468	1.775	0.132	
	İlköğretim(b)	193	3.3251	1.32982			
	Lise(c)	249	3.0867	1.38287			
	Üniversite(d)	52	2.8317	1.47505			
	Lisansüstü(e)	13	3.4231	1.48389			
	Toplam	566	3.1631	1.36502			
Etik lider	Okuryazar Değil(a)	59	3.0339	1.34006	0.615	0.652	
	İlköğretim(b)	194	3.2182	1.44957			
	Lise(c)	248	3.1331	1.45490			
	Üniversite(d)	52	3.1346	1.49983			
	Lisansüstü(e)	13	3.6667	1.42725			
	Toplam	566	3.1643	1.44322			

Tablo 9 incelendiğinde, annenin eğitim durumuna göre demokratik lider özellikleri arasında, annenin eğitim durumuna göre karizmatik lider özellikleri arasında ve annenin eğitim durumuna göre hizmetkar lider özellikleri arasında anlamlı farklılık olduğu görülmektedir.

Tukey Testi sonuçları incelendiğinde, demokratik lidere göre annesinin eğitim durumu üniversite olanlar ile okuryazar olmayanlar, eğitim durumu ilköğretim ve lise olanlar arasında anlamlı farklılık olduğu; karizmatik lidere göre annesinin eğitim durumu üniversite olanlar ile okuryazar olmayanlar, eğitim durumu ilköğretim ve lise olanlar arasında anlamlı farklılık olduğu; hizmetkar lidere göre annesinin eğitim durumu üniversite olanlar ile okuryazar olmayanlar, eğitim durumu ilköğretim ve lise olanlar arasında anlamlı farklılık olduğu görülmektedir.

Katılımcıların babasının eğitim durumuna göre liderlik özelliklerinin Recep Tayyip Erdoğan'da olduğunu düşünme durumlarının incelenmesi amacıyla yapılan Tek Yönlü ANOVA analizi sonuçları Tablo 10'da ifade edildiği gibidir;

Tablo 10. Babanın Eğitim Durumuna Göre Tek Yönlü ANOVA Analizi Sonuçları

	Baba Eğitim Düzeyi	N	Mean	Std. Deviation	F	Sig.	Tukey Testi
Demokratik lider	Okuryazar Değil(a)	18	3.4630	1.23213	2.134	0.075	
	İlköğretim(b)	179	3.7942	1.33638			
	Lise(c)	248	3.7970	1.42736			
	Üniversite(d)	96	3.3472	1.61330			
	Lisansüstü(e)	28	3.5476	1.53750			
	Toplam	569	3.6974	1.43862			
Karizmatik lider	Okuryazar Değil(a)	18	3.6617	1.90148	2.260	0.062	
	İlköğretim(b)	179	3.9155	1.29444			
	Lise(c)	248	3.8628	1.34093			
	Üniversite(d)	96	3.4316	1.55704			
	Lisansüstü(e)	28	3.6290	1.44760			
	Toplam	569	3.7887	1.39682			
Hizmetkar lider	Okuryazar Değil(a)	18	3.2667	1.30339	2.469	0.044*	d
	İlköğretim(b)	179	3.7917	1.32336			
	Lise(c)	248	3.7345	1.41630			
	Üniversite(d)	96	3.2865	1.72429			
	Lisansüstü(e)	28	3.5982	1.57059			
	Toplam	569	3.6554	1.45706			
Otoriter lider	Okuryazar Değil(a)	18	2.8323	1.09240	0.741	0.564	
	İlköğretim(b)	179	2.3821	1.05515			
	Lise(c)	248	2.4911	1.13631			
	Üniversite(d)	96	2.4773	1.38066			
	Lisansüstü(e)	28	2.5562	1.44070			
	Toplam	569	2.4685	1.17079			
Etkileşimsel lider	Okuryazar Değil(a)	18	2.6528	1.23413	1.483	0.143	
	İlköğretim(b)	178	3.3624	1.34407			
	Lise(c)	246	3.1101	1.33348			
	Üniversite(d)	96	3.1589	1.41148			
	Lisansüstü(e)	28	2.7054	1.53818			
	Toplam	566	3.1631	1.36502			
Etik lider	Okuryazar Değil(a)	18	2.7037	1.39508	0.637	0.636	
	İlköğretim(b)	178	3.1760	1.44850			
	Lise(c)	247	3.1592	1.41352			
	Üniversite(d)	95	3.1754	1.49376			
	Lisansüstü(e)	28	3.3929	1.56098			
	Toplam	566	3.1643	1.44322			

Tablo 10 incelendiğinde, babanın eğitim durumuna göre hizmetkar lider özellikleri arasında anlamlı farklılık olduğu görülmektedir.

Tukey Testi sonuçları incelendiğinde, hizmetkar lidere göre babasının eğitim durumu üniversite olanlar ile eğitim durumu ilköğretim ve lise olanlar arasında anlamlı farklılık olduğu görülmektedir.

Katılımcıların çocukluk yıllarının geçtiği yere göre liderlik özelliklerinin Recep Tayyip Erdoğan'da olduğunu düşünme durumlarının incelenmesi amacıyla yapılan Tek Yönlü ANOVA analizi sonuçları Tablo 11'de ifade edildiği gibidir;

Tablo 11. Çocukluk Yıllarının Geçtiği Yere Göre Tek Yönlü ANOVA Analizi Sonuçları

		N	Mean	Std. Deviation	F	Sig.	Tukey Testi
Demokratik lider	İl Merkezi(a)	297	3.5707	1.42118	5.839	0.003*	b
	İlçe Merkezi(b)	188	3.9911	1.36338			a,c
	Kırsal Bölge (Köy, Kasaba)(c)	81	3.5144	1.56707			b
	Toplam	566	3.7023	1.43631			
Karizmatik lider	İl Merkezi(a)	297	3.6745	1.40301	3.705	0.025*	b
	İlçe Merkezi(b)	188	4.0175	1.28506			a
	Kırsal Bölge (Köy, Kasaba)(c)	81	3.7026	1.56302			
	Toplam	566	3.7925	1.39608			
Hizmetkar lider	İl Merkezi(a)	297	3.5313	1.47361	5.466	0.004*	b
	İlçe Merkezi(b)	188	3.9450	1.36099			a,c
	Kırsal Bölge (Köy, Kasaba)(c)	81	3.4846	1.49634			b
	Toplam	566	3.6620	1.45186			
Otoriter lider	İl Merkezi(a)	297	2.5409	1.15812	2.303	0.101	
	İlçe Merkezi(b)	188	2.3152	1.12324			
	Kırsal Bölge (Köy, Kasaba)(c)	81	2.5290	1.28686			
	Toplam	566	2.4642	1.16868			
Etkileşimsel lider	İl Merkezi(a)	296	3.0087	1.37746	4.025	0.018*	b
	İlçe Merkezi(b)	187	3.3168	1.33987			a
	Kırsal Bölge (Köy, Kasaba)(c)	80	3.3688	1.33061			
	Toplam	563	3.1622	1.36581			
Etik lider	İl Merkezi(a)	296	2.9336	1.40771	8.023	0.000*	b,c
	İlçe Merkezi(b)	188	3.4007	1.45976			a
	Kırsal Bölge (Köy, Kasaba)(c)	79	3.4473	1.40602			a
	Toplam	563	3.1616	1.44277			

Tablo 11 incelendiğinde, çocukluk yıllarının geçtiği yere göre demokratik lider özellikleri arasında, çocukluk yıllarının geçtiği yere göre karizmatik lider özellikleri arasında, çocukluk yıllarının geçtiği yere göre hizmetkar lider özellikleri arasında, çocukluk yıllarının geçtiği yere göre etkileşimsel lider özellikleri arasında ve çocukluk yıllarının geçtiği yere göre etik lider özellikleri arasında anlamlı farklılık olduğu görülmektedir.

Tukey testi sonuçları incelendiğinde, demokratik lidere göre çocukluk yılları ilçe merkezinde geçenler ile il merkezinde ve kırsal bölgede geçenler arasında; karizmatik lidere göre çocukluk yılları il merkezinde geçenler ile ilçe merkezinde geçenler arasında; hizmetkar lidere göre çocukluk yılları ilçe merkezinde geçenler ile il merkezinde ve kırsal bölgede geçenler arasında; etkileşimsel lidere göre çocukluk yılları il merkezinde geçenler ile ilçe merkezinde geçenler arasında; demokratik lidere göre çocukluk yılları il merkezinde geçenler ile ilçe merkezinde ve kırsal bölgede geçenler arasında anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir.

Katılımcıların siyasi görüş olarak kendilerini tanımlamalarına göre liderlik özelliklerinin Recep Tayyip Erdoğan'da olduğunu düşünme durumlarının incelenmesi amacıyla yapılan Tek Yönlü ANOVA analizi sonuçları Tablo 12'de ifade edildiği gibidir;

Tablo 12. Siyasi Görüş Olarak Kendini Tanımlamalarına Göre Tek Yönlü ANOVA Analizi Sonuçları

	Siyasi Görüş	N	Mean	Std. Deviation	F	Sig.	Tukey Testi
Demokratik lider	Liberal(a)	17	2.8922	1.40305	50.226	0.000*	c,d
	Sosyal Demokrat(b)	146	2.6130	1.54535			c,d
	Muhafazakar(c)	179	4.3715	1.14844			a,b,e
	Milliyetçi(d)	208	4.0545	1.00734			a,b,e
	Diğer(e)	16	2.7708	1.33732			c,d
	Toplam	566	3.7117	1.42891			
Karizmatik lider	Liberal(a)	17	3.0063	1.36056	49.882	0.000*	c,d
	Sosyal Demokrat(b)	146	2.7268	1.58034			c,d
	Muhafazakar(c)	179	4.4379	1.03895			a,b,e
	Milliyetçi(d)	208	4.1372	0.96878			a,b,e
	Diğer(e)	16	3.0406	1.21136			c,d
	Toplam	566	3.8035	1.38562			
Hizmetkar lider	Liberal(a)	17	2.8471	1.54682	43.795	0.000*	c,d
	Sosyal Demokrat(b)	146	2.6147	1.50628			c,d
	Muhafazakar(c)	179	4.3032	1.23941			a,b,e
	Milliyetçi(d)	208	4.0014	1.07498			a,b,e
	Diğer(e)	16	2.7625	1.23336			c,d
	Toplam	566	3.6695	1.44798			
Otoriter lider	Liberal(a)	17	2.3957	1.19526	20.062	0.000*	c,d
	Sosyal Demokrat(b)	146	3.0528	1.26741			b,d,e
	Muhafazakar(c)	179	2.0263	1.05321			b,c,e
	Milliyetçi(d)	208	2.3628	0.98402			c,d
	Diğer(e)	16	3.2258	1.16081			
	Toplam	566	2.4597	1.16760			
etkileşimsel lider	Liberal(a)	16	3.0208	1.36168	15.758	0.000*	c,d
	Sosyal Demokrat(b)	146	2.7568	1.13751			b,d
	Muhafazakar(c)	178	3.7865	1.38012			c
	Milliyetçi(d)	207	2.9300	1.33926			
	Diğer(e)	16	2.8750	1.08781			
	Toplam	563	3.1569	1.36424			
Etik lider	Liberal(a)	17	2.6275	1.33272	17.570	0.000*	c
	Sosyal Demokrat(b)	145	3.1402	1.30625			c,d,e
	Muhafazakar(c)	178	3.8071	1.44959			a,b,d,e
	Milliyetçi(d)	207	2.7359	1.34302			b,c
	Diğer(e)	16	2.2292	1.11368			c
	Toplam	563	3.1610	1.44085			

Tablo 12 incelendiğinde, siyasi görüş olarak kendilerini tanımlamalarına göre demokratik lider özellikleri arasında, siyasi görüş olarak kendilerini tanımlamalarına göre karizmatik lider özellikleri arasında, siyasi görüş olarak kendilerini tanımlamalarına göre hizmetkar lider özellikleri arasında, siyasi görüş olarak kendilerini tanımlamalarına göre

otoriter lider özellikleri arasında, siyasi görüş olarak kendilerini tanımlamalarına göre etkileşimsel lider özellikleri arasında ve siyasi görüş olarak kendilerini tanımlamalarına göre etik lider özellikleri arasında anlamlı farklılık olduğu görülmektedir.

Tukey testi sonuçları incelendiğinde, demokratik lidere göre siyasi görüşü liberal olanlarla muhafazakar ve milliyetçi olanlar arasında, siyasi görüşü sosyal demokrat olanlarla muhafazakar ve milliyetçi olanlar arasında, muhafazakar olanlarla liberal, sosyal demokrat ve diğer siyasi görüşlere sahip olanlar arasında, milliyetçi olanlarla liberal, sosyal demokrat ve diğer siyasi görüşlere sahip olanlar arasında; karizmatik lidere göre siyasi görüşü liberal olanlarla muhafazakar ve milliyetçi olanlar arasında, siyasi görüşü sosyal demokrat olanlarla muhafazakar ve milliyetçi olanlar arasında, muhafazakar olanlarla liberal, sosyal demokrat ve diğer siyasi görüşlere sahip olanlar arasında, milliyetçi olanlarla liberal, sosyal demokrat ve diğer siyasi görüşlere sahip olanlar arasında; hizmetkar lidere göre siyasi görüşü liberal olanlarla muhafazakar ve milliyetçi olanlar arasında, siyasi görüşü sosyal demokrat olanlarla muhafazakar ve milliyetçi olanlar arasında, muhafazakar olanlarla liberal, sosyal demokrat ve diğer siyasi görüşlere sahip olanlar arasında, milliyetçi olanlarla liberal, sosyal demokrat ve diğer siyasi görüşlere sahip olanlar arasında; otoriter lidere göre siyasi görüşü sosyal demokrat olanlarla muhafazakar ve milliyetçi olanlar arasında, muhafazakar olanlarla sosyal demokrat, milliyetçi ve diğer siyasi görüşlere sahip olanlar arasında, milliyetçi olanlarla sosyal demokrat, muhafazakar ve diğer siyasi görüşlere sahip olanlar arasında; etkileşimsel lidere göre siyasi görüşü sosyal demokrat olanlarla muhafazakar ve milliyetçi olanlar arasında, muhafazakar olanlarla sosyal demokrat ve milliyetçi olanlar arasında, milliyetçi olanlarla muhafazakar olanlar arasında; etik lidere göre siyasi görüşü liberal olanlarla muhafazakar olanlar arasında, siyasi görüşü sosyal demokrat olanlarla muhafazakar, milliyetçi ve diğer siyasi görüşlere sahip olanlar arasında, muhafazakar olanlarla liberal, sosyal demokrat, milliyetçi ve diğer siyasi görüşlere sahip olanlar arasında, milliyetçi olanlarla sosyal demokrat ve muhafazakar olanlar arasında anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir.

Katılımcıların siyasi bir yapılanmada politika yapmayı düşünmelerine göre liderlik özelliklerinin Recep Tayyip Erdoğan'da olduğunu düşünme durumlarının incelenmesi amacıyla yapılan Tek Yönlü ANOVA analizi sonuçları Tablo 13'te ifade edildiği gibidir;

Tablo 13. Siyasi Bir Yapılanmada Politika Yapmayı Düşünmelerine Göre Tek Yönlü ANOVA Analizi Sonuçları

		N	Mean	Std. Deviation	F	Sig.	Tukey Testi
Demokratik lider	Evet(a)	305	3.5820	1.40378	13.228	0.000*	b
	Hayır(b)	188	4.0754	1.37083			a,c
	Kararsızım(c)	73	3.1530	1.52494			b
	Toplam	566	3.6905	1.43929			
Karizmatik lider	Evet(a)	305	3.6842	1.38241	14.273	0.000*	b,c
	Hayır(b)	188	4.1624	1.30890			a,c
	Kararsızım(c)	73	3.2184	1.44310			a,b
	Toplam	566	3.7829	1.39821			
Hizmetkar lider	Evet(a)	305	3.5861	1.41801	15.468	0.000*	b,c
	Hayır(b)	188	4.0226	1.40491			a,c
	Kararsızım(c)	73	2.9550	1.48592			a,b
	Toplam	566	3.6497	1.45854			
Otoriter lider	Evet(a)	305	2.5988	1.16413	10.987	0.000*	b
	Hayır(b)	188	2.1542	1.08140			a,c
	Kararsızım(c)	73	2.7413	1.27384			b
	Toplam	566	2.4695	1.17245			
Etkileşimsel lider	Evet(a)	302	2.8695	1.29750	24.747	0.000*	b
	Hayır(b)	188	3.7074	1.30360			a,c
	Kararsızım(c)	73	2.9418	1.39787			b
	Toplam	563	3.1587	1.36721			
Etik lider	Evet(a)	303	2.8790	1.36659	18.602	0.000*	b
	Hayır(b)	187	3.6702	1.41252			a,c
	Kararsızım(c)	73	3.1370	1.47388			b
	Toplam	563	3.1753	1.43918			

Tablo 13 incelendiğinde, siyasi bir yapılanmada politika yapmayı düşünmelerine göre demokratik lider özellikleri arasında, siyasi bir yapılanmada politika yapmayı düşünmelerine göre karizmatik lider özellikleri arasında, siyasi bir yapılanmada politika yapmayı düşünmelerine göre hizmetkar lider özellikleri arasında, siyasi bir yapılanmada politika yapmayı düşünmelerine göre otoriter lider özellikleri arasında, siyasi bir yapılanmada politika yapmayı düşünmelerine göre etkileşimsel lider özellikleri arasında ve siyasi bir yapılanmada politika yapmayı düşünmelerine göre etik lider özellikleri arasında anlamlı farklılık olduğu görülmektedir.

Tukey testi sonuçları incelendiğinde, demokratik lidere göre siyasi bir yapılanmada politika yapmayı düşünenler ile düşünmeyenler arasında; karizmatik lidere göre siyasi bir yapılanmada politika yapmayı düşünenler ile düşünmeyenler ve

kararsız olanlar arasında, düşünmeyenlerle kararsız olanlar arasında; hizmetkar lidere göre siyasi bir yapılanmada politika yapmayı düşünenler ile düşünmeyenler ve kararsız olanlar arasında, düşünmeyenlerle kararsız olanlar arasında; otoriter lidere göre siyasi bir yapılanmada politika yapmayı düşünenler ile düşünmeyenler arasında; etkileşimsel lidere göre siyasi bir yapılanmada politika yapmayı düşünenler ile düşünmeyenler arasında; etik lidere göre siyasi bir yapılanmada politika yapmayı düşünenler ile düşünmeyenler arasında anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir.

Katılımcıların kendilerini lider olarak görmelerine göre liderlik özelliklerinin Recep Tayyip Erdoğan'da olduğunu düşünme durumlarının incelenmesi amacıyla yapılan Tek Yönlü ANOVA analizi sonuçları Tablo 14'te ifade edildiği gibidir;

Tablo 14. Kendilerini Lider Olarak Görme Durumlarına Göre Tek Yönlü ANOVA Analizi Sonuçları

	Kendini Lider Görme	N	Mean	Std. Deviation	F	Sig.	Tukey Testi
Demokratik lider	Evet(a)	322	3.5145	1.39870	6.665	0.001*	b
	Hayır(b)	150	4.0122	1.46931			a
	Kararsızım(c)	97	3.8179	1.43918			
	Toplam	569	3.6974	1.43862			
Karizmatik lider	Evet(a)	322	3.5885	1.35750	9.314	0.000*	b
	Hayır(b)	150	4.1706	1.43944			a
	Kararsızım(c)	97	3.8628	1.34103			
	Toplam	569	3.7887	1.39682			
Hizmetkar lider	Evet(a)	322	3.5295	1.40818	5.710	0.004*	b
	Hayır(b)	150	3.9974	1.48592			a,c
	Kararsızım(c)	97	3.5443	1.50175			b
	Toplam	569	3.6554	1.45706			
Otoriter lider	Evet(a)	322	2.5533	1.13732	1.954	0.143	
	Hayır(b)	150	2.3599	1.19456			
	Kararsızım(c)	97	2.3547	1.23075			
	Toplam	569	2.4685	1.17079			
Etkileşimsel lider	Evet(a)	321	2.8609	1.31545	19.565	0.000*	b,c
	Hayır(b)	149	3.6007	1.31420			a
	Kararsızım(c)	96	3.4948	1.35723			a
	Toplam	566	3.1631	1.36502			
Etik lider	Evet(a)	321	2.7954	1.39071	26.418	0.000*	b,c
	Hayır(b)	148	3.6351	1.37812			a
	Kararsızım(c)	97	3.6667	1.36083			a
	Toplam	566	3.1643	1.44322			

Tablo 14 incelendiğinde, kendilerini lider olarak görmelerine göre demokratik lider özellikleri arasında, kendilerini lider olarak görmelerine göre karizmatik lider özellikleri arasında, kendilerini lider olarak görmelerine göre hizmetkar lider özellikleri arasında, kendilerini lider olarak görmelerine göre etkileşimsel lider özellikleri arasında ve kendilerini lider olarak görmelerine göre etik lider özellikleri arasında anlamlı farklılık olduğu görülmektedir.

Tukey testi sonuçları incelendiğinde, demokratik lidere göre kendini lider olarak görenler ve görmeyenler arasında; karizmatik lidere göre kendini lider olarak görenler ve görmeyenler arasında, hizmetkar lidere göre kendini lider olarak görenler ve görmeyenler arasında, kendini lider olarak görmeyenler ve kararsız olanlar arasında; etkileşimsel lidere göre kendini lider olarak görenler ve görmeyenler ile kararsız olanlar arasında; etik lidere göre kendini lider olarak görenler ve görmeyenler ile kararsız olanlar arasında anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir.

Katılımcıların siyasi gündemi takip aracına göre liderlik özelliklerinin Recep Tayyip Erdoğan'da olduğunu düşünme durumlarının incelenmesi amacıyla yapılan Tek Yönlü ANOVA analizi sonuçları Tablo 15'te ifade edildiği gibidir;

Tablo 15. Siyasi Gündemi Takip Aracına Göre Tek Yönlü ANOVA Analizi Sonuçları

Siyasi Gündemi Takip		N	Mean	Std. Deviation	F	Sig.	Tukey Testi
Aracı							
Demokratik lider	TV(a)	102	3.9869	1.04668	1.423	0.146	
	Radyo(b)	23	3.3043	1.44918			
	Gazete(c)	21	3.7460	1.52718			
	Dergi(d)	3	2.0556	1.29458			
	İnternet-Sosyal Medya(e)	413	3.6425	1.50899			
	Diğer(f)	2	5.0000	0.00000			
	Toplam	564	3.6912	1.44149			
Karizmatik lider	TV(a)	102	3.9335	1.15237	2.363	0.039*	d
	Radyo(b)	23	3.6250	1.94162			
	Gazete(c)	21	3.8571	1.52186			
	Dergi(d)	3	1.4167	0.14434			
	İnternet-Sosyal Medya(e)	413	3.7644	1.40912			
	Diğer(f)	2	5.0000	0.00000			
	Toplam	564	3.7847	1.40059			
Hizmetkar lider	TV(a)	102	3.8507	1.18837	2.053	0.070	
	Radyo(b)	23	3.1565	1.47088			
	Gazete(c)	21	3.7048	1.67883			
	Dergi(d)	3	1.8667	0.64291			
	İnternet-Sosyal Medya(e)	413	3.6304	1.50281			
	Diğer(f)	2	4.7000	0.14142			
	Toplam	564	3.6481	1.45970			
Otoriter lider	TV(a)	102	2.3107	0.96859	5.043	0.000*	c
	Radyo(b)	23	2.5387	1.06434			
	Gazete(c)	21	1.4879	0.62815			
	Dergi(d)	3	3.3939	0.99724			
	İnternet-Sosyal Medya(e)	413	2.5476	1.21625			
	Diğer(f)	2	4.1182	0.73282			
	Toplam	564	2.4750	1.17173			
Etkileşimsel lider	TV(a)	101	2.8094	1.11195	2.832	0.015*	e
	Radyo(b)	23	2.7391	1.35151			
	Gazete(c)	21	3.4167	1.74344			
	Dergi(d)	3	2.2500	0.25000			
	İnternet-Sosyal Medya(e)	411	3.2557	1.39053			
	Diğer(f)	2	4.1250	0.88388			
	Toplam	561	3.1579	1.36556			
Etik lider	TV(a)	100	3.3200	1.29049	0.972	0.434	
	Radyo(b)	23	2.7101	1.29998			
	Gazete(c)	21	3.3492	1.80270			
	Dergi(d)	3	2.3333	1.20185			
	İnternet-Sosyal Medya(e)	412	3.1424	1.46813			
	Diğer(f)	2	3.1667	1.64992			
	Toplam	561	3.1598	1.44461			

Tablo 15 incelendiğinde, siyasi gündemi takip aracına göre karizmatik lider özellikleri arasında, siyasi gündemi takip aracına göre otoriter lider özellikleri arasında ve siyasi gündemi takip aracına göre etkileşimsel lider özellikleri arasında anlamlı farklılık olduğu görülmektedir.

Tukey testi sonuçları incelendiğinde, karizmatik lidere göre siyasi gündemi dergiden takip edenler ile TV'den ve internet-sosyal medyadan takip edenler arasında; otoriter lidere göre gazeteden takip edenler ile TV, radyo, internet-sosyal medya ve diğer araçlardan takip edenler arasında; etkileşimsel lidere göre siyasi gündemi TV'den takip edenler ile internet-sosyal medyadan takip edenler arasında anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir.

Katılımcıların iletişim yöntem tercihlerine göre liderlik özelliklerinin Recep Tayyip Erdoğan'da olduğunu düşünme durumlarının incelenmesi amacıyla yapılan Tek Yönlü ANOVA analizi sonuçları Tablo 16'da ifade edildiği gibidir;

Tablo 16. İletişim Yöntem Tercihlerine Göre Tek Yönlü ANOVA Analizi Sonuçları

		N	Mean	Std. Deviation	F	Sig.	Tukey Testi
Demokratik lider	Yüz Yüze İletişim(a)	249	3.5321	1.43242	11.614	0.000*	b,d
	Cep Telefonuyla Görüşme(b)	223	3.9813	1.31072			a,c
	Cep Telefonuyla Mesajlaşma(c)	54	3.9475	1.48360			d
	İnternet Üzerinden Görüşme(d)	37	2.6577	1.54857			a,b,c
	Toplam	563	3.6924	1.43753			
Karizmatik lider	Yüz Yüze İletişim(a)	249	3.5798	1.40944	8.172	0.000*	b
	Cep Telefonuyla Görüşme(b)	223	4.0506	1.26240			a,d
	Cep Telefonuyla Mesajlaşma(c)	54	4.0825	1.23635			d
	İnternet Üzerinden Görüşme(d)	37	3.1472	1.84305			b,c
	Toplam	563	3.7860	1.39635			
Hizmetkar lider	Yüz Yüze İletişim(a)	249	3.5358	1.45615	7.238	0.000*	b,d
	Cep Telefonuyla Görüşme(b)	223	3.9000	1.37230			a,d
	Cep Telefonuyla Mesajlaşma(c)	54	3.7222	1.47759			d
	İnternet Üzerinden Görüşme(d)	37	2.7946	1.55455			a,b,c
	Toplam	563	3.6492	1.45586			
Otoriter lider	Yüz Yüze İletişim(a)	249	2.6686	1.18000	9.999	0.000*	b,c
	Cep Telefonuyla Görüşme(b)	223	2.2527	1.05379			a,d
	Cep Telefonuyla Mesajlaşma(c)	54	2.1104	1.18009			a,d
	İnternet Üzerinden Görüşme(d)	37	3.0303	1.29212			b,c
	Toplam	563	2.4741	1.16648			
Etkileşimsel lider	Yüz Yüze İletişim(a)	248	2.9688	1.33042	15.403	0.000*	c,d
	Cep Telefonuyla Görüşme(b)	222	3.2684	1.36582			c,d
	Cep Telefonuyla Mesajlaşma(c)	54	4.1065	1.03887			a,b,d
	İnternet Üzerinden Görüşme(d)	37	2.4324	1.21714			b,c
	Toplam	561	3.1615	1.36253			
Etik lider	Yüz Yüze İletişim(a)	248	2.7608	1.38078	16.387	0.000*	b,c
	Cep Telefonuyla Görüşme(b)	223	3.4514	1.40872			a
	Cep Telefonuyla Mesajlaşma(c)	53	3.9686	1.27980			d
	İnternet Üzerinden Görüşme(d)	37	2.9730	1.42374			c
	Toplam	561	3.1634	1.44174			

Tablo 16 incelendiğinde, iletişim tercih yöntemleri ile demokratik lider özellikleri arasında, iletişim tercih yöntemleri ile karizmatik lider özellikleri arasında, iletişim tercih yöntemleri ile hizmetkar lider özellikleri arasında, iletişim tercih yöntemleri ile hizmetkar lider özellikleri arasında, iletişim tercih yöntemleri ile otoriter lider özellikleri arasında, iletişim tercih yöntemleri ile etkileşimsel lider

özellikleri arasında, iletişim tercih yöntemleri ile etik lider özellikleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır.

Tukey testi sonuçları incelendiğinde, demokratik lidere göre internet üzerinden görüşmeyi tercih edenler ile yüz yüze iletişimi tercih edenler, cep telefonuyla görüşmeyi tercih edenler ve cep telefonuyla mesajlaşmayı tercih edenler arasında; karizmatik lidere göre yüz yüze iletişimi tercih edenler ile cep telefonuyla görüşmeyi tercih edenler arasında, internette görüşmeyi tercih edenler ile cep telefonuyla görüşmeyi ve cep telefonuyla mesajlaşmayı tercih edenler arasında; hizmetkar lidere göre internet üzerinden görüşmeyi tercih edenler ile yüz yüze iletişimi tercih edenler, cep telefonuyla görüşmeyi tercih edenler ve cep telefonuyla mesajlaşmayı tercih edenler arasında; otoriter lidere göre yüz yüze iletişimi tercih edenlerle cep telefonuyla görüşmeyi ve cep telefonuyla mesajlaşmayı tercih edenler arasında, internet üzerinden görüşmeyi tercih edenler ile cep telefonuyla görüşmeyi ve cep telefonuyla mesajlaşmayı tercih edenler arasında; etkileşimsel lidere göre cep telefonuyla mesajlaşmayı tercih edenler ile yüz yüze iletişimi, cep telefonuyla görüşmeyi ve internet üzerinden görüşmeyi tercih edenler arasında; etik lidere göre yüz yüze iletişimi tercih edenler ile cep telefonuyla görüşmeyi ve cep telefonuyla mesajlaşmayı tercih edenler arasında, internet üzerinden görüşmeyi tercih edenler ile cep telefonuyla mesajlaşmayı tercih edenler arasında anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir.

Katılımcıların siyasi liderin önemli özelliğine göre liderlik özelliklerinin Recep Tayyip Erdoğan'da olduğunu düşünme durumlarının incelenmesi amacıyla yapılan Tek Yönlü ANOVA analizi sonuçları Tablo 17'de ifade edildiği gibidir;

Tablo 17. Siyasi Liderin Önemli Özelliğine Göre Tek Yönlü ANOVA Analizi Sonuçları

		N	Mean	Std. Deviation	F	Sig.	Tukey Testi
Demokratik lider	Fiziksel Özelliği(a)	14	3.9286	1.53689	14.365	0.000*	c,d b b,f f c,d,e
	Eğitim Durumu(b)	86	3.2151	1.59838			
	Dünya Görüşü(c)	194	4.2491	0.98481			
	Halkla İletişimi(d)	76	3.8333	1.29900			
	Dini Söylemleri(e)	22	4.1212	1.45313			
	Yapacağı İşler(f)	169	3.1657	1.58359			
	Toplam	561	3.6949	1.43936			
Karizmatik lider	Fiziksel Özelliği(a)	14	4.0000	1.51832	12.724	0.000*	c,d,e b,f b,f b,f c,d,e
	Eğitim Durumu(b)	86	3.2857	1.60349			
	Dünya Görüşü(c)	194	4.2542	0.99920			
	Halkla İletişimi(d)	76	3.9208	1.20851			
	Dini Söylemleri(e)	22	4.5154	1.70419			
	Yapacağı İşler(f)	169	3.3319	1.48577			
	Toplam	561	3.7866	1.39849			
Hizmetkar lider	Fiziksel Özelliği(a)	14	3.8000	1.51099	11.804	0.000*	c,d b,f b,f f c,d,e
	Eğitim Durumu(b)	86	3.2209	1.62447			
	Dünya Görüşü(c)	194	4.1317	1.14575			
	Halkla İletişimi(d)	76	3.8704	1.22880			
	Dini Söylemleri(e)	22	4.1576	1.40845			
	Yapacağı İşler(f)	169	3.1405	1.56869			
	Toplam	561	3.6508	1.45777			
Otoriter lider	Fiziksel Özelliği(a)	14	1.7987	0.92241	1.522	0.104	
	Eğitim Durumu(b)	86	2.6699	1.33699			
	Dünya Görüşü(c)	194	2.3353	0.98220			
	Halkla İletişimi(d)	76	2.4895	1.14013			
	Dini Söylemleri(e)	22	2.0029	1.15439			
	Yapacağı İşler(f)	169	2.6486	1.25607			
	Toplam	561	2.4754	1.16741			
Etkileşimsel lider	Fiziksel Özelliği(a)	14	3.2500	1.57810	1.415	0.217	
	Eğitim Durumu(b)	86	3.0581	1.28777			
	Dünya Görüşü(c)	193	3.3342	1.33915			
	Halkla İletişimi(d)	75	3.1867	1.34572			
	Dini Söylemleri(e)	22	3.3523	1.54044			
	Yapacağı İşler(f)	168	2.9812	1.38428			
	Toplam	558	3.1641	1.36288			
Etik lider	Fiziksel Özelliği(a)	14	3.5238	1.54541	3.184	0.008*	f f b,e
	Eğitim Durumu(b)	86	3.4264	1.34081			
	Dünya Görüşü(c)	193	3.2107	1.40536			
	Halkla İletişimi(d)	75	3.1467	1.34146			
	Dini Söylemleri(e)	22	3.8182	1.47547			
	Yapacağı İşler(f)	168	2.8671	1.51161			
	Toplam	558	3.1637	1.44059			

Tablo 17 incelendiğinde, siyasi liderin önemli özelliği ile demokratik lider özellikleri arasında, siyasi liderin önemli özelliği ile karizmatik lider özellikleri arasında, siyasi liderin önemli özelliği ile hizmetkar lider özellikleri arasında ve siyasi liderin önemli özelliği ile etik lider özellikleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır.

Tukey testi sonuçları incelendiğinde, demokratik lidere göre siyasi liderin eğitim durumu ile dünya görüşü ve halkla iletişimi arasında, yapacağı işler ile dünya görüşü, halkla iletişimi ve dini söylemleri arasında; karizmatik lidere göre eğitim durumu ile dünya görüşü ve halkla iletişimi arasında, yapacağı işler ile dünya görüşü, halkla iletişimi ve dini söylemleri arasında; hizmetkar lidere göre eğitim durumu ile dünya görüşü ve halkla iletişimi arasında, yapacağı işler ile dünya görüşü, halkla iletişimi ve dini söylemleri arasında; etik lidere göre yapacağı işler ile eğitim durumu ve dini söylemleri arasında anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir.

4.5. Korelasyon Analizi Sonucunda Elde Edilen Bulgular

Recep Tayyip Erdoğan'da olduğu düşünülerek ele alınan liderlik özellikleri arasındaki ilişkinin belirlenmesi amacıyla yapılan korelasyon analizi sonuçları aşağıdaki gibidir;

Tablo 18. Korelasyon Analizi Sonuçları

		Demokratik lider	Karizmatik lider	Hizmetkar lider	Otoriter lider	Etkileşimsel lider	Etik lider
Demokratik lider	Pearson Correlation	1	,891**	,864**	-,558**	,480**	,374**
	Sig. (2-tailed)		0.000	0.000	0.000	0.000	0.000
	N	569	569	569	569	566	566
Karizmatik lider	Pearson Correlation	,891**	1	,899**	-,547**	,482**	,373**
	Sig. (2-tailed)	0.000		0.000	0.000	0.000	0.000
	N	569	569	569	569	566	566
Hizmetkar lider	Pearson Correlation	,864**	,899**	1	-,557**	,456**	,334**
	Sig. (2-tailed)	0.000	0.000		0.000	0.000	0.000
	N	569	569	569	569	566	566
Otoriter lider	Pearson Correlation	-,558**	-,547**	-,557**	1	-,263**	-,341**
	Sig. (2-tailed)	0.000	0.000	0.000		0.000	0.000
	N	569	569	569	569	566	566
Etkileşimsel lider	Pearson Correlation	,480**	,482**	,456**	-,263**	1	,564**
	Sig. (2-tailed)	0.000	0.000	0.000	0.000		0.000
	N	566	566	566	566	566	565
Etik lider	Pearson Correlation	,374**	,373**	,334**	-,341**	,564**	1
	Sig. (2-tailed)	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	
	N	566	566	566	566	565	566

Tablo 18 incelendiğinde, demokratik lider özellikleri ile karizmatik lider özellikleri arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu ($p<0.05$) görülmektedir. Demokratik lider özellikleri ile hizmetkar lider özellikleri arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu ($p<0.05$) görülmektedir. Karizmatik lider özellikleri ile hizmetkar lider özellikleri arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu ($p<0.05$) görülmektedir. Demokratik lider özellikleri ile otoriter lider özellikleri arasında ise negatif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu ($p<0.05$) görülmektedir.

SONUÇ

Parti programlarının giderek birbirine benzediği demokratik sistemlerde, partiler kendilerini siyasi rakiplerinden farklılaştırmak ve kamuoyu desteği kazanmak için liderlerini medya aracılığıyla ön plana çıkarmaktadır. Bu durum medyanın lider ile halk arasında bir köprü görevi görmesine yol açarken, halkın da parti liderini medyanın süzgecinden geçirmesine neden olur. Liderin özellikleri ya da medyanın liderle ilgili öne çıkardığı konular, kamuoyunun liderin yaklaşımına bakış açısını etkiliyor.

Yapılan bu çalışmada, genç seçmenlerin siyasi parti liderlerinin imaj algılarını araştırmak amaçlanmıştır. Bu amaçla yapılan çalışmanın sonuçları şu şekildedir;

- Katılımcıların %49.01'i Ak Parti'yi, %15.92'si Cumhuriyet Halk Partisi'ni, %15.75'i Milliyetçi Hareket Partisi'ni ve %7'si ise Halkların Demokratik Partisi'ni desteklemektedir.
- Katılımcıların %21.7'sinin 2000 doğumlu, %15.4'ünün 2001 doğumlu olduğu, %10.7'sinin 2002 doğumlu olduğu görülmektedir.
- Katılımcıların %57.09'unun en büyük siyasi lider olarak Recep Tayyip Erdoğan'ı gördükleri, sonrasında ise en büyük lider olarak Mustafa Kemal Atatürk'ü görmektedirler.
- Katılımcıların %36.6'sı kendini milliyetçi, %31.5'i kendini muhafazakar olarak görmektedir.
- Katılımcıların %66.9'u kendisini siyasette aktif olarak gördüğünü; %53.8'si mevcut şartlara göre siyasi bir yapılanmada politika yapmayı düşündüğünü; %56.7'sinin kendisini lider olarak gördüğü; %72.3'ünün siyasi gündemi internet-sosyal medyadan takip ettiği; %34'ünün siyasi liderin dünya görüşünün önemli olduğu görülmektedir.
- Yapılan bağımsız t testi sonuçlarına göre;
  - Cinsiyete göre demokratik lider özellikleri arasında, cinsiyete göre karizmatik lider özellikleri arasında, cinsiyete göre hizmetkar lider

özellikleri arasında ve cinsiyete göre otantik lider özellikleri arasında anlamlı farklılık olduğu görülmektedir.

- Medeni duruma göre demokratik lider özellikleri arasında, medeni duruma göre karizmatik lider özellikleri arasında, medeni duruma göre hizmetkar lider özellikleri arasında, medeni duruma göre otantik lider özellikleri arasında, medeni duruma göre etkileşimsel lider özellikleri arasında ve medeni duruma göre etik lider özellikleri arasında anlamlı farklılık olduğu görülmektedir.
- Siyasette aktiflik durumuna göre demokratik lider özellikleri arasında, siyasette aktiflik durumuna göre karizmatik lider özellikleri arasında, siyasette aktiflik durumuna göre hizmetkar lider özellikleri arasında, siyasette aktiflik durumuna göre otantik lider özellikleri arasında, siyasette aktiflik durumuna göre etkileşimsel lider özellikleri arasında ve siyasette aktiflik durumuna göre etik lider özellikleri arasında anlamlı farklılık olduğu görülmektedir.
- Yapılan bağımsız t testi sonuçlarına göre;
  - Kardeş sayısına göre demokratik lider özellikleri arasında, kardeş sayısına göre karizmatik lider özellikleri arasında, kardeş sayısına göre hizmetkar lider özellikleri arasında ve kardeş sayısına göre otantik lider özellikleri arasında anlamlı farklılık olduğu görülmektedir.
  - Annenin eğitim durumuna göre demokratik lider özellikleri arasında, annenin eğitim durumuna göre karizmatik lider özellikleri arasında ve annenin eğitim durumuna göre hizmetkar lider özellikleri arasında anlamlı farklılık olduğu görülmektedir.
  - Babanın eğitim durumuna göre hizmetkar lider özellikleri arasında anlamlı farklılık olduğu görülmektedir.
  - Çocukluk yıllarının geçtiği yere göre demokratik lider özellikleri arasında, çocukluk yıllarının geçtiği yere göre karizmatik lider özellikleri arasında, çocukluk yıllarının geçtiği yere göre hizmetkar lider özellikleri arasında, çocukluk yıllarının geçtiği yere göre etkileşimsel lider özellikleri arasında ve çocukluk yıllarının geçtiği yere

göre etik lider özellikleri arasında anlamlı farklılık olduğu görülmektedir.

- Siyasi görüş olarak kendilerini tanımlamalarına göre demokratik lider özellikleri arasında, siyasi görüş olarak kendilerini tanımlamalarına göre karizmatik lider özellikleri arasında, siyasi görüş olarak kendilerini tanımlamalarına göre hizmetkar lider özellikleri arasında, siyasi görüş olarak kendilerini tanımlamalarına göre otoriter lider özellikleri arasında, siyasi görüş olarak kendilerini tanımlamalarına göre etkileşimsel lider özellikleri arasında ve siyasi görüş olarak kendilerini tanımlamalarına göre etik lider özellikleri arasında anlamlı farklılık olduğu görülmektedir.
- Siyasi bir yapılanmada politika yapmayı düşünmelerine göre demokratik lider özellikleri arasında, siyasi bir yapılanmada politika yapmayı düşünmelerine göre karizmatik lider özellikleri arasında, siyasi bir yapılanmada politika yapmayı düşünmelerine göre hizmetkar lider özellikleri arasında, siyasi bir yapılanmada politika yapmayı düşünmelerine göre otoriter lider özellikleri arasında, siyasi bir yapılanmada politika yapmayı düşünmelerine göre etkileşimsel lider özellikleri arasında ve siyasi bir yapılanmada politika yapmayı düşünmelerine göre etik lider özellikleri arasında anlamlı farklılık olduğu görülmektedir.
- Kendilerini lider olarak görmelerine göre demokratik lider özellikleri arasında, kendilerini lider olarak görmelerine göre karizmatik lider özellikleri arasında, kendilerini lider olarak görmelerine göre hizmetkar lider özellikleri arasında, kendilerini lider olarak görmelerine göre etkileşimsel lider özellikleri arasında ve kendilerini lider olarak görmelerine göre etik lider özellikleri arasında anlamlı farklılık olduğu görülmektedir.
- Siyasi gündemi takip aracına göre karizmatik lider özellikleri arasında, siyasi gündemi takip aracına göre otoriter lider özellikleri arasında ve

siyasi gündemi takip aracına göre etkileşimsel lider özellikleri arasında anlamlı farklılık olduğu görülmektedir.

- İletişim tercih yöntemleri ile demokratik lider özellikleri arasında, iletişim tercih yöntemleri ile karizmatik lider özellikleri arasında, iletişim tercih yöntemleri ile hizmetkar lider özellikleri arasında, iletişim tercih yöntemleri ile hizmetkar lider özellikleri arasında, iletişim tercih yöntemleri ile otoriter lider özellikleri arasında, iletişim tercih yöntemleri ile etkileşimsel lider özellikleri arasında, iletişim tercih yöntemleri ile etik lider özellikleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır.
- Siyasi liderin önemli özelliği ile demokratik lider özellikleri arasında, siyasi liderin önemli özelliği ile karizmatik lider özellikleri arasında, siyasi liderin önemli özelliği ile hizmetkar lider özellikleri arasında ve siyasi liderin önemli özelliği ile etik lider özellikleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır.
- Demokratik lider özellikleri ile karizmatik lider özellikleri arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu ($p<0.05$) görülmektedir. Demokratik lider özellikleri ile hizmetkar lider özellikleri arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu ($p<0.05$) görülmektedir. Karizmatik lider özellikleri ile hizmetkar lider özellikleri arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu ($p<0.05$) görülmektedir. Demokratik lider özellikleri ile otoriter lider özellikleri arasında ise negatif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu ($p<0.05$) görülmektedir.

KAYNAKLAR

- Akat, İ., Budak, G. ve Budak, G. (1999). *İşletme Yönetimi*, Barış Yayınları Fakülteler Kitabevi, İzmir.
- Akbulut, Ö. (2011). Siyaset Biliminin Siyaseti, *Amme İdaresi Dergisi*, 44(4).
- Akdoğan, Y. (2004). *Ak Parti ve Muhafazakâr Demokrasi*, Alfa Yayınları, İstanbul.
- Akdoğan, Y. (2017). *Siyasi Liderlik ve Erdoğan*, İstanbul: Turkuaz Kitap.
- Akkır, R. (2018). Türkiye’de Siyaset, Din ve Liderlik: Recep Tayyip Erdoğan Örneği. *Turkish Studies*, 13(22): 31-49.
- Aktaş, H. (2004). *Bir Siyasal İletişim Aracı Olarak İnternet*, Konya: Tablet Kitabevi.
- Akyol, H. (2011). *Bölüne Bölüne İktidar Olmak, Türkiye’de Sağ Örgütler*, Phoenix Yayınları, Ankara.
- Akyol, M. (2015). Seçim Kampanyalarında Sosyal Medya Kullanımı: Facebook ve 2014 Cumhurbaşkanlığı Seçimleri, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(55).
- Akyüz, Ü. (2009). Siyaset ve Ahlak. *Yasama Dergisi*, S.11.
- Anayurt, Ö. (2019). *Anayasa Hukuku: Genel Kısım, 2. Baskı*, Ankara, Seçkin Yayınevi.
- Ateş, T. (1989). *Siyasal Tarih (Ortaçağdan Ondokuzuncu Yüzyılın Sonuna Kadar)*, İstanbul İ.Ü. İktisat Fakültesi Yayınları.
- Ayata, A. G. (1992). Liderlik Stratejileri Olarak Hizipçilik; Grupçuluk ve Kollamacılık, *Amme İdaresi Dergisi*, 25(2): 69-84.
- Aytürk, N. (1999). *Yönetim Sanatı Başarılı Yönetim ve Yöneticilik Teknikleri*, Yargı Yayınları, Ankara.
- Aziz, A. (2011). *Siyasal İletişim*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

- Bakan, İ. ve Büyükbeşe, T. (2010). Liderlik “Türleri” ve “Güç Kaynakları”na İlişkin Mevcut-Gelecek Durum Karşılaştırması. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, (2), 73-84. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/kmusekad/issue/10217/125592>.
- Bakan, İ., Erşahan, B., Büyükbeşe, T., Doğan, İ. ve Kefe, İ. (2015). Dönüşümcü ve Etkileşimci Liderlik ile Öğretmenlerin Tükenmişlik Düzeyleri Arasındaki İlişki. *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, (14). <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ulikidince/issue/21614/232165>
- Balcı, Ş. (2003). Politik Kampanyalarda İmaj Yönetimi (Genç Parti Örneği). *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9.
- Barut, B. (2005). Siyasal Reklamcılık Özelinde Siyasal Tutumların Oluşması Süreci. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 15(2).
- Baştürk, S. (2013). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Vize.
- Baykasoğlu, A., Dereli, T., Sönmez, A. İ., ve Yağcı, E. (2004). İmaj Yönetimi. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(1), 3- 18.
- Bekiroğlu, O. ve Bal, E. (2014). *Siyasal Reklamcılık*. Konya: Literatürk Yayınları.
- Besli H. ve Özbay, Ö. (2010). *R. Tayyip Erdoğan Bir Liderin Doğuşu*. Meydan Yayıncılık.
- Baudrillard, J. (2006). *Sessiz Yığınların Gölgesinde*. (Çev. Oğuz Adanır). Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Beaud, M. (2003). *Kapitalizmin Tarihi*, Çev: Fikret Başkaya, Ankara, Dost Yayınevi.
- Berkes, N. (1946), *Siyasi Partiler, İstanbul, Yurt ve Dünya Yayınları: 7 Sosyal Problemler Serisi: 3*.
- Bingöl, Y. ve Akgün, Ş. (2005). Demokratlıktan Muhafazakâr Demokratiğe: Demokrat Parti ile Adalet ve Kalkınma Partisinin Karşılaştırmalı Bir Analizi, *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(9), 1-33.

- Blanchard, K., (1996). *Turning the Organizational Pyramid Upside Down. The Leader of the Future: New Visions, Strategies, and Practices for the Next Era*, (Editör)Frances Hesselbein, Marshall Goldsmith ve Richard Beckhard, San Francisco: Jossey-Bass Publishers.
- Bongrand, M. (1992). *Politikada Pazarlama*. (Çev. Fatoş Ersoy). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bottomore, T. ve Nisbet, R. (1990). *Sosyolojik Çözümlemenin Tarihi*, V yayınları. Ankara.
- Burdeau, G. (1964). *Demokrasi*. A.Ü. Hukuk Fakültesi Yayınları. Ankara.
- Cottam, M. L., Mastors, E., Preston, T. ve Dietz, B. (2017). *Siyaset Psikolojisine Giriş* (M. Şenol Çev.). BB101 Yayınları.
- Çaha, Ö. (2004). *Açık Toplum Yazıları*, Liberte Yayınları, Ankara.
- Çaylak A., Dinç G., ve Güngör, M. (2017). AK Parti Döneminde Türkiye’de Siyaset ve Muhafazakâr Siyasetin Serencamı: 2002’den Günümüze, A. Çaylak & S. A. Avcu, (Ed.), *Osmanlı’dan Günümüze Türkiye’nin Siyasal Hayatı* içinde, (ss.1-39). Ankara: Savaş Yayınları.
- Çiftçi, A. (2013). İbn Haldun’un Siyaset Teorisi ve Siyasal Sistem Sınıflandırması, *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature And History Of Turkish*, 8(7).
- Çobanoğlu, Ş. (2007). *Susunluk Sarmalı ve Siyasal İletişim*. İstanbul: Fide Yayınları.
- Daver, B. (1993). *Siyaset Bilimine Giriş*, Ankara.
- Davis, K. (1988). *İşletmede İnsan Davranışı*, (Çeviren: Kemal Tosun), İstanbul Üniversitesi İşletme Fak. Yayını 199, İstanbul.
- Demirel, Y. (2009). Örgütsel Adaletin Yönetici-Çalışan İlişkileri Üzerine Etkisi: Farklı Sektör Çalışanlarına Yönelik Bir Araştırma, *Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi-Selçuk Üniversitesi*, 11(17): 137-154.
- Dereli, T. ve Baykasoğlu, A. (2007). *Toplam Marka Yönetimi*, İstanbul, Hayat

- Derman, G. S. ve Oba, H. (2016). Making a Determination from the Operational Code of a New and Influential Actor: President of Turkey Recep Tayyip Erdoğan. *Bilig*, (79): 45-67.
- Devran, Y. (2004). *Siyasal Kampanya Yönetimi*. İstanbul: Odak İletişim Yayınları.
- Dinçer, A. (2006). *Siyaset Dili*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kırıkkale: Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Dinçer, M. K. (1988). *İş Yaşamında ve Özel Yaşamda Kişisel İmaj*. İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım.
- Drafke, M. ve Kossen, S. (1998). *The Human Side of Organizations, Seventh Edition*, Addison- Wesley, USA.
- Dumlu Polatkan, N. N. (2018). Kültürel Modeller. T. Bush içinde, *Eğitim Liderliği ve Yönetim Kuramları* (R. Sarpkaya, Çev., s. 164-183). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Dursun, D. (2022). *Siyaset ve Ahlâk: Gerçeklikle İdealin Bağdaşmazlığı Sorunu*, (20.02.2022).
- Duverger, M. (1974). *Siyasi Partiler*, Çev: Ergun Özbudun, 2. Basım, Ankara, Bilgi Yayınevi.
- Edinger, L. J. (1972). *Political Science And Political Biography*. Glenn D. Paige (Ed.) *Political Leadership: Readings For An Emerging Field*. New York: The Free Press.
- Ekinciöğlü, Ç. (2008). *Farabi ve Siyaset Felsefesine Dair Görüşlerinin İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Ün., SBE, Sivas.
- Eren, E. (2001). *Yönetim ve organizasyon (çağdaş ve küresel yaklaşımlar)*. İstanbul: Beta basım yayım dağıtım A.Ş.
- Foucault, M. (1982). Subject and Power, *Critical Inquiry*, 8(4), 777-795.
- Grabe, M. E. ve Bucy, E. P. (2009). *Image Bite Politics News and The Visual Framing of Elections*. New York: Oxford University Press.

- Güllüpnar, H. (2010). *Siyasal İletişim ve Aday İmajı*. Konya: Eğitim Akademi Yayınları.
- İslamoğlu, A. H. (2002). *Siyaset Pazarlaması*. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.
- Jacobs, L. R. ve Shapiro, R. Y. (1994). Issues, Candidate Image, and Priming: The Use of Private Polls in Kennedy's 1960 Presidential Campaign. *The American Political Science Review*, 88(3), 527-540.
- Kalaycıoğlu, E. (1983). *Karşılaştırmalı Siyasal Katılma*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Yayınları.
- Kalaycıoğlu, E. ve Sarıbay, A. Y. (2007). *İlkokul Çocuklarının Parti Tutmasını Belirleyen Etkenler*. Ersin Kalaycıoğlu ve Ali Yaşar Sarıbay (Ed.). Türkiye'de Politik Değişim ve Modernleşme (501-513). İstanbul: Alfa Akademi Basım Yayım Dağıtım.
- Kalyoncu, K. (2008). *İlköğretim Okul Müdürlerinin Vizyoner Liderlik Özelliklerine Sahip Olma Yeterlilikleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kapani, M. (2004) *Politika Bilimine Giriş*, 16. Baskı, Ankara, Bilgi Yayınevi
- Karpat, K. (2008). *Türk Demokrasi Tarihi, Sosyal Kültürel Ekonomik Temeller*, 3. Baskı, Ankara, İmge Kitabevi Yayınları.
- Keeter, S. (1987). The illusion of intimacy: Television and the role of candidate personal qualities in voter choice. *Public Opinion Quarterly*, 51(3), 344-358.
- Kentel, F. (1991). Demokrasi, Kamuoyu ve Siyasal İletişime Dair, *Birikim Dergisi*, 30, 39-44: İstanbul.
- Ker Dinçer, M. (2012). *İletişimin Kalbi Sözsüz İletişim Becerileri*, Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Koçel T. (2015). *İşletme Yöneticiliği*, Beta Basım Yayım A.Ş., İstanbul
- Küçük, K. ve Yavuz, E. (2018), Hizmetkar Liderlik: Gandhi Örneği, *Uluslararası Liderlik Çalışmaları Dergisi; Kuram ve Uygulama*, 1(2).

- Lancelot, A. (1976). *Siyasal Tavırlar* (Çev. Hüseyin Rauf), Gelişim Yayınları, İstanbul.
- Luthans, F. ve Hodgetts, R. M. (1997). *International Management*, Third Edition, McGraw –Hill Companies Inc.
- Marşap, A. (1999). *Yaratıcı Liderlik*. Ankara: Öncü Kitap.
- Mattes, K., Spezio, M., Kim, H., Todorov, A., Adolphs, R. ve Alvarez, M. R. (2010). Predicting Election Outcomes from Positive and Negative Trait Assessments of Candidate Images. *Political Psychology*, 31(1), 41- 58.
- McCleskey, J. A. (2014). Situational, Transformational, and Transactional Leadership and Leadership Development, *Journal of Business Studies Quarterly*, 5(4), s.117-130.
- McCombs, M., Llamas, J. P., Lopez-Escobar, E. ve Rey, F. (1997). Candidate Images in Spanish Elections: Second- Level Agenda-Setting Effects. *Journalism & Mass Communication Quarterly*, 74(4), 703-717.
- Mert, N. (2004). Konuşma, *Uluslararası Muhafazakarlık ve Demokrasi Sempozyumu:10-11 Ocak 2004* içinde, (ss.264-268). Ankara: AK Parti Kütüphanesi.
- Miş, N. ve Aslan, A. (2014). Erdoğan Siyaseti ve Kurucu Cumhurbaşkanlığı Misyonu. *SETA Analiz*, Sayı: 109.
- Mooers, C. (2000), *Burjuva Avrupa'nın Kuruluşu*, Çev: Bahadır Sina Şener, İkinci Baskı, Ankara, Dost Kitabevi.
- Moore Jr. B. (2003). *Diktatörlüğün ve Demokrasinin Toplumsal Kökenleri, Çağdaş Dünyanın Yaratılmasından Soylunun ve Köylünün Rolü*, Çev: Şirin Tekeli,
- Mutlu, E. (2004). *İletişim Sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Neumann, S. (1958). *Toward a Comparative Study of Political Parties*, Modern Political Parties, Chicago.
- Okçu V. (2008). *Dönüşümcü Liderlik ve İşlemci Liderlik, Yönetimde Çağdaş v e Güncel Konular* (Ed: İsmail BAKAN), Gazi Kitabevi, Ankara.

- Oktaý, M. (2002). *Politikada Halkla İlişkiler*. İstanbul: Derin Yayınları.
- Özbudun, E. (1974), *Siyasi Partiler*, Ankara.
- Özbudun, E. (1977). *Siyasi Partiler*, İkinci Baskı, Ankara, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, No: 409.
- Özbudun, E. ve William, H. (2010). *Türkiye’de İslamcılık, Demokrasi ve Liberalizm AKP Olayı*, Çev.: E. Özbudun-K. Göksel, Doğan Kitap, İstanbul.
- Özdemirci, A. (2014). *Şirket ve Popüler Kültür; Tüketim Psikolojisi ve İmaj Yönetimi*, İstanbul, Beta.
- Palombara, J. L. ve Weiner, M. (1966). *Political Parties and Political Development*. Princeton University Pres. Princeton.
- Peterson, D. A. (2018). The Dynamic Construction of Candidate Image. *Electoral Studies*, 54, 289-296.
- Poggi, G. (2002). *Modern Devletin Gelişimi; Sosyolojik Bir Yaklaşım*, Şule Kut ve Binnaz Toprak (çev), İkinci Baskı, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniv. Yayınları.
- Rominiecka, M. (2008). Non-Verbal Cues in Politics: An Analysis Of Gestural Signals Sent By American and European Politicians, *Poznań Studies in Contemporary Linguistics*, 44(2), 247–263.
- Rosenberg, S. W., Bohan, L., McCafferty, P. ve Harris, K. (1986). The Image and the Vote: The Effect of Candidate Presentation on Voter Preference. *American Journal of Political Science*, 30(1), 108-127.
- Roskin, M. G., (2009). *Çağdaş Devlet Sistemleri Siyaset, Coğrafya, Kültür*, Çev: Bahattin Seçilmişoğlu, Ankara, Adres Yayınları.
- Samuel P. (1970). *Social And Institutional Dynamics Of Üne Party Systems*. Authoritarian Politics İn Modern Society, New York.
- Saraçoğlu, C. (2013). AKP, Milliyetçilik ve Dış Politika: Bir Milliyetçilik Doktrini Olarak Stratejik Derinlik, *Alternatif Politika*, 5(1).
- Sarıbay, A. Y. (2001). *Türkiye’de Demokrasi ve Politik Partiler*, Bursa, Alfa Yayınları.

- Sartori, G. (2017). *Demokrasi Teorisine Geri Dönüş*. İstanbul, Sentez Yayıncılık, Çev. Karamustafaoğlu, Tunçer / Turhan, Mehmet.
- Saylı, H. ve Baytok, A. (2014). *Örgütlerde Liderlik Teori, Uygulama ve Yeni Perspektifler*, 1.Basım, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.
- Seignobos, C. (1960). *Avrupa Milletlerinin Mukayeseli Tarihi*, Çev: Samih Tiryakioğlu, İstanbul, Varlık Yayınları.
- Sencer, M. (1974). *Türkiye'de Sınıfsal Yapı ve Siyasal Davranışlar*. İstanbul: May Yayınları.
- Sezer, B. U. (1985). *Yönetmel Liderlik ve Halkla İlişkilere Etkisi*, Amme İdaresi Ens. Yayınları, Ankara.
- Shyles, L. (1984). Defining "Images" of Presidential Candidates from Televised Political Spot Advertisements. *Political Behavior*, 6(2), 171-181.
- Sözen, E. (1999). *Söylem: belirsizlik, mübadele, bilgi, güç ve refleksivite*. İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Şentürk, C. (2011). Eğitim Yönetiminde Etik Liderlik. *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim*, 12(142), 30-34.
- Şerif, M. ve Şerif, C. (1996). *Sosyal Psikolojiye Giriş*, (Çev. M. Atakay, A.Yavuz), Sosyal Ya., İstanbul.
- Tan, A. (2002). *Politik Pazarlama*. İstanbul: Papatya Yayıncılık
- Tannenbaum, R. ve Schmidt, W. H., (1974). *Önderlik Tarzını Nasıl Seçmeli*. (Çeviren) Aykut Polat, Amme İdaresi Dergisi, Cilt:7, Sayı:1, ss:139-150.
- Taşkın, Y. (2014). *Siyaset, Siyaset İçinde*. Ed. Y. Taşkın, İletişim Yay., İstanbul,
- Teziç, E. (1976). *100 Soruda Siyasi Partiler*. Gerçek Yayınevi, İstanbul.
- Tocqueville, A. D. (1962). *Amerika'da Demokrasi*, Çev: Taner Timur, İstanbul, Türk Siyasi İlimler Derneği Yayınları Siyasi İlimler Serisi: 4, Yenilik Basımevi.
- Topuz, H. (1991). *Siyasal Reklamcılık*. İstanbul: Cem Yayınevi.
- Topuzoğlu, B. ve Okur, M. A. (2019). Türkiye-Rusya İlişkilerinde Değişimin Dinamikleri: 2011-2016. *Yıldız Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(1): 1-15.

- Tunaya, T. Z. (1952). *Türkiye’de Siyasal Partiler 1859-1952*, İstanbul, Doğan Kardeş Yayınları.
- Tunaya, T. Z. (1984). *Türkiye’de Siyasal Partiler İkinci Meşruiyet Dönemi 1908-1918*, Cilt I, 2. Baskı, İstanbul, Hürriyet Vakfı Yayınları.
- Turan, İ. (1977). *Siyasal Sistem ve Siyasal Davranış*. İstanbul: Güryay Matbaacılık.
- Uztuğ, F. (1999). *Siyasal Marka Seçim Kampanyaları ve Aday İmajı*. Ankara: MediaCat Yayınları.
- Uztuğ, F., (2003), *Markan Kadar Konuş*, MediaCat Kitapları, 2.Baskı, İstanbul.
- Wallace, M. J. ve Andrew D. S. (1982). *Managing Behavior in Organizations*, Scott Foresman And Company.
- Yavuz, M. H. (2010). Giriş: Türkiye’de İslami Hareketin Dönüşümünde Yeni Burjuvazinin Rolü, H. Yavuz, (Ed.), *AK Parti, Toplumsal Değişimin Yeni Aktörleri* içinde, (ss.7-28). 1. Baskı, İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Yıkılmaz, A. (2016). *AK Parti’nin Dış Politika İdeolojisi: Yeni Muhafazakârlık*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya.
- Yıldız, N. (2002). *Türkiye’de Siyasetin Yeni Biçimi: Liderler İmajlar Medya*, Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Yılmaz, M. K. (2011). *Çalışanların Liderlik Tiplerine İlişkin Algulamaları ile Motivasyon İlişkisi: Özel Sektör ve Kamu Sektörü Çalışanları Üzerine Bir Alan Araştırması*, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Yücekök, A. N. (1983). *Siyaset Sosyoloji Açısından Türkiye’de Parlatmentonun Evrimi*, Ankara, AÜSBF Yayınları:533.
- Yüksek Seçim Kurulu, (2022). <http://www.ysk.gov.tr> Erişim Tarihi (18.11.2022)
- Zielke, W. (1993). *Sözsüz Konuşma Davranışlarına Bakarak İnsanları Tanıma*, İstanbul: Say Yayınları.

EKLER

EK-A: Anket Formu

GENÇ SEÇMENLERİN SİYASİ PARTİ VE LİDER İMAJİ ALGISI: AK PARTİ VE RECEP TAYYİP ERDOĞAN ÖRNEĞİ

Bu araştırma, İnönü Üniversitesi İletişim Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı kapsamında yürütülen bir tez çalışması için yapılmaktadır. Anketteki sorular genç seçmenlerin siyasi parti liderlerinin imaj algılarını araştırmak amacıyla oluşturulmuştur. Ankete vereceğiniz cevaplar bilimsel amaçlı kullanılacak olup kesinlikle gizli tutulacaktır.

Lütfen soruları aşağıdaki ifadelere hangi oranda katıldığınızı uygun kutucuğa X işareti kullanarak işaretleyiniz. Anketin numaralandırma şekilleri olumsuzdan olumluya doğru gitmekte olup soruların bir kısmındaki açıklamalar; 1-Kesinlikle Katılmıyorum, 2-Katılmıyorum, 3-Görüş Bildirmek İstemiyorum, 4-Katılıyorum, 5-Kesinlikle Katılıyorum şeklindedir.

Doç. Dr. Mevlüt AKYOL
Mehmet SAĞDIÇ

1.Cinsiyetiniz

Kadın ( ) Erkek ( )

2. Doğum Yılıınız (Belirtiniz) .....

3. Medeni Durumunuz

Bekâr ( ) Evli ( )

4. Kardeş Sayısı (kendiniz hariç)

0 ( ) 1 ( ) 2 ( ) 3 ( ) 4 ve üstü ( )

5. Ailenizin Aylık Geliri (Belirtiniz) .....TL

6. Annenizin Eğitim Durumu

Okuryazar değil ( ) İlköğretim ( ) Lise ( ) Üniversite ( ) Lisansüstü ( )

7. Babanızın Eğitim Durumu

Okuryazar değil ( ) İlköğretim ( ) Lise ( ) Üniversite ( ) Lisansüstü ( )

8. Çocukluk yıllarınızı daha çok nerede geçirdiniz?

İl Merkez ( ) İlçe Merkez ( ) Kırsal Bölge (Köy, Kasaba) ( )

9.Siyasi görüş olarak kendinizi nasıl tanımlarsınız?

Liberal ( ) Sosyal Demokrat ( ) Muhafazakar ( ) Milliyetçi ( ) Diğer (Belirtiniz).....

10.Siyasetle aktif olarak ilgileniyor musunuz?

Evet ( ) Hayır ( )

11. Mevcut şartlara göre siyasi bir yapılanmada politika yapmayı düşünür müsünüz?

Evet ( ) Hayır ( ) Kararsızım ( )

12. Kendinizi lider olarak görüyor musunuz?

Evet ( ) Hayır ( ) Kararsızım ( )

13. Siyasi gündemi EN ÇOK hangi araçtan takip edersiniz?

TV ( ) Radyo ( ) Gazete ( ) Dergi ( ) İnternet-Sosyal Medya ( ) Diğer (Belirtiniz).....

14. İletişim yöntemlerinden EN ÇOK hangisini tercih edersiniz?

Yüz yüze İletişim ( ) Cep Telefonuyla Görüşme ( ) Cep Telefonuyla Mesajlaşma ( ) İnternet üzerinden görüşme ( ) Diğer (Belirtiniz).....

15. Siyasi liderin hangi özelliği sizce EN ÖNEMLİDİR?

Fiziksel Özelliği ( ) Eğitim Durumu ( ) Dünya Görüşü ( ) Halkla İletişimi ( ) Dini Söylemleri ( ) Yapacağı İşler ( ) Diğer (Belirtiniz).....

16. Dünyada gelmiş geçmiş en büyük siyasi lider olarak kimi görüyorsunuz? Neden? (Belirtiniz)

.....
.....

Aşağıda yer alan “ Demokratik Lider ” özelliklerinden Recep Tayyip Erdoğan’da olduğunu düşündüğünüz özelliklere katılma derecenizi 1-Kesinlikle Katılmıyorum, 2-Katılmıyorum, 3-Görüş Bildirmek İstemiyorum, 4-Katılıyorum, 5-Kesinlikle Katılıyorum şeklinde belirtiniz.					
Bir işe başlamadan önce yakın çalışma arkadaşlarına danışmaktadır.	1	2	3	4	5
Karar vermeden önce, partililerin söylediklerini dikkate almaktadır.	1	2	3	4	5
Yapılan işlerle ilgili partililerin önerilerini dikkate almaktadır.	1	2	3	4	5
Aşağıda yer alan “ Karizmatik Liderlik ” özelliklerinden Recep Tayyip Erdoğan’da olduğunu düşündüğünüz özelliklere katılma derecenizi 1-Kesinlikle Katılmıyorum, 2-Katılmıyorum, 3-Görüş Bildirmek İstemiyorum, 4-Katılıyorum, 5-Kesinlikle Katılıyorum şeklinde belirtiniz.					
Gelecekle ilgili açık bir vizyona ve hayal gücüne sahiptir.	1	2	3	4	5
Kollektif bir görev bilinci bulunmaktadır.	1	2	3	4	5
Amaçlara ulaşmak için, önemli derecede kişisel fedakârlıkta bulunmaktadır.	1	2	3	4	5
Organizasyonel amaçları başarmak için alışılmışın dışında davranışlar göstermektedir.	1	2	3	4	5
Statükoyu ve mevcut durumu korumaktan çok işlerin yapılışında farklı yollar uygulamaktadır.	1	2	3	4	5
Amaçlarını gerçekleştirirken karşısına çıkabilecek muhtemel (çevresel) engelleri önceden görebilmektedir.	1	2	3	4	5
Gelecekle ilgili ilham verici ve partilileri motive edici açıklamalarda bulunmaktadır.	1	2	3	4	5
Partililerin kapasite ve yeteneklerinin farkındadır.	1	2	3	4	5

Aşağıda yer alan “ Hizmetkar Liderlik ” özelliklerinden Recep Tayyip Erdoğan’da olduğunu düşündüğünüz özelliklere katılma derecenizi 1-Kesinlikle Katılmıyorum, 2-Katılmıyorum, 3-Görüş Bildirmek İstemiyorum, 4-Katılıyorum, 5-Kesinlikle Katılıyorum şeklinde belirtiniz.					
Birlikte çalıştığı kişiler arasında eşit davranmaktadır.	1	2	3	4	5
Toplumsal ahlak değerlerini bilmekte ve sahiplenmektedir.	1	2	3	4	5
Yetkin olan kişilerle yetki paylaşımı yapmaktadır.	1	2	3	4	5
Kendilerini yönettiklerinin yerine koymakta ve o duruma uygun olarak davranmaktadır.	1	2	3	4	5
Kendi başarı ve yeteneklerini alçakgönüllülükle sunmaktadır.	1	2	3	4	5
Aşağıda yer alan “ Otoriter Lider ” özelliklerinden Recep Tayyip Erdoğan’da olduğunu düşündüğünüz özelliklere katılma derecenizi 1-Kesinlikle Katılmıyorum, 2-Katılmıyorum, 3-Görüş Bildirmek İstemiyorum, 4-Katılıyorum, 5-Kesinlikle Katılıyorum şeklinde belirtiniz.					
Birlikte çalıştığı kişiler üzerinde baskı kurmaktadır.	1	2	3	4	5
Diğer partilerden (ya da kişilerden) daha iyi çalışılması gerektiğini vurgulamaktadır.	1	2	3	4	5
Parti hakkındaki her şeye kendisi karar vermektedir.	1	2	3	4	5
Görev tamamlanmadığında partilileri suçlamaktadır.	1	2	3	4	5
İşleri yürütürken müdahalede bulunmaktadır.	1	2	3	4	5
Her şeyi (kural ve) prensiplere göre uygulamakta, aksi davranışları cezalandırmaktadır.	1	2	3	4	5
Örnek bir partiliyi her zaman kurallarına uyan olarak tanımlamaktadır.	1	2	3	4	5
Toplantılardaki son karar hep kendi fikri olmaktadır.	1	2	3	4	5
Bazen partililerin çalışma tarzını aşağılamaktadır.	1	2	3	4	5
Kendisiyle aynı fikirde olmayanlara iğneleyici yorumlar yapmaktadır.	1	2	3	4	5
Parti hakkındaki her şeye kendisi karar vermektedir.	1	2	3	4	5
Aşağıda yer alan “ Etkileşimsel Liderlik ” özelliklerinden Recep Tayyip Erdoğan’da olduğunu düşündüğünüz özelliklere katılma derecenizi 1-Kesinlikle Katılmıyorum, 2-Katılmıyorum, 3-Görüş Bildirmek İstemiyorum, 4-Katılıyorum, 5-Kesinlikle Katılıyorum şeklinde belirtiniz.					
Partililerin kişisel problemleriyle ilgilenmektedir.	1	2	3	4	5
Partilileri korumakta ve gözetmektedir.	1	2	3	4	5
Partililerin temel ihtiyaçlarını karşılamaları için çaba sarf etmektedir.	1	2	3	4	5
Partililerin performansını etkileyen özel problemlerine karşı ilgi göstermektedir.	1	2	3	4	5
Aşağıda yer alan “ Etik Liderlik ” özelliklerinden Recep Tayyip Erdoğan’da olduğunu düşündüğünüz özelliklere katılma derecenizi 1-Kesinlikle Katılmıyorum, 2-Katılmıyorum, 3-Görüş Bildirmek İstemiyorum, 4-Katılıyorum, 5-Kesinlikle Katılıyorum şeklinde belirtiniz.					
İşleri yürütürken müdahalede bulunmamaktadır.	1	2	3	4	5
İşler yolunda gitmese de farklı yol ve yöntemler denememektedir.	1	2	3	4	5
Acil olarak cevaplanması gereken soruların görüşülmesini ertelemektedir.	1	2	3	4	5

Katkılarımızdan dolayı teşekkür ederiz.